ЧОМУ ДЕКЛАРАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ ПРО КООРДИНАЦІЮ ДІЙ МОЖЕ СПРОВОКУВАТИ МІЖ НИМИ ВІЙНУ НА ЗНИЩЕННЯ

УКРАЇНСЬКІ МУЗЕЇ-ФАНТОМИ: ПОМПЕЗНА НАУКОВА СИМУЛЯЦІЯ ЗА ЗАЧИНЕНИМИ ДВЕРИМА

ЯК ЗУПИНИТИ СТРІМКЕ ЗРОСТАННЯ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

Український Тиждень

АНДЕРС АСЛУНД ПРО ЗАГРОЗИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

№ 20 (288) 24–30 ТРАВНЯ 2013 р.

Фашисти майбутнього назвуть себе антифашистами

The Economist

Featuring selected content from The Economist

ISSN 1996-1561

/III МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ/

КНИЖКОВИЙ АРСЕНАЛ

НАЙБІЛЬША ПОДІЯ В УКРАЇНІ, ЩО ОБ'ЄДНУЄ ЛІТЕРАТУРУ І МИСТЕЦТВО

24.05
01.06

НОВІ КНИГИ НА СУЧАСНОМУ КНИЖКОВОМУ ЯРМАРКУ

АВТОРСЬКІ ЧИТАННЯ І ЛІТЕРАТУРНІ КАФЕ

ТВОРЧИЙ МАЙДАНЧИК ДЛЯ ДІТЕЙ І БАТЬКІВ

МАЙСТЕРНІ ДРУКУ, ГРАФІКИ І ШРИФТУ СПЕЦІАЛЬНА ПРОГРАМА МАЛЬОВАНИХ ІСТОРІЙ І КОМІКСІВ

БІЛІ ВОРОНИ — ВИСТАВКА НАЙКРАСИВІШИХ ДИТЯЧИХ КНИГ ІЗ 40 КРАЇН

ДЕНЬ КИЄВА І НІЧ ПОЕЗІЇ, КІНО І МУЗИКИ 25 ТРАВНЯ!

СУЧАСНА ОПЕРА І АВАНГАРД НА ФЕСТИВАЛІ НОВОЇ МУЗИКИ

30 ЗІРКОВИХ ПИСЬМЕННИКІВ, ФІЛОСОФІВ І МИТЦІВ ІЗ 10 КРАЇН

ПОЧЕСНІ ГОСТІ ФЕСТИВАЛЮ:

ЯНУШ ЛЕОН ВИШНЕВСЬКИЙ
ТЬЄРІ ЕСС
ОЛІВ'Є МОНЖЕН
ЖАН-КЛОД МАРКАДЕ
КРІСТОФ ЗІМОН
БОРИС БУДЕН
БАРБАРА КОСМОВСЬКА
СТЕФАН НОВОТНИЙ
ЕРІХ КЛЯЙН
ЯРОСЛАВ РУДІШ

ARTARSENAL.GOV.UA

КИЇВ, ВУЛ. ЛАВРСЬКА,12

ОРГАНІЗАТОР: МИСТЕЦЬКИЙ АРСЕНАЛ

СПІВОРГАНІЗАТОРИ: ART UKRAINE; Благодійний фонд МИСТЕЦЬКИЙ АРСЕНАЛ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАРТНЕР: SAMSUNG

ПОЛІГРАФІЧНИЙ ПАРТНЕР: huss

ПАРТНЕР: ШУСТОВ, ORGANIKA

СПЕЦІАЛЬНІ ПАРТНЕРИ: ТЕХНІЧНИЙ ПАРТНЕР zinteco; ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПАРТНЕР DATAGROUP; АВІАПЕРЕВІЗНИК MAY; ПРИЙМАЄ 111

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА: МЕДІА-ПАТРОНАТ: ФОКУС, Gazeta.ua, ПЕРШИЙ, 24, Радіо Культура, ТВІ, ТСН, СЕГОДНЯ, The Kiev Times, ЕКСПЕРТ, BAZAAR, Країна, WHAT'S ON, Esquire, ШО, Тиждень

ПАРТНЕРИ МУЗИЧНОЇ ПРОГРАМИ: AIC

ПАРТНЕРИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ: ПЛАТФОРМА

СПЕЦІАЛЬНІ ПАРТНЕРИ: Coca-Cola; ЕКСКЛЮЗИВНИЙ КОЛЬОРОВИЙ ПАРТНЕР Epson; ВІЗУАЛЬНИЙ ПАРТНЕР VISION; ТЕПЛИЙ ПАРТНЕР UFO

Праймериз починається
Чому декларація опозиціонерів про координацію дій може спровокувати між ними війну на знищення
4

Майже серйозно про «антифашистський марш»
6

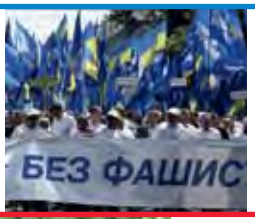

Світ про Україну: «Якщо Янукович проти фашизму, то нехай звільнить політв'язнів»
8

ПОЛІТИКА

Юрій Макаров про неконтрольовані асоціації зі словом «фашизм»
9

Антифашизм режиму Януковича
Як під прикриттям боротьби з «фашизмом» влада насаджує в країні бандитські порядки
10

Гопота
Як в Україні під наглядом силовиків формується армія вуличних бійців
14

Юрій Винничук про «антифашистів» і фашистів
16

Україна інкогніта
Як вітчизняні політики використовують різноманітні заходи на українську тематику, що відбуваються в Європі, у власних цілях
18

Інтерв'ю із заступником генерального секретаря НАТО Дірком Бренґельманном
20

ЕКОНОМІКА

Банкують
Продовження циклу статей Володимира Ланового про проблеми вітчизняної грошово-кредитної системи
22

«Президентство Януковича вже закінчилося з погляду реформ. Нині йдеться тільки про його виживання та утримання біля керма»
Інтерв'ю зі шведським економістом Андерсом Аслундом
24

Покоління безробітних
Чому кількість безробітної молоді стрімко зростає
28

СВІТ

Змова посилюється
Про що свідчить роздмухування шпигунського скандалу в Росії
30

Ще одна «червона лінія»
Чому шанси «Аль-Каїди» отримати хімічну зброю стають дедалі реальнішими
32

СУСПІЛЬСТВО

Складна переправа через Ла-Манш
Як питання виходу Сполученого Королівства зі складу ЄС розколює британський політикум
32

Зміст консервантів
Що заважає розвиватися українським музеям
36

СПАДОК

Перша господарська революція
Як людство позбулося тотальної залежності від природного середовища
42

НАВІГАТОР

Кіноцензура
Хто і чому обмежує в Україні демонстрацію фільму «Хайтарма» Ахтема Сейтаблаєва, який уперше показує на великому екрані трагічну історію масової депортації кримських татар
46

Там, де пригощають
Тиждень побував у Гощі – містечку релігійних дисидентів і дивакуватих пам'ятників
48

Обкладинка

Фото: Влад Содель

Тиждень

№ 20 (288) 24–30.05.2013
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна 37
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступники головного редактора
Олександр Крамар, Олександр Пагіря, Наталія Петринська

Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андрєєва
e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua
тел.: +38 067 407-10-89
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна 37
e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська,1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 13-6422
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 22.05.2013
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99139
Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: **www.tyzhden.ua**
The Ukrainian Week

16–22 травня

Гей-парад у Тбілісі переріс у масові сутички. Постраждали 28 осіб

У Пакистані вбили Загру Шагід Ґусейн, лідера опозиційного «Пакистанського руху за справедливість»

У Львові цілковито заборонили рекламу алкоголю

Найпотужніший за 100 років торнадо в США забрав життя 695 людей

Праймериз починається

18 травня в Києві відбулась анонсована раніше спочатку як фінальна, а потім просто як знакова частина акції «Вставай, Україно!». Одначе за фактом вона вирізнялася на тлі попередніх хіба тим, що була наймасовішою від старту акції і зібрала близько 20–30 тис. осіб, попри масштабні перешкоди з боку міліції та місцевої влади. Водночас очікування опозиційно налаштованих громадян не були виправдані.

Сухий підсумок: Арсеній Яценюк, Віталій Кличко та Олег Тягнибок підписали декларацію «Про координацію дій у боротьбі з режимом Януковича». Вони зобов'язалися узгоджувати дії на всіх етапах президентської кампанії. Констатували, що за збереження нинішнього порядку обрання президента кожна із трьох політичних сил підтримає того кандидата від них, який вийде у другий тур. А якщо влада протисне перехід до обрання президента в один раунд, то УДАР, «Батьківщина» й «Свобода» вже в першому визначать спільного висуванця. «Опозиція назве єдиного кандидата, коли розпочнуться вибори», аби для нього «не було небезпеки», – спробував викрутитися пізніше Турчинов і додав, що «Батьківщина» наполягатиме на єдиній кандидатурі, незалежно від того, відбудеться голосування в один тур чи у два. Утім, йому з однопартійцями в цій ситуації, можливо, найлегше, адже, якщо Тимошенко до перегонів не опиниться на свободі, в політсили просто не буде прохідного кандидата. Ось тільки невідомо, чи поділяє таку позицію Яценюк. Він поки що так і не інтегрувався до «Батьківщини» повністю, бо ж, за інформацією джерел, вимагає в обмін на це підтримки саме його кандидатури на президентських виборах і для бодай часткової конвертації партійного рейтингу цієї політсили у свій персональний готується до вступу в «Батьківщину» та до її очолення. І Кличко, і Тягнибок

Тиждень в історії

23 травня 1948

Сталінський режим у ході операції «Весна» депортував 40 тис. осіб сімей учасників антикомуністичного руху Опору в Литві

24 травня 1798

Розпочалося повстання «об'єднаних ірландців» проти британської адміністрації

25 травня 1810

Перемога Травневої революції в Аргентині, що стала початком війни за незалежність від іспанської корони (завершилася 1818 року)

Євробачення-2013 спровокувало кілька скандалів. МЗС Азербайджану спільно з МЗС Росії заявили про фальсифікації підрахунку голосів не на користь їхніх представників, у той час як прокуратура Литви виявила факт підкупу литовців для голосування за виконавця з Азербайджану

Палата громад у Великій Британії ухвалила закон про одностатеві шлюби

Чехія розпочала видачу багаторазових шенгенських віз для українців, які їдуть до країни з оздоровчою та туристичною метою

уже не раз заявляли, що без критичної необхідності відмовлятися на користь «єдиного» кандидата від участі в першому турі виборів не збираються. Щоправда, фіксоване соціологами швидке зростання рейтингу Кличка останнім часом, не виключено, вже породило в нього та його оточення надію, що «єдиним кандидатом» міг би стати саме він, особливо ж коли нинішній електоральний тренд збережеться, а отже, і його відрив від інших партнерів по опозиції стане очевиднішим. Тож після 18 травня змінилась і його риторика. «Я впевнений, що це перші кроки, і прийде час, думаю, і до весни наступного року ми зможемо висунути єдиного кандидата від опозиційних сил на посаду президента і в першому турі», – заявив Кличко.

У будь-якому разі ухвалення рішення висунути єдиного кандидата у відповідний момент, а також явні ознаки активізації війни рейтингів у інформаційному просторі (провокованої, можливо, владними політтехнологами) свідчать про старт «великого праймеріз» між трьома лідерами нинішньої парламентської опозиції. Не хотілося б, щоб уже найближчим часом це перетворилось на підкилимну війну на знищення партнерів по опозиції. Коли всі троє в цьому протистоянні переберуть міру, шанси будь-кого з них на перемогу в другому турі можуть суттєво знизитися. Суспільство ж бо й досі має алергію на чвари в опозиційному таборі від помаранчевих часів. Але цим проблеми опозиції можуть не обмежитися. За інформацією джерел ***Тижня***, напередодні 18 травня опозиціонери зверталися до Юлії Тимошенко із проханням записати звернення-привітання до учасників мітингу, але вона нібито відмовилася. Можливо, підозрює, що «соратники» її вже «списали» й переважно імітують боротьбу? Коли охолодження між нею та нинішньою опозиційною трійкою зайде надто далеко, а конфронтація між «юліанцями» та «арсеніанцями» в «Батьківщині» поглибиться, влада таки може ризикнути випустити її на волю ближче до початку президентської виборчої кампанії. Після цього досягнення домовленостей уже між чотирма лідерами різко ускладниться, і може стати прологом до жорсткої внутрішньої боротьби, що створюватиме сприятливий ґрунт для здобуття партією влади чергової перемоги на виборах. Причому не принципово, на чолі з Януковичем чи з іншим колоритним представником ПР. Урешті-решт, ближче до президентських перегонів вийти з тіні може і Юрій Луценко, скориставшись ефектом новизни на тлі «фальстарту» з боку нинішньої опозиційної трійки. Щось подібне спостерігалось у 2009 році, коли Тігіпко, розпочавши свою президентську кампанію, швидко нівелював ефект «нового обличчя» від Яценюка і в результаті, обійшовши того в перегонах, посів почесне третє місце. Наразі Луценко вже веде опосередковану критику нинішньої парламентської опозиції, слушно акцентуючи на тому, що пріоритетом має бути не тиражування декларацій чи визначення єдиних кандидатів, а презентація програми «чітких дій за продуманим спільним планом».

Суд над олігархами

Українські олігархи, які наразі не входять до пулу наближених до «Сім'ї», у взаємних суперечках шукають справедливості за допомогою не української судової системи, а британської.

Високий суд у Лондоні розглядає позов Віктора Пінчука (другий найбагатший український підприємець; Forbes оцінює його статки в $3,8 млрд) проти Геннадія Боголюбова та Ігоря Коломойського. У звинуваченні йдеться про порушення ними домовленостей. Пінчук стверджує, що придбав у них Криворізький залізорудний комбінат (приватизований співвласниками групи «Приват» 2004 року), заплативши $143 млн за контроль над Alcross Commercial Ltd, але насправді йому продали нічого не варту компанію-прокладку, а Боголюбов і Коломойський згодом ще раз продали 50% акцій того ж таки комбінату Рінатові Ахметову. Віктор Пінчук сподівається на передачу йому підприємства або відшкодування його вартості й компенсацію невиплачених дивідендів на загальну суму понад $2 млрд. Якщо всі оприлюднені подробиці позову підтвердяться, то виявиться, що українські олігархи безсоромно ділили одну шкуру кілька разів. Адже в такому разі з'ясується, що Рінат Ахметов придбав 50% комбінату, можливо, знаючи, що власником підприємства на той час уже вважав себе Пінчук. Зять колишнього президента Леоніда Кучми цілком може назвати Ахметова одним зі свідків на судовому процесі, якщо такий буде. Адже цілком імовірно, що до нього може не дійти й українські мільярдери не будуть зганьблені потребою давати свідчення під присягою та розповідати світові подробиці своїх темних оборудок.

«Родзинкою» української справи олігархів може стати дивна звичка пострадянських товстосумів укладати багатомільйонні контракти усно. У цьому разі на користь Віктора Пінчука, не виключено, виявляться його невтомні й багаторічні зусилля з розбудови іміджу мецената та міжнародного філантропа. Покійний Борис Березовський торік програв гучну справу проти Романа Абрамовіча в лондонському суді саме тому, що суддя назвала його ненадійним свідком, дискредитованим його попередньою поведінкою та заявами.

Адвокат Руперт Д'Круз із юридичної компанії Littleton Chambers у Лондоні пояснив ***Тижневі***, що процес підготування справи «Пінчук проти Коломойського/Боголюбова» до суду може тривати понад рік.

ФОТО: УНІАН

26 травня 1953

Розпочалося повстання політичних в'язнів Норильського табору ГУЛАГу, яке тривало до 4 серпня

27 травня 1923

Народився Генрі Кіссінджер, американський дипломат і політолог, держсекретар у 1973–1977 роках, лауреат Нобелівської премії миру

28 травня 1918

Азербайджанська та Вірменська Демократичні Республіки проголосили свою незалежність

29 травня 1453

Падіння Візантійської імперії після захоплення турками-османами Мехмеда II Константинополя

На 2,2%

впало промвиробництво у квітні проти аналогічного періоду 2012 року. У січні – квітні 2013-го – на 4,2%. Дані Держстату

На 35%

зріс у квітні попит на закордонні автомобілі в Україні. Виробництво вітчизняних зменшилось на 55%

На 40%

повинні зрости тарифи на газ для населення. Вимога МВФ для надання Україні кредиту

183 депутати

оприлюднили свої доходи. Моніторинг руху «Чесно»

ФЕЙС-КОНТРОЛЬ

МИКОЛА АЗАРОВ

лютує

Прем'єр-міністр розпорядився позбавити акредитації журналістів, які повернулися до нього спиною, протестуючи проти неадекватної реакції влади й міліції на побиття їхніх колег

ЮРІЙ МІРОШНИЧЕНКО

оцінив

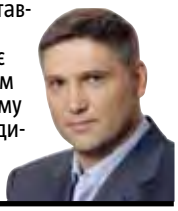

Дії міліції під час побиття журналістів представник президента в парламенті вважає професійними. Сам Янукович на цю тему мовчить – вже традиційно для таких випадків

ГАЛИНА ГЕРЕГА

маніпулює законом

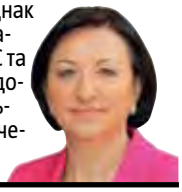

Термін повноважень нинішньої Київради добігає кінця 2 червня, однак її секретар зажадала пояснень від КС та парламенту і продовжила роботу міськради на невизначений термін

ВАНО МЕРАБІШВІЛІ

під арештом

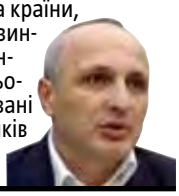

Прокуратура Грузії затримала екс-прем'єра країни, реформатора грузинської правоохоронної системи. До нього були заарештовані ще кілька соратників Саакашвілі

ЛЄОНІД БРЄЖНЄВ

цінується в росіян

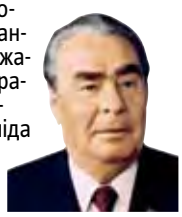

За останніми соціологічними опитуваннями, росіяни вважають найкращим правителем XX століття «дорогого Леоніда Ільича». На другому місці Сталін

МАЙЖЕ СЕРЙОЗНО

АНТИФАШИСТСЬКИЙ

Організовані Партією регіонів марші «У Європу без фашистів» здійняли в українському інтернеті хвилю дотепів на цю тему. Власне, і самі їхні учасники виявилися доброю пародією на самих себе: так, зокрема, серед «антифашистів» траплялися персонажі, які заявляли, що прийшли на марш, щоб рятувати країну від «чурок». По при те що цього разу ПР намагалася презентувати свою акцію ледь не як молодіжну, її учасники не виявили жодного креативу, якщо таким не вважати гасла «Мы против свободы» чи «Дельфинарий против фашизма». В інтернеті «борці з фашизмом» також не змогли протиставити чогось більш-менш помітного численним карикатурам, фотожабам і просто іронічним записам багатьох користувачів на тему зрежисованої владою гри в антифашизм.

НАСТРОЇ

У нікуди

Кількість українців, упевнених, що держава розвивається в хибному напрямку, за роки правління Януковича майже подвоїлась. Суспільство відчуває, що нинішня влада неспроможна вирішувати його нагальні проблеми. Про це свідчить недавнє опитування Центру Разумкова, за результатами якого найбільшими бідами України визнано малі зарплати й пенсії (68,4% опитаних), проблеми економіки (61,6%), безробіття (58,6%), зростання цін (46,2%), високий рівень корупції (36,4%), низьку якість медичного обслуговування (32,7%). Серед інших лих, із якими стикається країна, респонденти відзначали неефективність дій влади, її нездатність проводити реформи, поганий стан комунального господарства, доріг і загалом інфраструктури, житлові негаразди, проблеми судової системи, свавілля працівників правоохоронних органів.

*Частка респондентів, які так вважають

80%

акціонерних товариств приховують свою звітність. Дані Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку

€14 трлн

приховують багатії від оподаткування. Дані дослідження британської громадської організації Oxfam

Й ШАБАШ

КОРОТКО ПРО СЮРПРИЗИ ДЕРЖЗАКУПІВЕЛЬ

Скандальні каштани

Із 285 каштанів, висаджених навесні цього року на Хрещатику, лише 2 виявилися елітного сорту Бріотті, який замовляли в столичній міськдержадміністрації. Про таку підміну офіційно повідомив радник голови КМДА Олександр Мазурчак після спеціальної експертизи, проведеної працівниками Ботанічного саду ім. акад. О. В. Фоміна. Для максимальної об'єктивності долучили ще й двох незалежних експертів. Проте кияни й без наукового дослідження виявили неладне, коли «елітні» каштани замість обіцяного м'ясисто-червоного кольору зацвіли звичайним білим. Саджанці сорту Бріотті коштували на третину дорожче, ніж звичайні кінські, а загальна сума, у яку обійшлися елітні каштани, становила 980 тис. грн. Як стверджують чиновники, дерева закуповували за тендером через ТОВ «Професійний садівник» в італійської фірми, від якої є всі відповідні документи й сертифікати. Тож у КМДА поспішно заявили: справою за підміну каштанів взялася прокуратура.

Порт на мілині

Держфінінспекція виявила матеріальних збитків на 2,81 млн грн під час проведення робіт із днопоглиблення Бердянського морського торговельного порту. При цьому вперше у світовій практиці прохідна осадка для суден в акваторії порту не збільшилася, а зменшилася. Роботи із днопоглиблення в обсязі 250 тис. м^3 2012-го виконало ТОВ «Іріда» (Херсон), що виграло відповідний тендер і 2011-го. Протягом двох років був двічі оплачений той самий обсяг робіт, а також перевищені допустимо оплачувані перебори глибин у 0,3 м. Окрім того, Держгідрографія зафіксувала прохідну осадку в акваторії порту 7,3 м, хоча раніше вона була 7,9 м.

Хайвей до теплиць Фірташа

Служба автомобільних доріг у Тернопільській області за результатами тендера акцептувала пропозицію ТОВ «Автомагістраль-Південь» на поточний середній ремонт автомобільної дороги Касперівці – Збручанське вартістю 46,40 млн грн, що веде до села Синьків. Ділянку завдовжки 7 км між селами Новосілка та Шупарка мають полагодити до кінця року. 1 км траси обійдеться в 6,23 млн грн. Роботи фінансують із державного бюджету. До того ж у вересні минулого року ТОВ «Автомагістраль-Південь» отримало підряд вартістю 63,44 млн грн на ремонт цієї самої дороги. Йшлося про 8,9 км від Касперівців до Новосілки. «Стратегічність» сіл визначає їхня причетність до аграрного бізнесу Дмитра Фірташа. Тож загальна вартість ремонту дороги до теплиць останнього становить вже 109,84 млн грн.

Енергія з «мертвої» ТЕС

Відділ охорони здоров'я Дебальцівської міськради Донецької області уклав угоду з ПАТ «Центренерго» в особі Вуглегірської ТЕС на постачання теплової енергії та гарячої води для Світлодарської міської лікарні № 2 на 702 тис. грн. Звичайний контракт, якби не один нюанс: угоду на постачання тепла для згаданого медичного закладу уклали через три дні після того, як Вуглегірська ТЕС унаслідок пожежі була цілковито виведена з ладу.

Nowa Europa Wschodnia: «Партія регіонів та її прихильники хочуть знову поділити Україну на «фашистів» і «антифашистів»

Польське видання Nowa Europa Wschodnia вважає мітинги 18 травня підтвердженням того, що влада, як і раніше, намагається поділити населення країни на дві частини. *«Від часів Помаранчевої революції ані Партія регіонів, ані її прихильники не змінили своїх методів: українців знову розмежовують, а доступ до протестів паралізують»,* – пише кореспондент Radio Polska Пьотр Поґожельський.

«Цього разу українців ділять на «фашистів» і «антифашистів». Першими, на думку ПР, є опозиціонери. Зокрема, прихильники ВО «Свобода», які в підконтрольних містах оголосили 9 травня Днем жалоби замість прийнятого за радянських часів Дня перемоги. Тобто опозиціонери таким чином замахнулися на символ, який для всіх радянських людей (і тих, які мислять шаблонами СРСР) – це святая святих. Звичайно ж, програш фашизму не є причиною для жалю з боку опозиційних сил. Ідеться про те, що, як і для поляків, перемога комунізму над фашизмом і закінчення війни означали тільки зміну окупаційного режиму», – читаємо в дописі.

«Утім, Партія регіонів та її прихильники використали цю ситуацію, щоб знову поділити Україну на «фашистів» і «антифашистів». Чи буде така пропаганда дієвою? Як бачиться наразі, не до кінця. Працівники бюджетної сфери і студенти, яких примусово залучали до «антифашистської» акції, в більшості не вірили, що в Україні є загроза фашизму, дехто і взагалі не знав, чому прийшов на мітинг, а інші просто не бажали відповідати. Водночас влада використала всі засоби, щоб ускладнити своїм політичним опонентам проведення опозиційного маршу «Вставай, Україно!»: поїзди зупиняли в полях «через ремонти доріг», квитки неможливо було купити (тоді як вагони курсували порожніми), автошляхи перекривали. Аналогічно із 2004 роком. Останнім прикладом повернення до часів Помаранчевої революції було використання «молодиків у спортивних костюмах». До їхньої допомоги під час парламентських виборів вдавались і Віктор Пилипишин, і Галина Герега. Цього разу спортсмени побили й демонстрантів від ВО «Свобода», й журналістів.

Перелічені факти свідчать: у передчутті тотального програшу на виборах 2015 року Партія регіонів хоче застосувати ті самі методи, що й у 2004-му. Щоправда, цього разу замість проросійського соусу, усе подають під соусом проєвропейським. Хоча вже й на перший погляд те, що відбувається, кардинально різниться від засад ЄС», – пише Поґожельський.

ФОТО: УНІАН

Radio Jedynka Міністр закордонних справ Польщі: «Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС не є гарантованим»

Як заявив у інтерв'ю Radio Jedynka Радослав Сікорський, наразі немає жодних гарантій, що домовленості між Києвом та ЄС буде укладено цього року: «*Якщо вдасться підписати Угоду про асоціацію з Україною, матимемо надзвичайний успіх. На жаль, поки що такий перебіг подій не є гарантованим [...]. Деякі політики занадто персоніфікують справу Тимошенко. Безумовно, ця справа є доказом недосконалості правової та судової систем. Із цим Україна повинна впоратися. Я був в Україні й бачив готовність опозиції та влади співпрацювати, а тому вони мають докласти більше зусиль до виконання всіх вимог».*

Deutschlandradio: «Якщо Янукович проти фашизму, то нехай звільнить політв'язнів»

Національна радіостанція Німеччини Deutschlandradio зазначає, що у випадку, коли президент Віктор Янукович і справді хоче боротися з фашизмом, він повинен звільнити в'язнів сумління. *«Йому слід спершу подивитися на своїх прихильників. Бо це розчаровані, ображені, бідні люди, які сподіваються на прості рішення й бажають повернення чітких структур, що існували за радянської диктатури. Усе нове, незрозуміле й демократичне здається їм підозрілим»,* – сказано в статті.

«Якщо Янукович проти фашизму, то демократичні сили запитують себе, чому він так сильно ускладнює їм життя. На їхньому марші це стало ще чіткіше видно: вони вимагали звільнення політв'язнів із тюрем», – стверджує Deutschlandradio.

Спадкоємці

Автор:
Юрій Макаров

Фашизм, кажете? Від частого вживання слова стираються. Назви «Освенцим» і «ГУЛАГ» уже не провокують мурашок під шкірою, це лише звичні штампи. Я днями був на громадських слуханнях із нагоди 60-річчя Норильського повстання. Нагадаю, що йдеться про акцію ненасильницького спротиву в травні 1953 року навколо заполярного міста Норильськ у кількох концтаборах, понад 70% контингенту яких становили українці. На вечорі виступали деякі учасники тих подій, дай їм Боже здоров'я, вони розповідали буденні речі: про 12-годинний робочий день на 50-градусному морозі, про пайку 300 г хліба на день плюс миска баланди з гнилої тюльки, про чоботи з автомобільних шин вагою 4 кг кожен, але без них було неможливо, бо ноги обморожувалися миттєво, про терор кримінальників, які перебували на утриманні адміністрації, про інші знущання з людської гідності, цілеспрямовані й продумані, бо можливість принижувати ближнього для людей певної душевної конструкції – одне з найбільших задоволень у житті. Я слухав і мимоволі згадував духовних спадкоємців чекістів і табірної вохри, які сьогодні вирішили налякати українців... чим? Правильно, фашизмом.

Нібито гасло для жахалки знайшли безвідмовне: оце щойно відсвяткували перемогу Сталіна над Гітлером, знову згадали про злочини одного нелюдського режиму над іншим, мало б спрацювати. Професори-регіонали проігнорували той факт, що взагалі-то словосполучення «німецький фашизм» – це радянський винахід. Усі, крім них, знають, що власне фашисти були в Італії, й тамтешній режим був так, жлобським, так, варварським, але ніякими такими жахами не відзначився. А в Німеччині був націонал-соціалізм, дещо інше, справді пекельне, найвище досягнення диявольського начала в людській природі. Але на відміну від комуністів нацисти хоча б менше брехали. Вони казали, що бажають захопити чужі землі, й захоплювали, казали, що ненавидять євреїв, і вбивали. А комуністи обіцяли світле майбутнє: рівність, справедливість, гуманність, натомість знищили людей більше, ніж будь-який режим в історії. На жаль, для нещасних бюджетників, яких зігнали з усіх областей на перформанс на Європейській площі за 50 грн (і тих, як розповідають, не всім дали), це надто тонкі матерії, а деякі ентузіасти ще й принесли із собою портрети Сталіна та червоні прапори із серпом і молотом, сам бачив.

ТЕПЕР, КОЛИ КАЖУТЬ «ФАШИСТ», ПЕРЕД ОЧИМА ПОСТАЮТЬ ХІБА ЩО СИТІ ЛИЧКА РЕГІОНАЛІВ. НЕКОНТРОЛЬОВАНІ АСОЦІАЦІЇ, ЗНАЄТЕ

Фашизм... Політтехнологи на регіональних харчах відчутно деградували. Вони розраховують, що українці пам'ятають радянську ковбасу по два двадцять і забули про норильську пайку, про кулі в потилицю, про Голодомор і про ГУЛАГ. Дехто, може, забув, але ж не всі. Ну не ідіоти ми. А ментальність регіоналів визначає постулат, що їхня аудиторія – бидло, і в цьому спостерігається відчутний когнітивний дисонанс.

Так, мене теж нудить від, м'яко кажучи, нетолерантних декларацій деяких опозиційних політиків, надто тих, які приберігаються «для своїх», а не висловлюються в публічному просторі, проте зовсім не вони становлять нині найбільшу загрозу. Значно більше мій розум ображають відверта шизофренія, яка поширюється на державному рівні, ступінь тупої брехні й цинізму, які стали суттю офіційної політики режиму.

Фашизм, кажете? Хто вам повірить? Хіба були найменші сумніви, що звитяжні правоохоронці вдадуться до звичайного саботажу розслідування побиття 18 травня журналістки «антифашистами»? Броньовану машину орендувала опозиція, вона ж ангажувала білоцерківських братків, вона ж підробила для них «антифашистські» посвідчення, а журналістку взагалі ніхто не бив, вона сама впала. Гоголя читали, там де про вдову?

Зневага до людей дозволяє вдаватися до найпримітивніших технологічних рішень, як-от ангажувати напівкримінальні елементи для підтримки своєї політики. Так у ГУЛАГу нацьковували бандитів на політв'язнів, просто-таки пряма аналогія. Саме так сприйняли актуальні події учасники «норильських» слухань. Не дивно: зібралися люди, занурені в контекст, їх обдурити важко. Вони ж, до речі, поставили питання руба – синхронно й абсолютно незалежно від лідерів опозиції, а саме: в країні є парламент, більшість у якому становить партія – ініціатор боротьби з фашизмом, у країні є Служба безпеки, керівний склад якої так само призначали від партії-ініціатора. Хай вже тоді офіційно назвуть фашистські організації та рухи, їхніх лідерів, їхні друковані органи, їхній склад... Хай звітують щодо заходів, яких вони вжили для їх знешкодження. І хай дадуть юридично вичерпне визначення фашизму. Інакше я заплутався. Бо в мене тепер, коли кажуть «фашист», перед очима постають хіба що ситі личка регіоналів. Неконтрольовані асоціації, знаєте...

Продовження теми
на стор. 16

Антифашизм режиму Януковича

Під прикриттям боротьби з «фашизмом» влада насаджує в країні бандитські порядки

Термін президентських повноважень Віктора Януковича добігає кінця, а рівень очевидного несприйняття його режиму в суспільстві сягає 65%. Шанси збереження контролю над масами за допомогою «хліба» є вкрай низькими, оскільки ключова обіцянка виборчих кампаній Партії регіонів, розрахована на широкий загал, а саме «покращення вже сьогодні», не виконана. Швидше навпаки – добробут простих українців погіршується. Тож влада, схоже, дійшла висновку, що тепер залишається покладатися лише на «видовища» та силу. І готувати сприятливі сценарії відходу від влади нинішній режим, вочевидь, не збирається. Такий варіант для володаря «Межигір'я» цілком неприйнятний. Надто багато поставлено на кін після того, що вже відбулося і, схоже, таки відбудеться в країні до завершення президентської каденції Януковича. За маніпуляції законодавством і державними інституціями, зухвалий дерибан бюджетних коштів тощо, зрозуміло, відповідати ніхто не готовий. За таких умов політтехнологи влади, схоже, вирішили зосередитися на сприятливому, на їхню думку, для неї поділу українського суспільства на «фашистів-неонацистів і їхніх пособників» та «антифашистів». Розрахунок, напевно, робиться на те, що вдасться спровокувати масовий психоз «бандерівсько-фашистської загрози» та змусити таким чином переключити увагу бодай прихильників режиму Януковича від буденних проблем. Загалом події 18 травня засвідчили кілька тенденцій: влада показала, що не допустить Майдану-2; всі, хто не з нею, надалі вважатимуться фашистами; під прикриттям «антифашизму» в країні відкрито насаджують бандитські порядки; влада активно зрощується з криміналітетом.

СИНДРОМ МАЙДАНУ

Політтехнологи регіоналів явно прорахувалися. Ідея «антифашизму» виявилася надто неактуальною для сучасного українського суспільства, проблеми котрого пов'язані із зовсім іншими речами, за які безпосередньо відповідальний нинішній режим: поширення прихованого безробіття, знищення малого та середнього бізнесу, стрімке падіння реальних доходів громадян на тлі офіційних реляцій про «дефляцію», зростання корупційних поборів, зухвалість чиновників і правоохоронно-судової системи, що дедалі більше почала відчувати свою безкарність в умовах виконання вказівок режиму. Реакція суспільства (соціальні мережі, різноманітні опитування тощо) свідчить, що спроби влади активізувати тему «неофашизму» за допомогою постановочних масових акцій у совковому стилі в нинішніх реаліях лише дискредитували цю ініціативу в очах української більшості та роздратували бюджетників, які в добровільно-примусовому порядку змушені були стати її невільними акторами.

18 травня за допомогою так званого антифашистського маршу керівництво держави, вочевидь, прагнуло також нейтралізувати ефект акції «Вставай, Україно!»: на тлі масовості «антифашистів» показати маргінальність і низький рівень підтримки опозиційних сил. Але замість того, щоб мобілізувати бодай кілька відсотків із 1,4 млн членів Партії регіонів (принаймні стільки існує на папері), був задіяний адміністративний ресурс у «найкращих» традиціях тоталітарних режимів: фашистських, нацистських, комуністичних. 20–30-тисячну масовку забезпечили переважно за рахунок добровільно-примусово звезених бюджетників, студентів та різних асоціальних елементів. У день «маршу» частина натовпу почала перекривати траси, вимагаючи виплатити обіцяні за участь у ньому компенсації, зазвичай у розмірі 100 грн на особу, а інша демонструвала мешканцям столиці свій «культурний мінімум», залишивши після себе купу сміття, понівечені лавочки та ліхтарні стовпи. Тож у переважної частини українців (незалежно від їхнього ставлення до режиму) навряд чи залишилися сумніви щодо мотивації більшості учасників акції «антифашистської» влади – гроші та примус. Тим часом прихильників опозиції, які їхали на мітинг «Вставай, Україно!» з різних регіонів, знімали з потягів, поїзди затримували на кілька годин, автобуси не впускали до

Києва. Масовим явищем стали напади невідомих молодиків на авто опозиціонерів, причому не лише на ті, які перевозили або мали перевозити численні групи протестувальників, а й на легковики. Наприклад, даішники спинили автомобіль, у якому їхала до Києва тітка Юлії Тимошенко, у цей час біля них зупинилася інша машина, з неї вибігли «спортсмени», які пробивали шини автомобіля з опозиціонерами. Автоінспектори при цьому показово не перешкоджали молодикам. Утім, на Софійській площі все ж зібралося близько 20–30 тис. прихильників опозиції – це наймасовіша її акція в столиці за останній рік. У будь-якому разі намаганням за всяку ціну зменшити явку протестувальників режим продемонстрував усій країні, що боїться навіть тієї вельми неефективної опозиції, яка зараз є.

МІЛІЦІЯ З... Міліціонери жодним чином не реагували на агресію «антифашистів»-спортсменів щодо опозиціонерів та представників ЗМІ

Вважають, що фраза, винесена на обкладинку, – «Фашисти майбутнього назвуть себе антифашистами» – належить Вінстонові Черчиллю

ЗАЛЯКАТИ ТА ДИСКРЕДИТУВАТИ

Так само очевидною стала невідповідність декларацій і реальних дій «антифашистської» влади. Після численних заяв регіоналів про мобілізацію суспільства на боротьбу з «неофашизмом», який, мовляв, демонструє нетерпимість, схильність до насильства, дискримінації, ми натомість побачили всі ці прояви з боку представників режиму та їхніх найманців. Адже мало місце, зокрема, використання бойовиків для силової розправи з опонентами режиму та представниками ЗМІ, які висвітлювали реальні, не спотворені цензурою події в столиці. Показово, що ще напередодні акції опозиції, 14 травня, на кількох її активістів у Києві було скоєно збройні напади. Їх виманювали з дому, лупцювали кастетами. Серед потерпілих – Володимир Карась, якому зламали щелепу, вибили зуби, порізали обличчя (вважається, що нападники помилилися – прийняли Володимира за його брата, активіста вуличних акцій); Євген Мацько – у нього струс мозку і підозра на тріщину черепа. За 10 днів до того також жорстоко розправилися над свободівцем Володимиром Назаренком. Андрій Медведько відбився від нападників і з групою товаришів навіть затримав одного з них, сфотографував та зняв на відео іншого ймовірного учасника розбою. Відомо, що принаймні один із тих, хто гамселив опозиційних активістів кастетами, до останнього часу працював у правоохоронних органах. Підозри, що це справа рук співробітників МВС, були і раніше – нападали на активістів минулих мітингів, яких уже викликали в міліцію, а побиття супроводжували словами «менше на акції треба ходити».

Остаточно дискредитував «антифашистський спектакль», зрежисований владою, інцидент із груповим побиттям журналістів та представників ар'єргарду опозиційного мітингу в столиці 18 травня. «Спортсмени» на Михайлівській площі стали таким собі символічним обличчям «антифашизму» від Януковича й застереженням щодо того «бєспредєла», який може стати в країні загальним правилом в разі, коли режим і далі зміцнюватиметься. Формальним приводом для конфлікту було блокування опозиціонерами бронетранспортера, який «раптом» з'явився біля їхнього мітингу і який був стилізований таким чином, щоб, вочевидь, спровокувати їх на агресію, що зрештою майже вдалося. За інформацією джерел ***Тижня***, акцію з БРДМом курирував ображений на Яценюка політтехнолог Володимир Петров – виходець із Кривого Рогу, відомий виконанням брудних політичних замовлень (зокрема, є інформація, що він свого часу був причетним до скандального «політпорнографічного» колажу, надрукованого в журналі «Фокус», із оголеними Яценюком і Тимошенко в делікатній позі). Коли свободівці заблокували «бойову машину», на допомогу «екіпажу» було кинуто загін «спортсменів» (характерної зовнішності й у відповідних костюмах): вони почали бити і опозиціонерів, і журналістів, які намагалися знімати розправу над свободівцями. «Спортсменам» справді було чого боятися, адже в результаті саме зафіксовані під час побоїща відео та фотофакти не дали правоохоронцям можливості не помітити протиправних дій з боку найагресивніших представників «антифашистського маршу». Спочатку бойовики накинулися на демонстрантів (які до насильства не вдавалися), плювали в обличчя та ображали журналістів, а потім «ідейний» (так він себе назвав на одному з відео) «антифашист», спортсмен із Білої Церкви Вадим Тітушко на прізвисько Румун побив журналістку «5 каналу» Ольгу Снісарчук і фотокора газети «Коммерсант» Влада Соделя. Як з'ясувалося згодом, під час сутички постраждав ще один фотокореспондент.

ПРОГРЕС ПРОТИ ҐЕББЕЛЬСА

Не дивно, що представники влади відразу намагалися відмежуватися від цих подій, а потім навіть вирішили перекласти відповідальність на опозицію. Мовляв, це вона... найняла «бойовиків». Відповідну версію озвучили й міністр внутрішніх справ Віталій Захарченко із трибуни парламенту, і Ганна Герман. Те саме у своєму відеозверненні «підтвердив», підглядаючи в шпаргалку, й Вадим «Румун» Тітушко. Схоже, що на регіоналів-«антифашистів» великий вплив справив Йозеф Ґеббельс, який говорив, що брехня, повторена тисячу разів, стає правдою. Утім, подібні «виправдання», мають вигляд аж до абсурду недолугий, бо відео- та фотофакти, свідчення очевидців, не залишають сумніву, що побиття журналістів улаштували люди, найняті тими, хто організував

«антифашистський марш», а прикривала їх міліція.

БРАТВА І ПАРТІЯ ЄДИНІ

Фото- й відеозйомка дала можливість журналістам та блогерам з'ясувати, що основна частина «антифашистів» у костюмах для фізкультури була набрана зі спортивних клубів Білої Церкви, Києва й Харкова. Декого з них упізнала вчителька Москаленко, яку рейдери вже тривалий час намагаються викинути з її будинку в центрі Києва. Є чимало фото, які чітко зафіксували, що учасники побиття опозиціонерів та журналістів Вадим Тітушко, Арсен Капанський, Ярослав Бринза, Роман Джагінов та ще кілька не ідентифікованих за прізвищами осіб за кілька годин до інциденту перебували біля сцени «антифашистського» мітингу. А Капанського навіть сфотографували з бейджем адміністрації того заходу (і не дивно: він є членом «Молодих регіонів» – крила ПР). До речі, саме його називають куратором акцій проти вчительки Москаленко. Серед учасників нападу на свободівців і журналістів виділявсь і чоловік, дуже схожий на голову Білоцерківської організації «Молодих регіонів» Василя Бойка (останній, щоправда, це заперечує; а на відеоспростуванні всіляко уникав потрапляти в камеру тим боком, з котрого був зафіксований

СЛІДАМИ МІЛОШЕВИЧА? Сербський диктатор, націонал-соціаліст, у 1990-х також активно вибудовував бандитську вертикаль, залучаючи на свій бік колишніх спортсменів та кримінальних авторитетів

більшістю фото- й відеокадрів під час інциденту із представниками ЗМІ). На відео, де віцеспікер Кошулинський намагається заспокоїти «спортсменів», виразно чути, як ті говорять, що їхні дії – це відповідь на блокування свободівцями БРДМ. Зрештою, аргумент, що бойовиків найняла опозиція, видається геть абсурдним, коли зважити, що «спортсмени» били людей, чітко ідентифікованих прапорами «Свободи», «Батьківщини» й УДАРу, а в присутності відеокамер «антифашисти» називали опозиціонерів «бандерами». Урешті-решт, один зі «спортсменів», які брали участь у нападі на опозицію, коли з ним поспілкувалася кореспондентка ***Тижня***, зізнався, що замовниками їхнього прибуття в Київ були представники Партії регіонів, а за «роботу» на мітингу їм було обіцяно 400 грн за півдня...

Зрощення влади й вуличних бойовиків, зокрема вихідців із криміналітету, було однією з ознак нацизму, фашизму, російського політичного православ'я – чорносотенства. В 1990-х до послуг криміналітету вдався сербський авторитарний націонал-соціаліст і диктатор Слободан Мілошевич, який фактично зробив бандитів хребтом своєї влади: ті захопили тіньовий бізнес, торгівлю.

Останні події свідчать, що цю модель приміряє на себе й «антифашистський» режим Януковича. Підтвердженням слугує, зокрема, красномовна поведінка правоохоронців під час подій 18 травня. Є десятки фото- й відеофактів, коли міліціонери жодним чином не реагували на агресію «антифашистів» кримінальної зовнішності щодо опозиціонерів та представників ЗМІ. Показово

Із перших вуст

«Регіонали нас дуже жорстко підставили»

Один зі «спортсменів», які заробляють на життя участю в політичних акціях і рейдерських захопленнях, розповів ***Тижню*** про події 18 травня та механізм залучення «бойовиків» у політику.

У. Т.: Як замовники знаходять і залучають спортсменів до участі в тих чи інших акціях?

– Ніхто нікого не шукає! Усі спортсмени знають один одного, адже ми не раз зустрічалися на змаганнях, постійно спілкуємося. Знайомі хоча б заочно. Коли нас винаймають, то до початку ситуації ніхто не знає, куди треба буде їхати. Нам кажуть, яка кількість людей потрібна, озвучують суму. 18 травня платили $50 за роботу до другої дня.

У. Т.: Хто зазвичай виступає замовником?

– У нас є один організатор, який працює з усіма акціями, саме він телефонує комусь із нас.

У. Т.: Під час виборів ти працював на провладного кандидата на 223-му окрузі?

– Там я працював із людьми, які найняли нас для створення такої собі масовки. Люди були конкретно від Партії регіонів, її члени. Але ніхто з нас не підписувався на серйозні бійки – провокаціями ми мали відволікати увагу під час можливого підтасування голосів.

У. Т.: Міліція прикриває вас. Як із нею домовляєтеся?

– З міліцією домовляються депутати, які роблять замовлення. Але так, вона нас прикриває.

У. Т.: Що спричинило бійку 18 травня зі свободівцями? Хто дав команду?

– Ця бійка трапилася спонтанно. Ніхто не збирався битися, нас про це не попереджали! Працюємо не вперше, і ніколи таких несподіванок не було. Іноді ми могли поштовхатися з опонентами, зробити шоу для замовника, щоб він подивився. А це було несподівано і по-справжньому... До другої години дня, як і домовлялись, охороняли сцену на так званому антифашистському мітингу. Дивилися, щоб ніхто не ліз до виступаючих, щоб пляшки не кидали... Потім нам сказали йти в готель «Інтерконтиненталь», щоб отримати гроші. Біля нього були свободівці. Зав'язалася бійка. Не знаю, хто її почав і чому, я стояв усередині натовпу. То було несподівано. Половина наших стали тікати, ніхто не збирався вступати в

також, що Вадим «Румун» Тітушко з Білої Церкви тренувався у клубі «Будо», що діє на території райуправління міліції. БРДМ вів підполковник МВС, а супроводжував автомобіль ДАІ. Зрештою, без санкції міліції броньовик ніколи не з'явився б у центрі столиці. Щоправда, міністр Захарченко знову ж таки виправдовувався, мовляв, міліціонер відганяв її на штрафмайданчик. Але в такому разі незрозуміло, що робили на борту БРДМ клоуни у провокативних костюмах проти одного з лідерів опозиції. Натомість один із блогерів оприлюднив фото, на якому зображені «спортсмени-антифашисти» в Маріїнському парку, що мирно розмовляють із «беркутівцями». Є також свідки, котрі бачили, як «Беркут» провів «антифашистів» до фунікулера й відпустив. Понад те, в інтернеті з'явилися фото, на яких особа, дуже схожа на очільника МВС, спокійно спостерігає з даху готелю «Інтерконтиненталь» за сутичками на Михайлівській площі. До речі, міністр внутрішніх справ Віталій Захарченко, який не витримав запитань навіть у парламентській залі, відмовився зустрітися з журналістами, хоча дав на це попередню згоду. І нарешті, більшість учасників нападу на журналістів та опозиціонерів досі не затримані, а Румуна суд вирішив відпустити під заставу у 23 тис. грн.

Грою в антифашизм влада, вочевидь, також намагається переконати США і Європу, що політичні опоненти Партії регіонів – це здебільшого «фашисти», тож проти них прийнятні будь-які силові дії. Отже, Захід має із цим змиритися

З огляду на позицію МВС, чи не стали «спортсмени» своєрідним замінником «перевертнів»-міліціонерів кучмівських часів для виконання брудної роботи?

ЗВОРОТНИЙ ЕФЕКТ

Якщо влада справді робила ставку на криваві сутички під час мітингів у Києві, то заради чого? Судячи з реакції підконтрольних їй ЗМІ, вона хотіла продемонструвати населенню загрозу, яка йде від масових акцій, обгрунтувати їх недоцільність і небезпечність для життя й здоров'я. Українців із цього приводу активно обробляли й дотепер, зокрема за допомогою основних спікерів Партії регіонів. Зокрема, Олена Бондаренко у квітні в програмі «Шустер LIVE» заявила: «Не пускайте на митинг оппозиции ваших детей. Затем найдете в морге с пробитой головой». Показово, що саме в розпал скандалу з побиттям журналістів на тлі бездіяльності міліціонерів, керівник МВС Захарченко почав лобіювати ухвалення в парламенті закону про мирні зібрання, який покликаний розв'язати владі руки для легальної заборони будь-яких небажаних акцій протесту й розправи над тими, хто такої заборони не дотримуватиметься. Інша можлива мета жорстких дій влади: залякати учасників мітингів, «відбити» в них і в журналістів бажання ходити на акції протесту, а відтак зробити останні «невидимими» для більшості громадян. Вочевидь, не випадково по-звірячому побиті біля своїх помешкань опозиціонери діставали поради «менше мітингувати». Виглядає що режим Януковича страшенно боїться повторення у 2015 році, а то й раніше Помаранчевої революції, тому вже зараз поставив завдання своїй обслузі не допустити Майдану-2. Цього разу завдання з нейтралізації ефекту опозиційних акцій певною мірою виконане. Про акцію та результати мітингу опозиції 18 травня, про меседжі, озвучені там, майже всі забули. Але той інформаційний ефект, який дістала в країні й за кордоном влада, навряд чи можна вважати для неї вигідним. Швидше навпаки. Країна і світ побачили справжнє обличчя «антифашизму» від режиму Януковича, який сам дедалі більше набуває ознак фашизму. І особливо очевидною стає нетерпимість його представників до тих, хто ідентифікує себе з українським.

МОЖЛИВА МЕТА ВЛАДИ: ЗАЛЯКАТИ УЧАСНИКІВ МІТИНГІВ, «ВІДБИТИ» В НИХ І В ЖУРНАЛІСТІВ БАЖАННЯ ХОДИТИ НА АКЦІЇ ПРОТЕСТУ

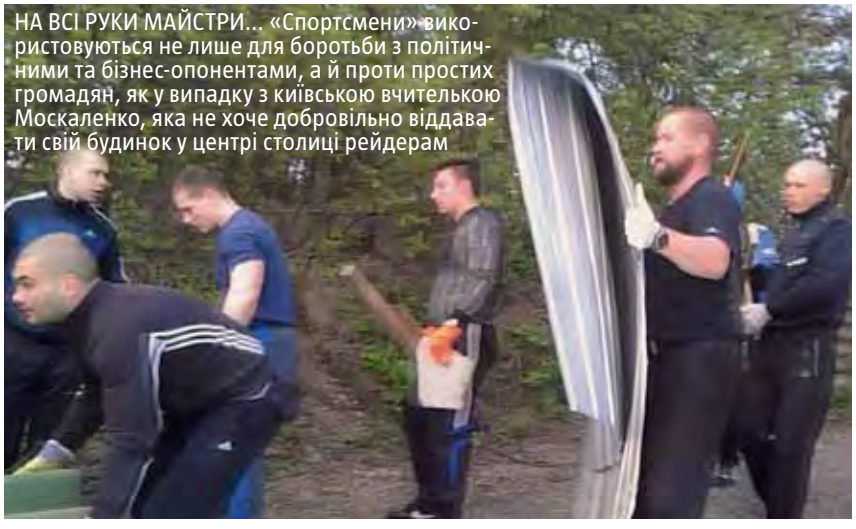

НА ВСІ РУКИ МАЙСТРИ... «Спортсмени» використовуються не лише для боротьби з політичними та бізнес-опонентами, а й проти простих громадян, як у випадку з київською вчителькою Москаленко, яка не хоче добровільно віддавати свій будинок у центрі столиці рейдерам

конфлікт, ніхто не розумів, що відбувається. Думаю, регіонали нас дуже жорстко підставили.

У. Т.: Можеш прокоментувати заяву Вадіка Румуна про те, що він нібито працював на опозицію?

– Думаю, його заява – робота організаторів, замовників від Партії регіонів. Зрештою вони «відмажуть» Румуна і, мабуть, уже пообіцяли йому це. Умовний термін дадуть. Максимум трохи посидить, доки триватиме галас у ЗМІ...

У. Т.: Кажуть, що це ви брали участь у захопленні будинку київської вчительки Ніни Москаленко...

– Особисто мене там не було, але так, всюди одні й ті самі люди. Їм сказали – вони зробили. Хоча є певна ієрархія. Якщо щось відбувається в Києві, скажімо, регіонали платять за те, щоб забрати в Ніни Москаленко будинок, викликають спортсменів, приміром, із Білої Церкви. Якщо УДАР має бізнесові інтереси в Білій Церкві, наприклад, заплатив, щоб забрати якийсь готель, викликають хлопців з іншого міста. Де живеш, там, вибачте, не сер..ш. Загалом це дуже велика піраміда.

Записала Валерія Бурлакова

ГОПОТА

В Україні під наглядом силовиків формується армія вуличних бійців

Автори:
Олександр Михельсон, Руслана Величко

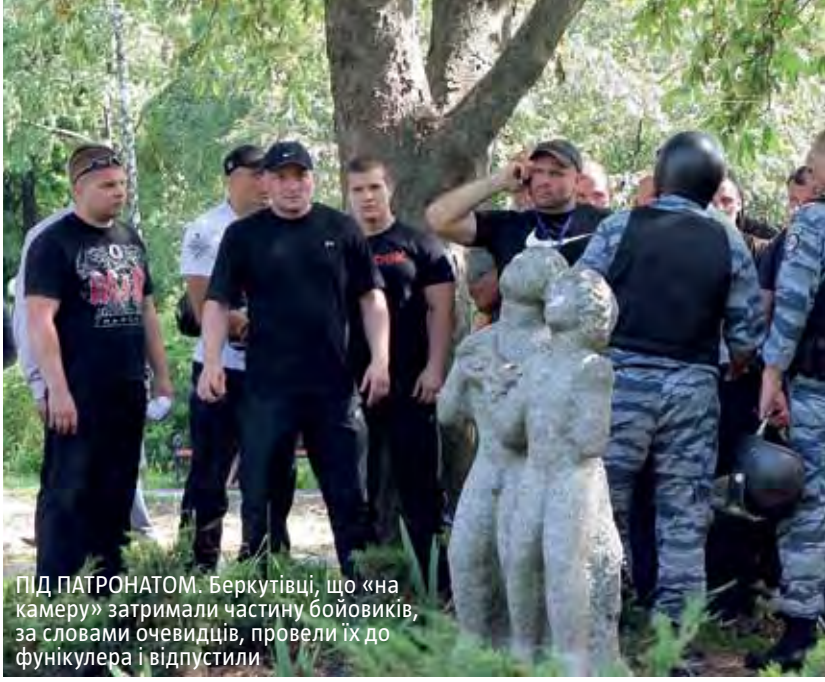

ПІД ПАТРОНАТОМ. Беркутівці, що «на камеру» затримали частину бойовиків, за словами очевидців, провели їх до фунікулера і відпустили

Побиття 18 травня охоронцем «антифашистського мітингу» журналістки «5 каналу» спричинило великий політичний скандал, що став неприємною несподіванкою для ПР. Принаймні недолугі «виправдання» партійців і самого міністра внутрішніх справ підтверджують думку, що коли провокації влада й планувала, то пішли вони не за сценарієм.

Тим часом події, що відбулися просто під стінами столичного главку міліції, де кількадесят свободівців штурмували бронеавтомобіль із провокаторами, після чого самі були атаковані групою бойовиків-«антифашистів», порушили цікаве питання про роль і місце у вітчизняній політиці представників так званих молодіжних субкультур та криміналітету.

Тривожних фактів тут два. По-перше, голомозі бойовики останнім часом регулярно помічаються в силових акціях проти політичної опозиції та просто незгодних із якимись діями влади. Хрестоматійним став приклад минулих парламентських виборів, коли молодики, прикидаючись журналістами, блокували й зривали роботу виборчкомів на округах, де перемагала опозиція. Водночас і після виборів їхні «послуги» виявилися запитаними. Так, аналогічні персонажі брутально напали 8 травня на жалобний мітинг у Дніпропетровську, де група громадян виступила з ініціативою вшанувати замість Дня перемоги День скорботи разом з усією Європою. Як і 18 травня у Києві, під час інциденту в Дніпропетровську міліція була присутня, але не реагувала на насильство.

САМ СОБІ РЕЖИСЕР? На фото, оприлюдненому в інтернеті, особа, схожа на очільника МВС Віталія Захарченка, спостерігає з даху готелю за нападом «спортсменів-антифашистів» на учасників опозиційного мітингу та журналістів

По-друге, бойовики, яких в обмін на такі послуги «кришують» правоохоронці **(див. на стор. 12 зізнання учасника бійки 18 травня на боці «антифашистів»)**, часто належать до відверто неофашистських та неонацистських структур. І виходить, що нинішня влада під гасла про «боротьбу з фашистами» (в особі політичних опонентів) власноруч вирощує справжніх расистів.

«М'ЯСО», «БІЙЦІ» Й «ОСНОВА»

За словами досвідчених учасників вуличних бійок (які вони називають «махачами»), лише в Києві на міліцейському обліку стоїть близько 5 тис. молодиків, задіяних у різних «бійцівських клубах». Останні можуть перетинатися, такі і не перетинатися з осередками футбольних фанатів. Вони також можуть як мати більш чи менш яскраво виражену ідеологію або наслідувати лише зовнішні ознаки тих чи інших «ідейних» структур. Крім того, чимало з них – представники так званих охоронних організацій чи спортивних клубів, які фінансує великий бізнес і які фактично є їхніми бойовими загонами.

Наймолодші учасники боївок називаються «бонами». Загальна маса – «м'ясом». Нарешті, є еліта – «бійці». Керує ж усім «основа» – це, власне, вожді та ідеологи в прямому значенні слів.

Бійка є не лише бізнесом (про що нижче), а й у певному сенсі філософією життя цих громадян. «Коли відбувається просто «махач» між різними «основами» для тренування, останні попередньо проходять і вираховують кожен патруль, відстань до райвідділу міліції, наявність відеокамер... Такі «махачі» іноді влаштовуються серед білого дня або в обідню перерву. Їх організація є демонструванням простої сили... – розповів ***Тижню*** на умовах анонімності учасник одного з угруповань. – Хлопці – натреновані бійці, їх від самого початку перевіряють на витривалість і силу. Навіть між своїми немає правила жалю, поки «основа» не припинить бійку, тож вона може тривати до першої крові або до перелому».

НА СЛУЖБІ БІЗНЕСУ І ПОЛІТИКИ

В ідеалі «основа» керує абсолютно всім. Живуть хлопці зі своїх внесків (стандарт – близько 50 грн на тиждень у щось на кшталт профспілкової каси) та замовлень. Навіть коли вони є, внески не скасовуються. Але головне джерело доходів, запевняють наші співрозмовники, – це саме замовлення.

Типи замовлень залежать від типу організації. Скажімо, бійці з багатьох організацій беруть участь у показових боях для вітчизняних VIP-персон. Такі шоу

14 | УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ | № 20 (288) 24–30.05.2013

ФОТО: АРТЕМ СЛІПАЧУК

можуть добре оплачуватися. Водночас, наполягають джерела, всерйоз і тим паче до смерті заради потіхи олігархів ніхто не б'ється.

Інша річ – «бізнес-проекти». Тут також трапляється різне. Бізнесмен може «замовити» свого конкурента. Про професійних кілерів у цьому разі не йдеться, стверджують наші співрозмовники. Але людину можуть налякати, скалічити, викрасти. Нерідко ставиться завдання саме чинити психологічний тиск. Будь-який сценарій, утім, потребує копіткої роботи: «об'єкт» потрібно відстежити, встановити його коло контактів, шляхи пересування тощо. Відповідно вся ця справа добре оплачується. Гроші, звісно, отримує «основа», яка надалі вже розподіляє гонорар поміж учасників. Іноді розплачуються самою бізнес-структурою, яка позбавляється попереднього власника.

Серед таких організацій у Києві нібито навіть є спеціальна жіноча група. Дівчатам простіше заманити жертву-чоловіка на потрібну територію. Хлопці ж також часто «кришують» дрібний бізнес чи просто кіоски на ринках, одне слово, займаються банальним рекетом. І, звичайно ж, є учасниками рейдерських нападів на підприємства. В останньому випадку беруть масою, битися зазвичай ні з ким не доводиться.

Нарешті, «бізнес» на політиці. Як стверджують наші співрозмовники, тут знову-таки спостерігається залежність від типу організації. Є ідеологічно спрямовані структури, які мають чіткі політичні симпатії або яких безпосередньо курирує та чи інша партія. Водночас політичні сили можуть залучати й відносно безідейних бойовиків. Часто це відвідувачі різних спортивних клубів. Подібних бійців залучають цілком протилежні партії. Приміром, відомо, як ті самі люди в різний час охороняли заходи ПР та УДАРу.

Про політичне замовлення все може знати лише «основа». Зазвичай 60% оплати надходить перед акцією, решта – потім. Замовників «із вулиці» ніколи не буває. Крім того, чітко обговорюється сценарій. «Звичайно, бувають власні ініціативи, наприклад, коли хтось у нетверезому стані «прибере» когось у пабі, але за них «основа» не відповідає. І в цих випадках ніхто не домовляється про полегшення покарання, хіба що винуватець працював на правоохоронні органи», – розповідає співрозмовник ***Тижня***. «Займається такими СБУ, а не менти», – додає він.

У день виборів «мобільним групам» платили по 500 грн на бійця. Для забезпечення кількості працювали навіть «м'ясо» і «бони». Охорона з'їзду Партії регіонів коштувала близько 1000 грн на одного. Учасники таких угруповань зізнаються, що це не така вже й велика оплата порівняно з комерційними замовленнями, як вони називають рейдерські захоплення чи наїзди на той чи інший бізнес, але ж і «робота була нескладна».

Водночас на політичних замовленнях, стверджують джерела, мова зазвичай ведеться і про невтручання з боку правоохоронців. Звісно, за тими винятками, коли, навпаки, сутички з міліцією входять у план.

«СОЦІАЛЬНО БЛИЗЬКІ»?

Так, у часи Сталіна в термінології працівників каральних органів називалися «звичайні» злочинці на відміну від політичних. З ними можливі були і контакти, і співпраця, і використання їх проти політичних супротивників режиму.

Співрозмовники ***Тижня*** впевнені: правоохоронці так чи інакше контролюють усі неформальні «бійцівські клуби». Їхнє співіснування з органами відбувається так: стражі порядку заплющують очі на ті чи інші злочини «підопічних» (зокрема, коли йдеться про напади на представників нацменшин), але у відповідь ті мусять відпрацьовувати певні замовлення.

Співрозмовники *Тижня* впевнені: правоохоронці так чи інакше контролюють усі неформальні «бійцівські клуби»

Наскільки в цьому випадку можна говорити про ідеологічну спорідненість правоохоронців і криміналітету, сказати важко. Відомо, що слідчий, який знімав свідчення журналістки Ольги Сніцарчук, навіщось розпитував, чи вона була не поділяє «бандерівських» ідей. Але це можна пояснити й бажанням міліції довести, що Ольга на мітингу не була при виконанні службових обов'язків, а отже, напад на журналіста вдасться перекваліфікувати у хуліганство.

ПОДІЇ 18 ТРАВНЯ, ЩО ВІДБУЛИСЯ ПРОСТО ПІД СТІНАМИ СТОЛИЧНОГО ГЛАВКУ МІЛІЦІЇ, ПОРУШИЛИ ЦІКАВЕ ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ І МІСЦЕ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПОЛІТИЦІ КРИМІНАЛІТЕТУ

«По суті, основна маса всіх «мобів» (у «моби» входить кілька «основ», там часто керує не одна людина) є в Україні фашистами», – запевняє один співрозмовник ***Тижня***. При цьому, за його словами, які підтверджують і джерела з «конкуруючих» структур, нині вже не модно різко виділятися одягом та зовнішністю. Раніше, скажімо, білі шнурівки були знаком того, що їхній власник когось убив, а білі підтяжки свідчили про десяток убивств. Але зараз так одягаються тільки невігласи або позери. А ось, скажімо, маленька сумочка-«бананка», що носиться на паску через плече, лишається актуальним аксесуаром, бо за потреби з неї можна швидко вихопити ніж.

Скільки серед цих хлопців із «бананками» звичайних гопників, а скільки – ідейних фашистів, сказати не може ніхто. Але без ідеології, як і в будь-якій справі, не обходиться. «Ми ламаємо систему, де білі працюють на нацменів», – стверджує один із молодиків. У них є мета.

«Антифашисти» і фашисти

Автор:
Юрій Винничук

Мабуть, з ідеями в Партії регіонів повний гаплик, якщо вона не вигадала нічого мудрішого за антифашистський мітинг. Здається, зібрати за гроші людей і позвозити до Києва – це найпростіше, що її представникам спало на гадку. Але я так не думаю. Хтось дуже постарався, аби пробити саме таку ідею, бо на тому легко заробити. Коли відбувається така масштабна акція і рекрутуються відповідальні за збір охочих «постояти» із прапорами, то гроші циркулюють мішками й мішечками. І тоді всі від найнижчого сотника до найвищого «атвєтствєнного» хутенько ці суми розтягують. А відтак і відбуваються ті драматичні сцени, коли обдурені люди вимагають оплати й перекривають шосе.

Хтось поклав собі до кишені чималенькі суми, але що заробили Янукович та його партія? Кияни ще більше зненавиділи «донецьких», які перетворили їхні подвір'я на «лєжбіщє тюлєнєй» і безкоштовний туалет, а вся Україна переконалася, що добровільно на цей мітинг прийшли хіба одиниці. Ну, можливо, десятки, але точно не тисячі. Коментарі, які почули медійники з вуст «полум'яних антифашистів», свідчать самі за себе: «Я не знаю, есть ли фашизм. Я пришел денег заработать»; «Мне ср...ть, я за деньгами пришел».

Їдучи в метро тієї суботи, я розговорився з літнім чоловіком, який прибув із села саме на цей захід зі ще двома десятками осіб. Поцікавився, чи він помітив десь у нас прояви фашизму. Дядько відмахнувся: «Та яке там...» А його товариш додав: «А я і не протів. Хай би й був. Може, порядку було б більше. А то такий бардак розвели». Перший погодився: «Да, за німця хоть порядок був». Перед зупинкою «Театральна» всі вони заметушилися, почали один одного кликати й рухатися до виходу. Я пішов за ними. Дорогою запитав: «А де ми збираємося?» – «А ви шо, з нами?» – «Нє. Просто я своїх загубив». – «Нас будуть стрічать на виході з метро. То ви спитайте у тієї жінки, де ваші». – «У якої жінки?» – «Ну, тієї, шо там буде стоять із зеленим зонтіком». Дама «із зонтіком» справді стояла в оточенні людей, які прибули раніше, й пояснювала, до кого треба йти, щоб реєструватись і «получить жетони». Усе це були громадяни літнього віку із сіл. Виходить, за досить малі гроші можна завиграшки найняти десятки тисяч людей для простого стояння, а за скільки – бандюків у ролі «спортсменів»?..

«Партия регионов неоднократно предупреждала об угрозе неофашизма в Украине, – читаємо в черговій агітці. – Сегодня все громче раздаются нацистские призывы к физическому насилию и террору по отношению к инакомыслящим, людям другой веры, национальности, языковых традиций». Однак кого ж це стосується? Візьмімо лише один пункт («людей другой веры») і недавній Великдень. Ці свята комусь навіюють чистоту думок, сонячний настрій і бажання чинити добро. Але є люди, в яких саме тоді закипає лють. Дивно, але то не хто інший, як попи. Називати їх священиками язик не повертається. У мене таке враження, що московське православ'я поступово перетворюється на іслам. Бо тільки на вході до мечеті тобі пропонують, якщо ти в міні-спідничці, загорнути ноги тканиною. А якщо з голими плечима, то на плечі й на голову накинути хустку. Те саме в церквах і лаврах МПЦ. Ба ще гірше, бо на декотрих іще й накричать, як на моїх знайомих у Почаївській лаврі. Щоб набрати води зі святого джерела з-під стопи Богородиці, знайомі змушені були відбути справжній допит. Монах зі скуйовдженою бородою і гнівним обличчям грубо й нетактовно жахливою общєпонятною мовою допитувався, до якої вони церкви ходять, як звати священика тощо. А вони, як Штірліц у тилу ворога, бувши греко-католиками, змушені були викручуватися. Моя своячка з Рогатина віддалася за вдівця з Вінничини. Мала свою дитину, він – двох, та ще й народилося спільне маля. І ось прийшли вони всі на Великдень до причастя. Однак місцевий піп відмовив у причасті хлопчикові, який був хрещений у Галичині. Можете уявити собі стан цього малюка, коли всіх дітей причащають, а його – ні! По приклад ненависті до «язикових традіцій» теж далеко ходити не треба. Це й Богословська, яка обурювалася, що Пушкіна «перевели на немыслимый украинский язык», і Лєвчєнка, який узагалі заперечував право української мови на існування, і Табачнік, і Калєснічєнка, і ціла зграя різних бузин, чалєнок і т. ін.

МАЄМО ВСІ ОЗНАКИ «РЕГІОНАЛЬНОГО» ФАШИЗМУ

До цього додаймо зрощення влади та бізнесу, влади та криміналу – і маємо всі ознаки «регіонального фашизму», який спирається на тоталітаризм. За твердженням підручника з політології, характерні риси останнього такі: «Сильно централізована, моністична структура влади, в якій панівна група не є відповідальною перед виборним органом»; «монопольний політичний контроль над економікою та іншими сферами суспільства»; «влада належить масовій політичній партії, організованій недемократично довкола лідера»; «влада партії забезпечується її зрощенням з державними органами й повним одержавленням суспільства»; «терористичний поліцейський контроль за поведінкою громадян»; «вимога до громадян активно виявляти відданість і підтримку режиму»; «громадсько-політичні, недержавні організації існують формально, стають продовженням тих чи тих державних або партійних організацій, їхня діяльність докладно регламентується»; «монопольна, деталізована ідеологія, що легітимує режим і обґрунтовує його історичну місію». Упізнали? Це саме та країна, в якій нині нам доводиться жити.

30|05|2013
(четвер)

18:30

Книгарня «Є»
Київ, вул. Лисенка, 3
(ст. м. «Золоті ворота»)

Книгарня

Український Тиждень

Панельна дискусія
«На кого працює фінансово-банківська система України»

Журнал «Український тиждень» продовжує серію панельних дискусій за участю політиків та експертів на актуальні суспільно-політичні й соціально-економічні теми.

На черговій зустрічі буде обговорено проблеми фінансово-банківської системи України. Чи контролює Українська держава величезні внутрішні та зовнішні валютні оборудки, здатні підірвати основи самої державності? Чому всі фінансові колізії в Україні є таємницею найвищої секретності? Чому система перерозподілу фінансових ресурсів працює лише на користь олігархів? Чому майже весь обсяг грошової емісії НБУ, що спрямовується на пряме рефінансування банків і викуп державних облігацій, а також закумульований приріст банківських депозитів є ресурсами кредитування бізнесу олігархів? Чому Україна перетворилася на фінансову резервацію, кордони якої суворо охороняються і позбавляють людей їхніх прав і свобод? Як пояснити чи не найгірший серед країн Європи стан фінансового сектору України і надвисокі ставки банківських кредитів? Що заважає зробити гривню твердою, надійною валютою, а фінансову систему поставити на службу суспільству? Деструктивною є загальна фінансово-економічна політика держави чи невмілим регулювання центрального банку?

ГОЛОВНІ ДОПОВІДАЧІ:

Володимир Лановий, доктор економічних наук, президент Центру ринкових реформ, колишній міністр економіки (1992)

Тема: «Фінансово-банківська петля на шиї України»

Олександр Сугоняко, президент Асоціації українських банків

Тема: «Банківська галузь: нинішній стан та виконання основних функцій»

До участі в дискусії запрошені представники парламентських політичних сил

Попередня реєстрація ЗМІ за тел. 067-588-94-10
Онлайн-трансляцію заходу можна подивитися на Тиждень.ua

ВХІД ВІЛЬНИЙ

Україна інкогніта

Виробленню ефективної політики ЄС щодо офіційного Києва заважає погане розуміння місцевої специфіки: різноманітні заходи на українську тематику, що відбуваються в Європі, є недієвими

Автори:
Мілан Лєліч,
Алла Лазарева,
Брюссель

Як уже писав ***Тиждень*** (**див. № 19/2013**),15 травня Єврокомісія схвалила проект рішення Ради ЄС стосовно Угоди про асоціацію, зазначивши, що «без створення Україною необхідних політичних передумов» не варто розраховувати на підписання цього документа. За інформацією джерел ***Тижня***, 27 травня Рада міністрів закордонних справ країн–членів Євросоюзу ухвалить аналогічне за суттю рішення й не стане зупиняти процесу підготовки до Вільнюського саміту «Східного партнерства». При цьому вона наголосить на необхідності «виконання Україною всіх вимог ЄС». Тож зараз наближається етап отримання згоди на підписання Угоди про асоціацію з боку всіх країн–членів ЄС, яких від липня буде вже 28 (включно з Хорватією). Як з'ясував кореспондент ***Тижня*** під час візиту до Брюсселя минулого тижня, союзників України в євроспільноті наразі значно менше, ніж скептиків (зазначимо, що європейські посадовці воліють оминати цю тему навіть у приватних розмовах). Дефакто лише дві країни, Польща та Литва (котрі, очевидно, не на перших ролях у Євросоюзі), нині виступають послідовними лобістами євроінтеграції України навіть за умови невиконання Києвом усіх вимог ЄС. У Польщі вважають, що підписання угоди з Україною може запобігти втягуванню її в російські інтеграційні проекти, що неминуче посилило б вплив Москви на Варшаву. А Литві, господарці Вільнюського саміту, крім цього, звісно, дуже хотілося б, аби він виявився ефективним.

Решта країн-членів наразі тримають інтригу, сподіваючись змусити Януковича виконати якнайбільше вимог. «Поки можна точно сказати, що нинішні кроки України недостатні для позитивного рішення з боку Європи», – заявив ***Тижню*** один із посадовців Єврокомісії. Серед найважливіших уже зроблених кроків, за його словами, – довгоочікуване звільнення з-за ґрат Юрія Луценка. Якби він досі залишався в неволі, ймовірно, з'явився б ризик відмови від підписання Євросоюзом угоди уже на цьому етапі. Сам список вимог залишається незмінним, а їх чіткий перелік, за словами співрозмовників ***Тижня*** у Брюсселі був потрібен для того, щоб українська влада не могла вдати, ніби не зрозуміла, чого хоче від неї Європа. Водночас він є запобіжником від появи в останній момент додаткових умов із боку країн–членів ЄС, критично налаштованих щодо Києва. Наразі формула (хоча й дуже спрощена) «Тимошенко за ґратами – угоди не буде» цілком має право на існування. Але і звільнення екс-прем'єра автоматично не гарантує підписання документа, хоча дуже його наблизить. «Тимошенко в неволі – яскраве, наочне втілення вибіркового правосуддя в Україні. Ми ж не вимагаємо її звільнення тому, що вона Тимошенко й вона нам подобається. Ви суверенна країна; якщо її в чомусь звинувачують, будь ласка, проводьте суд, але чесний і справедливий», – зазначив

один із посадовців Єврокомісії, котрий займається, зокрема, й українськими питаннями.

Утім, як засвідчило спілкування з різними єврочиновниками, справжню українську ситуацію в ЄС усе ще розуміють погано. А різноманітні заходи за участю вітчизняних і європейських політиків та експертів, які мали б посприяти вирішенню проблеми, відповідної ролі переважно не виконують. Яскравий приклад – семінар під назвою «День України», організований фракцією ліберал-демократів Європарламенту того самого дня, коли Єврокомісія ухвалила проект рішення Ради ЄС щодо підписання Угоди про асоціацію з Києвом. Захід ряснів різноманітними політичними аргументами, порівняннями й навіть перебільшеннями. Він підтвердив, що Україну погано знають у Європі, і різноманітні семінари, конференції, панельні дискусії на українсько-європейську тематику – потрібна справа, але вони неефективні й часто-густо слугують лише для піару окремих вітчизняних політиків, яким із тих чи тих причин необхідно переконати Європу у своїй європейськості.

Скажімо, виступи учасників семінару «День України» можна умовно поділити на закличні, упереджувальні, заангажовані та самореклaмні. Наприклад, політолог Ольга Шумило-Топіола наполягала на невідповідності української та європейських політичних практик, провокуючи думку про неготовність Києва до зближення з ЄС. Натомість український депутат Микола Катеринчук, схоже, користуючись необізнаністю Заходу, вирішив виставити себе головним провідником європейської ідеї в державі (!?) й розвеселив публіку сміливим твердженням, буцімто його «Європейська партія – єдина з українських партій, яка нині впливає на політику Європейського парламенту за посередництвом його Ліберальної фракції». «Нічого собі вплив! – прокоментував колега-журналіст із Франції. – 85 депутатів із 754». Катеринчук, вочевидь, мав на увазі, що його політсила є членом Альянсу лібералів і демократів за Європу (нинішня ліберальна центристська фракція Європарламенту). На жаль, такі заяви красунчика-мазунчика українського політикуму **(див. *Тиждень* № 15/2013)**, котрий бачить себе у кріслі мера Києва й, за чутками, має підтримку президентської «Сім'ї», його формальні партнери в Європі все-таки сприймають досить некритично.

Серед української інтелігенції найбільшим знавцем вітчизняної дійсності та відносин із Європою організатори заходу, схоже, вважають письменника Андрія Куркова, принаймні саме його запросили на цю дискусію. Утім, він очікувано більше вправлявся у красномовстві. «Україна подарувала світу такі дві світоглядні течії, як анархізм та мазохізм. Ось чому вам не завжди подобається те, що ми постійно робимо в політиці», – ця фраза, на жаль, була чи не ключовою в його виступі.

Очевидна проблема таких заходів: на них не запрошують справжніх лідерів думок в Україні, які добре розуміються на місцевих проблемах і чітко пояснили б європейцям, що насправді відбувається в тих чи тих сферах її життя, чого насправді від Європи потребує українська більшість на нинішньому етапі **(див. *The Ukrainian Week* № 8/2013)**.

Натомість, як не раз писав ***Тиждень***, колеги Катеринчука і з провладного, і з опозиційного табору дуже часто використовують конференції, дискусії, семінари на українську тематику, що відбуваються в Європі (а часто фінансують і з власної кишені), а також недостатню поінформованість європейців щодо українських реалій задля власних, вузькокон'юнктурних інтересів. Наприклад, напередодні парламентських виборів до Європи зачастила Наталія Королевська **(див. *Тиждень* № 20/2012)**, яка на таких заходах виступала в ролі опозиціонерки, а насправді виконувала певні завдання Банкової, що підтвердилося відразу після електоральних перегонів, коли вона дістала від Партії регіонів крісло міністра в уряді Азарова. Часто організовує івенти схожого штибу в Європі й фонд Петра Порошенка. Та, з огляду на пул українських експертів, яких туди запрошують, і на банальні істини, які вони озвучують, складається стійке враження, що ці заходи український олігарх, відомий своєю кон'юнктурністю, використовує виключно у власних інтересах, політичних та бізнесових **(див. *Тиждень* № 11/2012)**.

УКРАЇНСЬКІ ПОЛІТИКИ ВИКОРИСТОВУЮТЬ ЄВРОПЕЙСЬКІ МАЙДАНЧИКИ ЗАДЛЯ ВЛАСНИХ, ВУЗЬКОКОН'ЮНКТУРНИХ ІНТЕРЕСІВ

Тож і не доводиться наразі говорити про розуміння Європою питомої української специфіки: незавершений процес творення національної держави, олігархічна модель економіки, російські впливи, недоцільність надмірної уваги до прав національних меншин в умовах, коли дискриміновано українську більшість, штучність «фашистського» питання тощо.

Заступник генерального секретаря НАТО Дірк Бренґельманн:

«Ключовий момент – збереження того рівня взаємодії між НАТО та Україною, якого ми досягли»

Спілкувалася Ганна Трегуб

Позитиву іміджу України у світі додає той факт, що наші миротворці беруть участь практично у всіх місіях та операціях, які НАТО проводить у найгарячіших точках планети. Однак українські провладні політики й дипломати найвищого рангу вважають проголошення позаблоковості України однією з ключових подій у зовнішній політиці за два десятиліття її незалежності. Про сучасний стан і перспективи відносин між нашою країною та Північноатлантичним Альянсом ***Тиждень*** поспілкувався із заступником генерального секретаря НАТО з політичних питань та політики безпеки Дірком Бренґельманном, який взяв участь у квітневому засіданні спільної робочої групи Україна – НАТО в Києві.

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН

У. Т.: З якою метою ви приїхали до України і як оцінюєте результати візиту?

– Візит мав три основні цілі. Я займаюся співробітництвом НАТО – Україна протягом 13 років. Працював в офісі лорда Джорджа Робертсона, який у 1999–2003-му був генеральним секретарем НАТО. Вже тоді я займався відносинами між Альянсом та Україною. На теперішній посаді приїжджаю до вашої країни щороку, бо проводжу політичні консультації з урядом. Візит мав ще одну особливу мету – нині ми працюємо з Києвом над програмою реформ у галузі оборони. У лютому відбулася зустріч міністрів оборони, а зараз провели засідання Спільної робочої групи щодо оборонної реформи, на якому обговорювалося, як ми можемо підтримати зусилля України в цьому напрямі.

У. Т.: Серед останніх трьох самітів НАТО не було жодного за участю України. Чи означає це, що відносини між Альянсом та Україною стають, як сказав британський експерт Джеймс Шерр, «більш технічними й формальними» і що «їм бракує душевності, тепла та переконливості». Як ви оцінюєте нинішній стан українсько-натовських відносин?

– Справді, на останньому саміті в Чикаго не було засідання Комісії Україна – НАТО (КУН), але ваш президент був там, як і багато інших глав держав і урядів. Він відвідав засідання ISAF (Міжнародних сил сприяння безпеці), адже Україна – давній і важливий учасник цієї організації.

Як я вже згадував, у лютому відбулася зустріч міністрів оборони в КУН. А трохи раніше, у квітні 2011 року, в Берліні було проведено зустріч міністрів закордонних справ. Тож, як бачите, Україна весь час залучена до справ.

Можливо, раніше зустрічей було більше, та дозвольте нагадати, що ми налагодили дуже регулярну робочу програму з вашою державою в межах Щорічної національної програми, якою передбачено широкий спектр діяльності. Наша співпраця з Україною в таких сферах, як оборонна реформа та військове співробітництво, політичний діалог щодо регіональної безпеки, а також прогрес у демократичних реформах в Україні є інтенсивнішими, ніж, напевне, з будь-якою іншою державою-партнером. Ваша країна бере участь практично в усіх місіях та операціях на чолі з НАТО. Тож, гадаю, було б несправедливо називати такі відносини холодними.

У. Т.: Як Україна може скористатися новою стратегією НАТО «Розумна оборона», що передбачає майбутній розвиток міжнарод-

ного співробітництва у сфері оборони, а також США в ролі гаранта регіональних систем безпеки, а не «світового поліцейського»?

– Після саміту в Чикаго НАТО працює над двома головними ініціативами. Одна з них – «Розумна оборона», що передбачає багатонаціональні проекти для співпраці між союзниками та залучення партнерів. Нам це потрібно з огляду на ситуацію з бюджетом, а також на те, що американці закликають європейців взяти на себе більше фінансування. У нас також є так звана Ініціатива взаємопов'язаних сил, спрямована на спільні навчання і тренування для забезпечення тіснішого контакту між країнами. Ключовий момент – збереження того рівня взаємодії, якого ми досягли між НАТО й Україною та з іншими країнами. В обох ініціативах – розумної оборони і взаємопов'язаних сил – важливу роль відіграє партнерство. Тож, гадаю, ми зможемо досягти хороших результатів. Коли йдеться про розумну оборону, мені відомо, що деякі країни обговорюють її між собою або з Україною.

У. Т.: Деякі українські експерти говорять про реформи в українському секторі оборони як про «саморуйнування національних збройних сил». На вашу думку, чи відповідає скорочення української армії (що здійснюється без забезпечення належних умов для її переходу на контрактну основу) сучасним концепціям реформування збройних сил?

– Країни по-різному підходять до таких реформ. Деякі досі утримують великі війська призовників, таким є рішення держави. Однак більшість справді перейшли на професійні армії. Я німець за походженням, моя країна має саме таку армію, тож можу сказати: спершу необхідно витратити гроші, час та енергію, щоб провести реформу оборонного сектору. Йдеться про довгострокову інвестицію, і знову ж таки, як я вже згадував, переважна частина країн обрали саме такий шлях.

Коли ми обговорювали з українськими колегами наше сприяння в реформуванні оборонного сектору, торкалися також питання таких складних його наслідків, як перекваліфікація колишніх військовослужбовців. Ми розширили наявний цільовий фонд, щоб допомогти перекваліфікувати військовослужбовців у відставці, забезпечити набуття ними професійних навичок, які вони зможуть використати на цивільному ринку праці, та посприяти їм у пошуку роботи.

БІОГРАФІЧНА НОТА:
Дірк Бренґельманн – заступник генерального секретаря НАТО з політичних питань та політики безпеки із 2010 року.
Розпочав кар'єру в дипломатичній службі Німеччини 1984 року. Був особистим секретарем державного міністра Федерального міністерства закордонних справ Німеччини Юрґена Мелльманна.
З 2000-го по 2003-й – заступник директора особистої канцелярії Генерального секретаря НАТО лорда Джорджа Робертсона.
У 2008 році після роботи директором і головою відділу оборони та політики безпеки у Федеральному міністерстві закордонних справ ФРН повернувся до Брюсселя як повноважний міністр у німецькій делегації до НАТО

У. Т.: Більшість країн із колишнього соцтабору спочатку стали членами НАТО, а вже потім – ЄС. Україна пішла іншим шляхом. Якою є сьогоднішня роль Північноатлантичного Альянсу в просуванні вектора європейського розвитку для Києва?

– Єдиного правила немає. Справді, раніше більшість країн Східної Європи спочатку вступали до НАТО, а потім ставали членами ЄС. Але були й інші приклади, як-от Швеція, Фінляндія й Австрія. Вони спершу вступили до Євросоюзу, а не до Альянсу. У результаті маємо 28 країн-членів, 21 з яких є членами Європейського Союзу, що, гадаю, дає уявлення про взаємопов'язаність цих двох процесів.

Дозвольте навести один приклад. Працюючи над програмою співробітництва з Україною – Щорічною національною програмою, ми розглядаємо багато аспектів, тобто не лише оборонну реформу, а й, скажімо, політичні перетворення. На перший погляд може здаватися, навіщо військовій організації перейматися такими справами. Але річ у тім, що ми не лише військова, а й політична структура, для нас важливу роль відіграють верховенство права, демократія, свобода преси тощо. Усе це містить наша робоча програма, й ми сприймаємо ці питання дуже серйозно. Співпраця України з Євросоюзом у цій царині допомагає у нашій роботі в зазначених галузях і навпаки.

У. Т.: Одним із пріоритетів для України, що нині головує в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), є врегулювання замороженого конфлікту в Придністров'ї. Чи може виникнути суперечність в інтересах України і НАТО у цьому питанні?

– Ми вели відповідний політичний діалог з нашими українськими друзями. Дійсно, ситуація лишається невирішеною, у НАТО це називають затягнутими конфліктами. Поки що ми не побачили світла в кінці тунелю, тож у питанні Придністров'я справді хотілося б бачити більше прогресу. Але Україна і раніше, і особливо нині, під час головування в ОБСЄ, переймалася цією проблемою. Ми проводили зустрічі в Брюсселі, на яких 28 країн – членів Альянсу мали можливість обговорити її з представниками України. Правда в тому, що врешті-решт необхідна згода молдаван, придністровців, росіян та всіх сторін. Тобто Україна не може одноосібно вирішити конфлікт. На нашу думку, йдеться про діалог 5 + 2. І ми ведемо його, як я вже казав, з Україною, а також із Молдовою та Росією. Але, повторюся, хотілося б, щоб на сьогодні було досягнуто більшого прогресу.

У. Т.: Як впливає економічна криза і режим економії країн – членів НАТО в оборонному секторі на західну архітектуру безпеки?

– Перед нами одночасно постало кілька проблем. Одна з них – бюджетна криза, про яку ви згадали і від якої потерпає переважна частка європейських країн. Тож нині започатковано програму «Розумна оборона», що передбачає більш багатонаціональні проекти. Тобто ми спільно працюємо з літаком, кораблем тощо, а не кожен сам за себе. Це один зі способів вирішення питання.

Інша проблема, про яку я також уже згадував, полягає в тому, що американці в ситуації з Лівією сказали європейцям щось на кшталт: «Хлопці, ви не можете постійно розраховувати, що ми будемо на передовій в усіх тутешніх проблемах, ви маєте бути готові робити все можливе європейськими силами».

Усе це сталося одночасно. Європейці повинні збільшити свою роль у реалізації натовської політики безпеки та оборони, але разом із тим ЄС має справу з бюджетними проблемами. Гадаю, врешті-решт негативних наслідків не буде завдяки згаданій вище програмі «Розумна оборона».

БАНКУЮТЬ

Від редакції
Цією публікацією ми продовжуємо друк нового циклу статей економіста Володимира Ланового **(див. *Тиждень*, № 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17-18, 19/2013)**, у якому він аналізує основні проблеми грошово-кредитної системи, що спричиняють постійні валютні та банківські кризи, і дає оцінку діям чи бездіяльності українських високопосадовців, махінації яких із державними коштами зрештою призводять до фінансових криз. У цьому числі Володимир Лановий знову повертається до теми, якої він частково торкнувся в статті, надрукованій у № 15/2013 *Тижня*: чому в Україні дорогі кредити.

Автор:
Володимир Лановий,
президент Центру ринкових реформ

Відсоток за виробничими позиками є платою їх одержувачів за гроші, що дають їм змогу застосувати нові засоби виробництва, провести вдосконалення та запровадити інновації, що гарантують підприємницькі надприбутки. Саме останні є джерелом доходів, із яких платять відсоток. Підприємці, за ідеєю, повинні бути головними реципієнтами банківських кредитів. Окрім них нових позик потребують їхні партнери в суміжних галузях і ті супутні виробництва, які мають вигоди від зростання попиту на їхню продукцію завдяки запровадженню інновацій підприємцями. Це нібито наслідки інновацій. Виробничі суб'єкти поза цим колом або не отримують надприбутків і неспроможні платити великі відсотки за кредитами (як-от застарілі підприємства), або не потребують нових запозичень (як монополісти чи одержувачі ренти).

В Україні відсоткові ставки за кредитами для бізнесу в кілька разів вищі, ніж у країнах Євросоюзу, і часто становлять понад 30% річних у гривні. Тож звідки вони такі беруться? За класичними визначеннями, відсоткові ставки формує низка чинників:

величина відсоткової ставки є приблизно однаковою з урахуванням ризиків для всіх кредитних ринків економіки, оскільки власники грошей можуть вільно переміщувати їх із одних ринків на інші; вона формується під впливом закону попиту-пропозиції на цих ринках;

за рівноваги попиту та пропозиції власники грошового капіталу (банкіри) задовольняються тим рівнем відсотка, який може заплатити найслабший, найменш продуктивний і найбідніший підприємець із-поміж тих, хто за певний обсяг грошей готовий дати найбільше;

уявлення кредиторів про ставку відсотка формується під впливом, по-перше, ризику неповернення позик через невдачі підприємців, по-друге, знецінення кредитних засобів (як-от унаслідок інфляції) протягом періоду їх повернення. Банки готові кредитувати, якщо відсоткова ставка з лихвою покриває ці дві складові;

певний вплив на відсоткові ставки має національний центральний банк, наприклад, при регулюванні грошової маси, обмінного курсу грошової одиниці та підвищенні-зниженні своєї облікової ставки. Проте його вплив не є вирішальним, як і решти загальноекономічних сприянь і вдосконалень, що йдуть від уряду. Основними у формуванні ставок є наявність і темп запровадження інновацій, а також рівень задоволення потреб населення, який визначає рівень заощаджень.

За чинної грошово-кредитної та валютної систем фінансування інноваційного підприємництва просто неможливе

Із цих базових критеріїв випливають деякі ключові висновки.

Економічний розвиток, що залежить від активності підприємців, можливий лише за допомоги кредитно-банківської системи: вона переводить грошові заощадження суспільства в інвестиції підприємців, що надають енергію прогресу. Недаремно промислова, науково-технічна, інформаційна «революції» та інші активні економічні поступи людства відбувалися на тлі стрімкого розвитку банківського сектору.

Надлишкова грошова емісія центрального банку часто призводить до зменшення пропозиції реальної вартості кредитних засобів і до зростання рівня позикових відсоткових ставок. Фактично коли центробанк друкує і випускає в обіг надлишкові гроші, то він надає бонус комерційним фінустановам, але водночас забирає в них купівельну спроможність їхніх ресурсів.

Відмінність відсоткових ставок між країнами визначається станом розвитку підприємництва (там, де кращий інноваційний потенціал, підприємці можуть платити вищі ставки за кредитами), насиченістю банківського сектору грошовим капіталом, темпами приросту заощаджень і наявністю конкуренції на позикових ринках, ризикованістю кредитів (вона визначається фінансовим станом одержувачів, ступенем диверсифікації ризиків, ефективністю законодавства про відшкодування заборгованості, захищеністю прав приватної власності, наявністю корупції в судових органах тощо), рівнем інфляційних і девальваційних очікувань у суспільстві.

Українська ситуація в контексті цих висновків має такий вигляд. Головна проблема – це подавлене підприємництво, на яке спрямований увесь тиск корупційної держави. Наслідком його придушення та бідності населення, неспроможного заощаджувати, є вкрай незначні обсяги припливу фінансових ресурсів до банківського сектору та видачі їх у вигляді кредитів підприємствам. Для вітчизняного банківського сектору характерні ненасиченість капіталом (при одночасному надзвичайно великому обсягу грошей поза банками), вкрай мала пропозиція позик на ринку і, як наслідок, висока дефіцитність кредитних ресурсів в економіці.

Банки ставляться до співпраці з незалежним конкурентним бізнесом індиферентно. У результаті кредитування підприємців залишається вкрай обмеженим, фінанси перерозподіляються на користь непідприємницьких структур і економіка розвивається дуже інертно.

Ситуацію суттєво погіршують зусилля уряду, спрямовані на вилучення ринкових грошових ресурсів на потреби фінансування дефіциту бюджету, кредитування

Завершення циклу в наступному числі *Тижня*

централізованих програм зведення великих інфраструктурних об'єктів та погашення збитків державних корпорацій **(див. № *Тиждень* 13/2013 «Фінансові «інновації», що поглибили розлад»)**. Іншою постійною причиною браку позикових ресурсів після кризи є повернення за кордон іноземних банківських кредитів. Хронічна глибока дефіцитність позикових засобів є першою причиною надвисоких відсоткових ставок при фінансуванні української економіки.

Те, наскільки впливають інфляційні та девальваційні очікування на приріст відсоткових ставок, можна оцінити, порівнявши їх за гривневими і доларовими позиками. Так, наприкінці 2012 року перші з них становили в середньому 18,4%, а другі – 9,3%. Отже, негативний вплив інфляції та регулярних девальвацій призводить до підвищення відсоткових ставок щонайменше на дев'ять пунктів – практично удвічі.

Очищена від впливу інфляції ставка (за доларовими кредитами) може розглядатися як така, що сформувалася під впливом інших трьох постійно діючих у наших умовах факторів: банківських ризиків, дефіцитності ресурсів і слабкості позикового попиту (через низьку підприємницьку активність). Тобто за чинної грошово-кредитної та валютної систем фінансування інноваційного підприємництва просто неможливе.

Іншими важливими особливостями національної банківсько-кредитної системи є її роз'єднаність, фрагментарність, сегментованість. Через них відсоткові ставки по системі суттєво різняться. Зокрема, наприкінці минулого року вони мали такі середні значення: при первинному розміщенні державних облігацій, номінованих у гривні, – 13,8%; при кредитуванні нефінансових корпорацій – 17,2%, зокрема підприємств-імпортерів – 16–20%, підприємств олігархічних холдингів – 6–14% (вибіркова оцінка); при наданні споживчих позик – 27,9%.

Як бачимо, ставки між окремими сегментами системи різнилися більше ніж удвічі, а порівняно з кредитами підприємствам олігархічних холдингів подеколи більш ніж у 4,5 раза. Такі розбіжності ринковими обставинами пояснити неможливо. Чому ж існують згадані розриви? По-перше, це свідчить про розірваність підсистем – відсутність грошового ринку як цілісного явища, на якому відбувається саморегулювання попиту-пропозиції. По-друге, різний вплив названих вище факторів встановлення відсотка. Так, найнижчий рівень (при купівлі банками держоблігацій) там, де не діє чинник дефіцитності грошових коштів, а також при кредитуванні за пільговими відсотками підприємств олігархічних корпорацій. При наданні позик автономним виробничим компаніям фактори ризикованості банківських операцій і дефіцитності ресурсів діють значно сильніше. Найбільший вплив ці ризики мають на рівень відсотків за споживчими позиками.

Такі розбіжності пояснюються роз'єднаністю окремих ринків, пригніченістю конкуренції між фінустановами, особливим статусом банків олігархів, обмеженнями для кредитних корпорацій у доступі до ринків і джерел отримання ресурсів, їхньою незацікавленістю фінансувати приватне підприємництво.

Україна ввійшла до десятки країн із найменшою довірою громадян до місцевих банків. Про це свідчить останнє опитування американського соціологічного центру Інститут Ґеллапа – фінустановам довіряють

28%
українців, не довіряє
61%

25–30 травня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

К Н И Г А Р Н Я

Київ (вул. Лисенка, 3):
25 травня, 12:00 – зустріч із польським письменником Янушем Леоном Вишневським. Спільно з Польським Інститутом у Києві та видавництвом «Махаон».
27 травня, 15:00 – зустріч з Юрієм Винничуком та Андрієм Курковим. Спільно з видавництвом «Фоліо».
27 травня, 18:00 – презентація книжки історика Ґжеґожа Мотики «Від волинської різанини до операції «Вісла». За участю автора. Спільно з Посольством Республіки Польща в Україні та видавництвом «Дух і Літера».
28 травня, 18:30 – проект «Європейський досвід». Зустріч з Олів'є Монженом. Тема: «Зрозуміти глобалізацію. Роль загальнокультурних журналів на прикладі журналу Ésprit». Спільно з Французьким інститутом у Києві.
29 травня, 18:00 – презентація книжки Надії Миронець «Володимир Винниченко: таємниці кохання. Хронологія інтимів». Спільно з видавництвом «Ярославів Вал».
30 травня, 18:30 – панельна дискусія «На кого працює фінансово-банківська система України».

Львів (просп. Свободи, 7):
27 травня, 18:00 – презентація літтусівки «Берег»: читання поетичних перекладів Василя Стуса з Пауля Целана.
28 травня, 18:00 – презентація книжки Богдана Городиського «Сховок у долонях». Спільно з Літературною агенцією «Піраміда».
29 травня, 18:00 – презентація книжки Ґжеґожа Мотики «Від волинської різанини до акції «Вісла». Спільно з Посольством Республіки Польща в Україні, Генеральним консульством Республіки Польща у Львові та видавництвом «Дух і Літера».
30 травня, 18:00 – «Сектор критики»: літературознавчі обговорення за участю літературознавців Віктора Неборака, Ігоря Котика, Андрія Дрозди.

Харків (вул. Сумська, 3):
28 травня, 18:00 – літературний вечір «Молода поезія».
30 травня, 19:00 – перегляд та обговорення кінострічки «Добре бути тихою» режисера Стівена Чбоскі.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):
27 травня, 18:00 – відкриття виставки живопису Володимира та Ганни Хомчик.

Інформаційний партнер Український Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті **book-ye.com.ua**

Андерс Аслунд:

«Президентство Януковича вже закінчилося з погляду реформ. Нині йдеться тільки про його виживання та утримання біля керма»

Спілкувався **Олександр Пагіря**

Старший науковий співробітник Інституту міжнародної економіки Петерсона (США), шведський економіст Андерс Аслунд вважає, що період фінансової кризи для України – найкращий час проводити економічні реформи, як це зробили Скандинавські держави на початку 1990-х, ставши в підсумку одними з найбільш розвинутих та соціально орієнтованих у Європі. Однак, на думку експерта, реформаторський потенціал режиму Януковича сьогодні себе остаточно вичерпав. Про свій рецепт вирішення проблем в українській економіці Андерс Аслунд розповів під час виступу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, організованого посольствами Швеції та Швейцарії і журналом «Український тиждень».

У. Т.: Українська економіка стає дедалі менш конкурентоспроможною, а фінансова ситуація втрачає стабільність. Водночас уряд надає перевагу радянським адміністративним методам контролю над становищем. Якими є найбільші виклики для економіки України сьогодні?

– Якщо говорити загально, то найпомітнішою проблемою вашої країни є корупція, у наявній системі влада служить лише збагаченню вузького кола еліти, а не розвитковій країни. У неї хижацькі підходи до держави. На цьому тлі Україна стикається із загальносвітовими проблемами економічної стагнації та вповільнення зростання. Тож існують великі ризики, що вас накриє чергова хвиля кризи. Фундаментальним питанням є дефіцит держбюджету, крім того, в Україні обмежені золотовалютні резерви (до $25 млрд) і сильна прив'язка курсу гривні до долара. Чим загрозливе таке становище? Ваша грошова одиниця може

зазнати різкої масштабної девальвації, бо ринок валюти цілком ліквідний. І урядова відповідь на цей виклик є суто тактичною: влада, з одного боку, штучно підтримує курс гривні державним регулюванням, що призводить до вичерпування запасів іноземної валюти, а з другого – мінімізує інвестиції. Кабмін ігнорує поради МВФ та ЄС, і це небезпечно. Хиткість ситуації в тому, що, по-перше, може статися «зовнішній шок» – і ціни на сталь (дуже важливу статтю українського експорту) різко впадуть. Це досить імовірно. По-друге, дохідність за держоблігаціями, яка вже нині сягає 7,5%, може підскочити, адже українському ринку бракує впевненості. Відтак Україна швидше втрачатиме валютні резерви й може потрапити в серйознішу фінансову кризу. Отже, ситуація є загрозливою, але на реформи в сьогоднішніх умовах очікувати не варто. Можна стверджувати, що президентство Януковича з їх погляду реформ вже закінчилося. Нині йдеться тільки про його виживання та утримання біля керма. У нього немає якоїсь вищої мети.

У. Т.: Як на цю ситуацію вплинуло б підписання в листопаді Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС?

– Угода є дуже важливою для Києва. Вона складається з більш ніж тисячі сторінок, і на переговори пішло чотири роки. Що вона могла б дати: по-перше, нові доступні ринки для експорту українських товарів – це те, що більшість держав діставали тільки після вступу в Євросоюз; по-друге, можливість модернізації законодавства України та її державних інституцій відповідно до європейських стандартів і норм; по-третє, реальний інструмент підтримки внутрішніх реформ; по-четверте, широкі можливості в освітньому та науковому обміні з країнами ЄС, що відкриє двері десяткам тисяч молодих українців для навчання в європейських університетах. Та угода може стати справжньою точкою опори, що змінить країну. І єдина причина сказати «ні» цій домовленості – те, що президент Янукович хоче утримувати Юлію Тимошенко у в'язниці. І допоки вона сидітиме, країнам ЄС буде важко погодитися на підписання Угоди про асоціацію.

У. Т.: Які трансформації, на вашу думку, відбулися в олігархічній системі України після постання «Сім'ї»? Наскільки ця модель є конкурентною в сучасних економічних умовах?

– Постання олігархічних систем у пострадянських країнах стало побічним продуктом пізньої лібералізації зовнішньої торгівлі, що забезпечила кільком особам виключні привілеї в зовнішній торгівлі сировиною (зокрема, газом чи сталлю). В ідеалі олігархія мала б трансформуватись у реальний ринок і демократію після появи дедалі більшої кількості великих бізнесменів. Однак спочатку в Росії, а потім в Україні ми бачимо зворотну тенденцію. Щораз більше влади й багатства концентрується в руках правлячих кланів або сімей, які не хочуть ним ділитися.

Якщо ми порівняємо теперішню ситуацію у вашій країні з тією, що в путінській Росії, то побачимо: консолідація влади й державної власності в руках правлячої сім'ї у вас відбувається значно швидше, і президент Янукович дедалі дужче тисне на нелояльних до нього олігархів. Очевидно, що деякі з них були змушені тимчасово виїхати за кордон. Колишня олігархічна модель економіки поступово зникає. Капіталізм в інтересах однієї сім'ї нагадує те, що Карл Маркс колись назвав східним деспотизмом, однак влада Януковича обмежена у своїх можливостях – це відверто ретроградна система із сильним руйнуванням верховенства права та прав приватної власності. Інституційно Україна сьогодні, як мені видається, скотилась у 1993 рік.

Ми бачимо, що багатство країни зосередилося в одних руках і що менше податків платять ті, в кого кращі стосунки із владою. Приватизація мала дуже селективний характер і більшість економічно привабливих об'єктів приватизували за мінімальними цінами. Корупція заполонила багато секторів економіки.

БІОГРАФІЧНА НОТА

Андерс Аслунд – старший науковий співробітник Інституту міжнародної економіки Петерсона (США), досліджує ринкові реформи й посткомуністичні трансформації в Україні, Росії та інших східноєвропейських країнах. Був директором-засновником Стокгольмського інституту економіки країн Східної Європи. У 1990-х роках працював радником з економічних питань в урядах РФ, України та Киргизстану, а також перебував на шведській дипломатичній службі в Кувейті, Польщі, Швейцарії та Росії. Автор книжок: «Останні будуть першими: фінансова криза у Східній Європі» (2010), «Як Україна стала ринковою економікою та демократією» (2009), «Російська капіталістична революція: чому ринкові реформи перемогли, а демократія програла» (2007), «Будуючи капіталізм: трансформація колишнього радянського блоку» (2001) та ін.

У. Т.: Зацікавлені чи ні, на вашу думку, наближені до влади олігархи в підписанні Україною Угоди про асоціацію та ЗВТ з ЄС? Чи не суперечать умови й засади цього документа їхнім «правилам» ведення бізнесу?

– Тут є дві сторони. У короткостроковій перспективі українським олігархам вигідно отримати якнайбільше активів, однак вони мають інтерес і в доступі до європейського спільного ринку. І ці два устремління вступають між собою в протиріччя.

ІСНУЮТЬ ВЕЛИКІ РИЗИКИ, ЩО УКРАЇНУ НАКРИЄ ЧЕРГОВА ХВИЛЯ КРИЗИ

У. Т.: Що корисного може взяти Україна з нової скандинавської економічної моделі?

– Насамперед повчальним був би досвід розбудови державних інституцій, адже Скандинавські країни не мають проблем із корупцією, і вся їхня урядова система працює дуже ефективно і справно. Якщо заглибитись у деталі, то Україна знайшла б для себе багато цікавого, особливо коли говорити про державне регулювання, приватизацію, пенсійну реформу, реорганізацію публічних служб тощо. Та найпозитивнішу роль у здійсненні реформ у вашій країні мав би відіграти ЄС.

ДОСВІД, ЗОРІЄНТОВАНИЙ НА КЛІЄНТА

Банк «Київська Русь» уже багато років успішно працює на фінансовому ринку України, щороку зміцнюючи свої позиції. Напередодні 17-ї річниці фінустанови голова її правління Віктор Братко розповів, як закінчився минулий рік, і окреслив загальну стратегію розвитку банку

У. Т.: Яким для «Київської Русі» був 2012 рік? Розкажіть про досягнуті результати.

– Минулий рік видався непростим для фінансової системи України й для банку: несприятливі зовнішні економічні фактори, складна політична ситуація послаблювали довіру населення до стабільності національної валюти та залучення довгострокового ресурсу в гривні, знижували рівень кредитування. Попри всі негативні чинники, за 2012 рік активи банку зросли на 259 млн грн і становили 5,6 млрд грн. Обсяги залучених клієнтських коштів збільшилися на 328 млн грн і дорівнювали 4,1 млрд грн. А кредитний портфель юридичних осіб збільшився на 294 млн, до 3,7 млрд грн.

Динаміка зростання кількості клієнтів також позитивна: до ПАТ «Банк «Київська Русь» торік їх приєдналося 16 тис., і нині їхня чисельність 153 тис. осіб. Довіра до фінустанови виражена в динаміці зростання обсягів коштів фізичних осіб на наших рахунках – за рік вони примножилися на 412 млн і становлять 3 млрд грн. Позитивної динаміки вдалося досягти завдяки постійній оптимізації бізнес-процесів, виваженій політиці в реалізації стратегії розвитку та досвіду антикризового управління.

У. Т.: Наприкінці минулого року з банку свої активи вивів іноземний інвестор SHARP ARROW HOLDINGS LIMITED. Як це впливає на розвиток фінансової установи?

– У 2012-му ми спостерігали тенденцію падіння інтересу західних інвесторів до співпраці з вітчизняними підприємствами. Частка українського капіталу в дер-

жавній банківській системі збільшилася. Оскільки банк «Київська Русь» повністю виконав свої зобов'язання перед SHARP ARROW HOLDINGS LIMITED, компанія змогла вийти зі складу акціонерів. Фінустанова закінчила рік із прибутком і підвищила показники ліквідності, подальші результати роботи також позитивні, в І кварталі 2013 року планові показники виконано. За І квартал приріст активів ПАТ «Банк «Київська Русь» сягнув 178,3 млн грн, і сьогодні вони налічують 5,8 млрд грн. Акціонери прийняли рішення щодо вкладення прибутку минулого року в розвиток регіональної мережі, впровадження інноваційних технологій для збільшення частки банку на ринку.

У. Т.: На яких пріоритетних напрямах розвитку планує зробити акцент банк «Київська Русь» цього року?

– Плануємо й надалі розвивати роздрібний та корпоративний сектори. У роздрібному бізнесі розраховуємо як на масовий продукт, так і на преміальні пропозиції. Сфокусуємося на збільшенні обсягів кредитування населення. Маємо змогу запропонувати широкий вибір кредитів: кеш-кредити, овердрафти на зарплатні та пенсійні картки, автокредити, іпотека. Завдяки постійному вдосконаленню продуктового ряду та спрощенню процедури видачі позики у 2013 році плануємо стовідсотковий приріст кредитного портфеля фізичних осіб до обсягу 600 млн грн.

Розвиватимемо напрям private banking. Кризові хвилі завдали найменше збитків цьому сегменту клієнтів, у багатьох банках на нього припадає значна частина доходів. Сьогодні серед переваг обслуговування – широкий вибір фінансових послуг та додаткових сервісів, рівень яких постійно вдосконалюється. Банк уміло пропонує вигідні індивідуальні програми зі збереження та примноження коштів клієнта. Уже на початку року ми перевищили заплановані показники й переконані, що надалі динаміка зростання в цьому секторі буде стабільною.

У. Т.: Яка стратегія розвитку напряму кредитування малого та середнього бізнесу у вашому банку?

– На ринку банківських послуг сегмент МСБ досить привабливий як клієнт. Саме тому один зі стратегічних напрямів «Київської Русі» – збільшення кредитного портфеля завдяки клієнтам МСБ. За результатами 2012 року, обсяги позик малому та середньому бізнесові перевищили 100 млн грн. За чотири місяці 2013-го банк додатково профінансував 160 проектів загальною сумою 65 млн грн. Цей напрям значно розвинуто, вибудувано окрему вертикаль менеджерів із надання кредитів, які спеціалізуються на обслуговуванні потреб МСБ, спрощено процедуру прийняття рішень щодо кредитування. Розширюємо продуктову лінійку: новинка сезону – короткостроковий кредит «Експрес-овердрафт» для оперативного задоволення фінансових потреб бізнесу.

Наша стратегія передбачає до 2015 року нарощення кредитного портфеля до 1 млрд грн. З огляду на те що середня сума кредиту перебуває в межах 300 тис. грн, відповідна база становитиме понад 3 тис. клієнтів. Це не лише кредити від банку, а й зарплатні проекти, поточні рахунки, інкасація, еквайринг, контрагенти наших клієнтів, які також можуть стати клієнтами банку, та наймані працівники клієнтів МСБ як потенційні клієнти нашого банку за продуктовим рядом.

У. Т.: Протягом тривалого часу «Київська Русь» кредитувала за рахунок Німецько-Українського фонду. Ви продовжуєте співпрацю?

– Банк взаємодіє з цим фондом багато років і планує надалі розширювати контакти. Лише від 2011-го в межах програми кредитування було надано понад сотню позик на загальну суму 50 млн грн. Переважно за такими кредитами звертаються сільськогосподарські підприємства, які шукають гроші на підготовку до весняно-польових робіт. Підприємства з переробки агрокультур та виробництва харчових продуктів також співпрацюють із банком. Максимальна сума кредитування здебільшого не перевищує 1 млн грн на одного позичальника. Загальні умови кредитування НУФ відрізняються від звичайних банківських програм нижчими ставками. Крім того, «Київська Русь» розпочала співпрацю з ЄБРР щодо підготовки менеджерів із надання кредитів клієнтам МСБ. У межах цього проекту наші спеціалісти здобувають знання за сприяння консультантів IPC. Визнання банку міжнародними інститутами та співпраця в питаннях отримання фінансування й навчання працівників ПАТ «Банк «Київська Русь» говорить про довіру до нього й подальший розвиток цього напряму.

У. Т.: Нещодавно «Київська Русь» вийшла на фінансовий простір Харкова. Як ви надалі розвиватимете регіональну мережу?

– В умовах суворої конкуренції велике значення для розвитку банківської установи має розвиток регіональної мережі. Уже на сьогодні в банку налічується 125 точок продажів у 16 регіонах країни. 2013 року маємо на меті відкрити відділення «Київської Русі» в усіх областях держави і плануємо стати банком із загальнонаціональною мережею. Крім того, розвиватимемо мережу в Києві та Київській області, де нам уже належить значна частка ринку. Розширення територіальної присутності дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності банку: збільшити кількість нових клієнтів і поліпшити доступність послуг для вже наявних; забезпечить максимальну зручність обслуговування населення і створить нові перспективи для розвитку партнерських відносин із підприємствами.

Покоління безробітних

Кількість безробітної молоді у світі майже дорівнює чисельності населення США

У 1984 році Маргарет Тетчер сказала: «Молоді люди не повинні сидіти без діла. Це їм шкодить». І вона мала рацію: навряд чи суспільство може зробити щось гірше молоді, ніж покинути її неприкаяною. Хто починає життя із соціальної допомоги, у майбутньому частіше отримує нижчу зарплату і частіше сидить без роботи: у вирішальний для формування особистості вік така людина не має можливості набути необхідних навичок і впевненості в собі.

Але зараз без діла сидить більше людей, ніж будь-коли раніше. Статистика Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) свідчить, що 26 млн молоді віком від 15 до 24 років у розвинених країнах не працює, не навчається і не проходить професійної підготовки. З 2007-го її кількість зросла на 30%. Міжнародна організація праці повідомляє, що у всьому світі роботу шукають 75 млн молодих людей. За оцінкою Світового банку, у країнах, що розвиваються, 262 млн осіб економічно пасивні. Залежно від критеріїв оцінювання кількість безробітної молоді майже дорівнює чисельності населення США (311 млн).

Велику роль у цьому відіграють два фактори. По-перше, тривалий застій на Заході зменшив попит на робочу силу, і легше не брати на роботу молодь, аніж звільняти старших працівників. По-друге, населення країн, що розвиваються, зростає найшвидше в державах із проблемними ринками праці, як-от Індія і Єгипет.

У результаті маємо «дугу безробіття», яка тягнеться з півдня Європи через північ Африки і Близький Схід до Південної Азії. У багатому світі причиною безробіття є рецесія, в бідних країнах – демографічний вибух. Гнів безробітної молоді вже вихлюпнувся на вулиці близькосхідних міст. Кримінальна злочинність, яка в багатому світі зазвичай іде на спад, нині зростає в Іспанії, Італії та Португалії – країнах із надзвичайно високим рівнем безробіття серед молоді.

ЧИ ДАСТЬ ЇМ РОБОТУ ЗРОСТАННЯ?

Найочевидніший спосіб вирішити цю проблему – відновити зростання економіки. Але у світі, який накрила боргова криза, сказати це легше, ніж зробити. Тим більше то лише частина відповіді. Країни, де зазначена проблема стоїть найгостріше (як-от Іспанія і Єгипет), потерпали від високого молодіжного безробіття навіть тоді, коли економіка була на підйомі. Протягом рецесії підприємства не перестають нарікати, що не можуть знайти молодих працівників із потрібною кваліфікацією. Це підкреслює важливість двох інших рішень проблеми: реформи ринку праці й поліпшення освіти. Рецепти давні, але їх потрібно дотримуватись. І робити це енергійно й по-новому.

Часто найбільше безробіття поміж молоді спостерігається в країнах із жорстким ринком праці. Монополізація промисловості, високі податки на фонд оплати праці, суворе регулювання процедури звільнення, висока мінімальна зарплата,

яка стримує прийняття на роботу молодих фахівців – усе це виштовхує молодь на узбіччя. ПАР має один із найвищих рівнів безробіття у Чорній Африці частково завдяки впливовим

профспілкам і чіткому регулюванню прийому на роботу та звільнення. Багато країн, що лежать на «дузі молодіжного безробіття», мають високу мінімальну зарплату і великі податки на фонд оплати праці. В Індії є близько 200 законів, що стосуються працевлаштування та оплати.

Тому дерегуляція ринків праці – основний момент у боротьбі з молодіжним безробіттям. Але лише цього буде недостатньо. У Британії ринок праці гнучкий, але водночас спостерігається високий рівень незайнятості серед молоді. У країнах із кращими показниками держава зазвичай відіграє активнішу роль у працевлаштуванні незахищених груп населення. Німеччина у перші два роки виплачує незайнятому населенню певну частину заробітної плати. У Скандинавських країнах молодь забезпечується «персоналізованими планами» працевлаштування або професійної підготовки. Але ці схеми надто дорогі для того, щоб запроваджувати їх у Південній Європі з її мільйонами безробітних, не кажучи вже про країни, що розвиваються. Та є й дешевший підхід до реформи секторів економіки з великою ємністю трудових ресурсів. Наприклад, спростити процедури ліцензування дрібного бізнесу і затвердження проектів для будівельних компаній або продовжити години роботи крамниць до пізнього вечора.

НАДЛИШОК ДИПЛОМОВАНИХ ВИПУСКНИКІВ НА РИНКУ

У всіх країнах ОЕСР люди без вищої освіти потрапляють під удвічі більшу загрозу стати безробітними, ніж випускники університетів. Але звідси зовсім не випливає, що держава повинна просто продовжувати взятий курс на збільшення кількості людей з університетськими дипломами. І в Британії, і в Сполучених Штатах багатьом випускникам престижних та дорогих гуманітарних вишів неможливо знайти пристойну роботу. А в Північній Африці власники університетських дипломів стають безробітними вдвічі частіше за своїх менш освічених однолітків.

Головне – не скільки років ти просидів на студентській лаві, а чого навчився. А отже, є потреба розширювати вивчення точних наук і технологічних дисциплін та перекинути місток між освітою і роботою, приміром, піднявши рівень професійно-технічної освіти й посиливши профорієнтаційну роботу між підприємствами та школами. Саме так працює давно запроваджена Німеччиною система професійно-технічного навчання. Цей приклад наслідують й інші країни: Південна Корея запровадила ремісничі училища, Сінгапур розвиває технічні коледжі, а Британія розширює систему професійного навчання і намагається поліпшити технічну освіту.

26 млн
молоді віком від 15 до 24 років у розвинених країнах не працює, не навчається і не проходить професійної підготовки.
Дані Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)

З 2007 року кількість безробітної молоді у світі зросла на
30%

Аби перекинути цей місток, потрібно буде, щоб бізнес також змінив ставлення до проблеми. Деякі компанії – від IBM і Rolls-Royce до McDonald's та Premier Inn – цілковито змінюють програми підготовки. Але інвестувати в молодь їм заважає страх, що працівників можуть переманити конкуренти. Цю проблему неважко вирішити: групи роботодавців можуть, наприклад, спільно з коледжами розробляти навчальні курси. Технологія теж здешевлює вартість підготовки: програми на основі комп'ютерних ігор даватимуть наймолодшим студентам певний віртуальний досвід, а онлайн-курси допоможуть практикантам і стажерам поєднати практичне навчання з вивченням теоретичних дисциплін.

СВІТ ДІСТАВ РЕАЛЬНУ НАГОДУ РОЗПОЧАТИ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНУ РЕВОЛЮЦІЮ, ЯКА ВІДПОВІДАЄ МАСШТАБАМ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

У всьому світі роботу шукають 75 млн молодих людей.
Дані Міжнародної організації праці (МОП)

Безробіття поміж молоді зростає вже кілька років поспіль. Але є принаймні деякі проблиски надії. У різних країнах влада намагається вирішити проблему невідповідності між освітою і ринком праці. Компанії починають брати на себе більше відповідальності за інвестиції в молодь. А новітні технології сприяють демократизації освіти і професійної підготовки. Світ дістав реальну нагоду розпочати освітньо-професійну революцію, яка відповідає масштабам проблеми.

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Змова посилюється

Роздмухування шпигунського скандалу вказує на наростання антиамериканізму в Росії

Із першого погляду це скидалось на блискучий тріумф російської контррозвідки й осоромлення ЦРУ. Молодший співробітник американського посольства Раян Фоґль був спійманий на гарячому під час спроби завербувати службовця РФ, чия робота пов'язана з гарячими точками на Північному Кавказі. Молодого заокеанського дипломата повалили долілиць, сфотографувавши разом з усім «джентльменським набором»: пачками грошей, компасом, ножем, навіть мапою Москви, і вже потім передали разом із суворим попередженням посадовцям Сполучених Штатів, котрих спеціально викликали пізно ввечері до штаб-квартири ФСБ Росії.

Офіційна реакція Кремля дає зрозуміти, що цей випадок є прикладом дволикості й некомпетентності США. Адміністрація Путіна заявляє, що прагне кращих відносин із Білим домом. Росія надала свою підтримку в розслідуванні зв'язку між чеченськими екстремістами та вибухами в Бостоні. І що ж вона отримує у відповідь? Шпигуна-невдаху, який намагається проторувати собі шлях до державних таємниць за допомогою хабарів. Лист «любому другові», який нібито мав при собі Фоґль, містив обіцянку «до $1 млн щороку за довгострокову співпрацю» й інструкцію зі створення облікового запису Gmail.

Офіційне представництво США спустило цей інцидент «на гальмах». Але тріумфальне повідомлення про нього, яке з точністю до хвилини збіглось із прес-конференцією американського посла в Росії в мережі Twitter, стало поживою для кремлівських кишенькових ЗМІ. А ще воно залишило по собі чимало запитань. Зазвичай офіцера розвідки, який «спалився» за кордоном, тишком-нишком видворяють із країни; будь-які перемови у такому випадку відбуваються за зачиненими дверима. Прелюдія до останнього скандалу відбулася 2006 року, коли ФСБ знайшла «камінь» із вмонтованим передавальним пристроєм, які використовує британська розвідка (згодом останнє підтвердив колишній чиновник Сполученого Королівства). Президент Владімір Путін звів цей скандал на жарт, хоча й не забув наголосити на зв'язку неурядових організацій із закордонними шпигунами.

Цього разу інструменти примітивніші, ідея відвертіша, а наслідки зловісніші. Публічне шельмування закордонних лазутчиків-невдах було хлібом насущним для радянської пропагандистської машини, але після 1980-х років про це чули вкрай рідко. Чому ж Росія захотіла так роздути арешт Фоґля (до того ж, не виключено, за допомогою підставної операції) і принизити американські розвідслужби? Можливо, через низку великих невдач, яких зазнали спецслужби РФ останніми роками? Адже американці завербували одного з важливих розвідників, який видав їм цілий список цінних «сплячих» резидентів у Європі й Америці. США відкрили доступ до відеофільмів про їхню діяльність – від таємних зустрічей із колегами до відвертих розмов з агентами ФБР.

Але ще одна відповідь може критися в політиці Москви. Одночасно зі спадом економічного зростання, а заодно й популярності Путіна спостерігається сплеск антиамериканських настроїв. Ця шпигунська історія збігається в часі з пошуком внутрішніх ворогів, зокрема з арештами протестувальників, наїздами на опозиційних політиків і небувалим тиском на громадські організації на кшталт «Меморіалу» (правозахисної групи, що провадить дослідження сталінізму), від котрих вимагають реєструватись як «іноземні агенти». Телебачення після репортажів про арешт Фоґля показувало токшоу, в яких лідерів опозиції таврували як зрадників, а протести в Росії називали «американською операцією, організованою за допомогою грузинських посередників». Можливо, путінська Росія – це ще не Радянський Союз 1930-х років, але вибір стилю не може не тривожити.

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

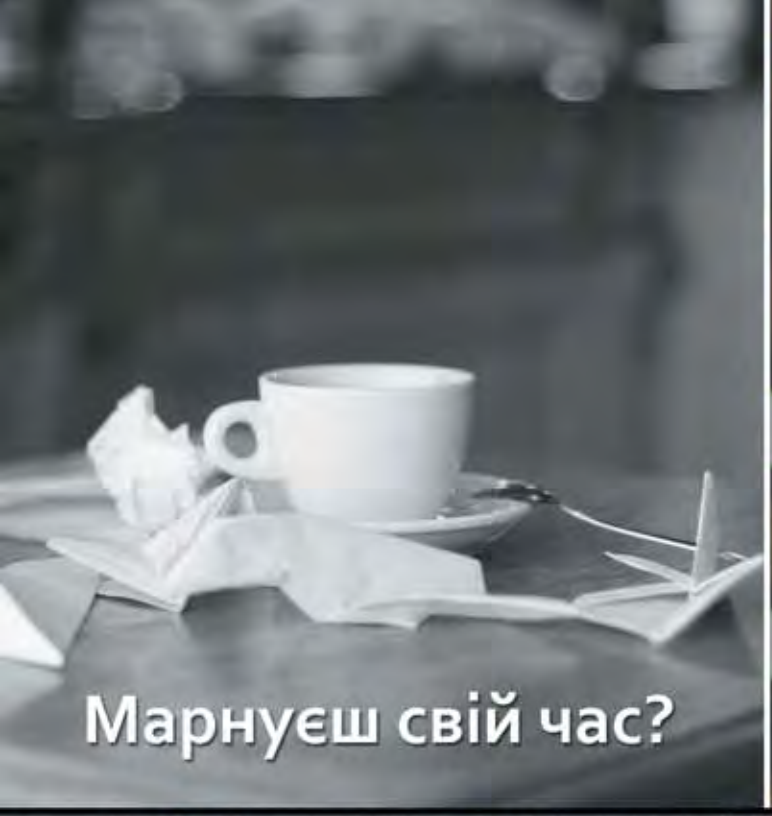

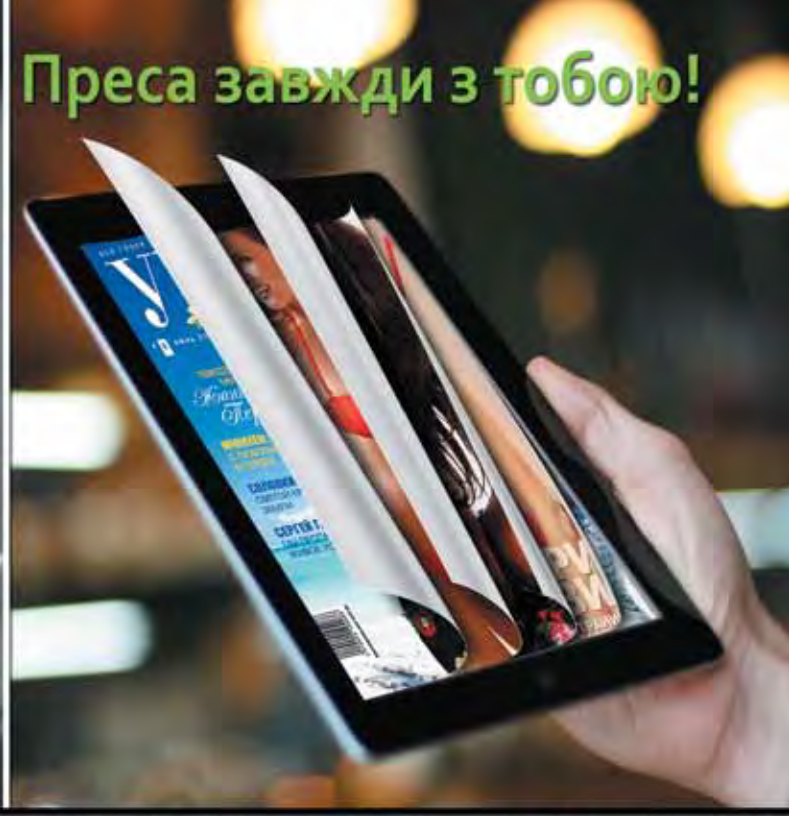

Електронна бібліотека
друкованих періодичних видань
www.presspoint.ua
Press Point

ОКешкін JAZZ

1-2 червня

ДИТЯЧИЙ ДЖАЗОВИЙ ФЕСТИВАЛЬ ОКешкін Джаз'2013

Початок концертів о 16.00

Естрада Міського саду на території Маріїнського парку

Вхід вільний

Телефон для довідок:
095 111 55 77

www.jazzinkiev.com

За підтримки
Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)
unicef

ОРГАНІЗАТОР ФЕСТИВАЛЮ
Jazz in Kiev

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА
Тиждень

Ще одна «червона лінія»

Шанси «Аль-Каїди» отримати хімічну зброю стають дедалі реальнішими

Незважаючи на всі вагання в західних столицях із приводу того, варто чи ні передавати зброю «поміркованим» повстанцям у Сирії, та на нові спроби знайти дипломатичний вихід із громадянської війни, в головах військових чинів, розвідувальних служб та їхніх політичних шефів будь-які інші думки заступає одна-єдина: ризик, що величезні запаси хімічної зброї сирійського уряду потраплять у руки угруповань, близьких до «Аль-Каїди».

Коли в середині травня з'явилися повідомлення про те, що сили режиму могли застосувати нервово-паралітичний газ зарин (а отже, переступити межу, ще раніше встановлену Бараком Обамою), Білий дім поквапився применшити значущість того, що сталося. Якщо отруйну речовину використали обмежено, то це, звичайно, дуже прикро й вимагає ретельного розслідування. Однак докази потрактували як недостатньо надійні для того, щоб ужити заходів у відповідь; сама президентська «червона лінія» (принаймні наскільки вона має відношення до прихильників Башара Асада) насправді мала означати великомасштабне систематичне застосування зброї масового знищення, яке все ще вважали малоймовірним і яке взагалі можна було відвернути простою демонстрацією сили. Схоже, що репортаж BBC від 16 травня про те, що хімічні пристрої з отруйними речовинами було скинуто з гелікоптера на цивільне населення поблизу Алеппо, підтвердив: «червону лінію» переступили, хоча все ще не вельми помітним чином.

Але іншу «червону лінію» Обами (передача зброї масового знищення в руки терористів-джихадистів), за даними розвідувальних джерел, може бути перейдено от-от. За свідченнями цих джерел, упродовж кількох останніх тижнів спостерігається нервова метушня, яка може закінчитися якоюсь інтервенцією. Це змушує дипломатів активніше шукати способів покласти край сирійському конфліктові. Попри все небажання Владіміра Путіна допомагати Заходу в Сирії, російському президентові, певно, не більше хочеться побачити хімічну зброю в руках джихадистів, ніж американському.

Режим, очевидячки, відчайдушно намагається зібрати докупи свої запаси хімічної зброї на підконтрольних територіях, але її так багато (близько 1 тис. т гірчичного газу, зарину та смертельного ві-газу VX, розміщених у десятках місць), що в хаосі війни частина неминуче потрапить у руки повстанців, раніше чи пізніше, якщо нічого не зробити. І справді, є дані, що найсильніше й найтісніше пов'язане з «Аль-Каїдою» повстанське угруповання «Джабгат аль-Нусра» мало не захопило складу біля Алеппо на початку цього року. Один із високопосадовців НАТО переконаний, що, хоча про захоплення «Аль-Каїдою» хімічної зброї говорити зарано, умови для цього на місцях складаються дедалі сприятливіші.

У Сирії в десятках місць розміщено
1 тис. т
гірчичного газу, зарину та смертельного ві-газу VX

Деякі оглядачі сумніваються, що хімічна зброя може мати якусь цінність для сирійських повстанців, адже для змішування смертоносних коктейлів потрібні кваліфіковані фахівці, а місткості, в котрих зберіга-

СИРІЙСЬКИЙ АПОКАЛІПСИС. Невідомі біжать вулицею Дейр-ез-Зора

ФОТО: REUTERS

ються отруйні речовини, спроектовані як заряди для гармат і ракет. Інакше кажучи, вони були призначені для використання збройними силами, і на «поясі шахіда» їх не пронесеш. Проте «Аль-Каїда» завжди повторювала, що використовувала б хімічну зброю проти західних цілей, якби її мала. Перебіжчики з урядових сил цілком можуть спрямувати свої знання на те, щоб перетворити її на ефективне знаряддя терору.

Спроби виключити хімічну загрозу бачаться якісно новими порівняно з іншими формами втручання. Деякі з найближчих радників президента Обами (очевидно, й держсекретар Джон Керрі) хочуть підтримати зброєю лідера Верховного військового командування повстанців генерала Саліма Ідріса. Від ідеї запровадження закритої для польотів зони й безпечного сховку для повстанців усе ще не відмовилися, попри всі запевнення у протилежному. Але метою заходів, спрямованих на усунення хімічної загрози, буде не зміна рівноваги в громадянській війні й не допомога одному повстанському угрупованню проти іншого. На це дивляться радше як на кроки, що їх може підтримати майже вся без винятку міжнародна громадськість.

Передусім це нагадувало б дії, до яких вдавався Ізраїль упродовж останніх кількох тижнів, щоб не допустити постачання складної військової техніки та зброї шиїтському угрупованню «Хезболла», яке контролює південь Лівану. Ізраїль і далі заявляє, що не має жодного наміру втручатись у громадянську війну в Сирії, але мусить чинити в інтересах власної безпеки й не допустити, щоб його заклятий ворог отримав зброю, яка може змінити розстановку сил: найновіші системи протиповітряної оборони (зокрема, російський зенітно-ракетний комплекс Бук-М1-2, за класифікацією НАТО – SA-17), високоточні ракети класу «земля – земля», особливо іранську твердопаливну «Фатех-110» (із радіусом дії 200 км) та російську крилату «Яхонт» (300 км). Ізраїль заявляє, що, хоча йому, очевидно, доведеться самому боротися з постачанням таких ракет терористам, інші держави не повинні допустити поширення сирійської зброї масового знищення.

Доки не існує мандата ООН на її ліквідацію (для чого доведеться заручитися згодою Росії та Китаю), доти не видно жодних вартих уваги варіантів. За будь-якого реалістичного сценарію для захоплення або знищення хімічної зброї майже стовідсотково потрібні висадка військ у зоні бойових дій (хоча це й не повномасштабне вторгнення) та повітряні удари, що означає небезпеку витоку отруйних речовин. Не можна розраховувати й на те, що вдасться швидко виявити всі місця складування хімічної зброї.

Але стає дедалі зрозуміліше, що часу залишилося обмаль. Що довше зволікання з вирішенням проблеми, то більший ризик загрози. Для Обами, який любить зважувати кожну можливість перед тим, як зробити перший крок, ставки ще ніколи не були такі високі. Але, як сказав один із високопосадовців НАТО, «загорівся сигнал тривоги, і ми не можемо залишатися бездіяльними».

ЩО ДОВШЕ ЗВОЛІКАННЯ З ВИРІШЕННЯМ ПРОБЛЕМИ ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ В СИРІЇ, ТО ВИЩИЙ РИЗИК ЗАГРОЗИ

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Складна переправа через Ла-Манш

Питання виходу Сполученого Королівства зі складу ЄС дедалі більше поляризує британський політикум

ФОТО: REUTERS

Автор:
Майкл Бініон,
Велика Британія

Це непросте питання, що спричинило відставку трьох британських прем'єр-міністрів і розкол у лавах Консервативної партії, а також викликало лють, здивування й спантеличення в союзників та сусідів Великої Британії. І от нині британський уряд знову не знаходить собі місця через європейську справу. Чи варто Сполученому Королівству полишати Європейський Союз? Чи проводити референдум щодо доцільності 40-річного членства в ЄС? Чи зруйнує Туманний Альбіон вихід з організації, у складі якої 27 країн-членів? Чи, може, країна нарешті стане вільною у виборі своєї політики і власної долі, незалежної від Брюсселя?

Події останніх двох тижнів видалися для Девіда Кемерона найсерйознішим випробуванням за три роки його прем'єрства. Річ у тім, що протест висловила не опозиційна Лейбористська чи союзна Ліберал-демократична партія, а його Консервативна партія. Багатьох членів політсили розлютила нібито надто ліберальна політика коаліційного уряду. Вони воліють жорсткішої позиції держави в таких справах, як стримування імміграції, зменшення соціальної допомоги, скасування закону про легалізацію гей-шлюбів, а головне – якнайшвидше ухвалення закону, що дозволить британцям провести референдум про доцільність перебування у складі ЄС.

Опозиція десятків правих консерваторів була спричинена двома аспектами: активний протест проти урядових рішень у зв'язку з політикою економії та небувале зростання популярності правої Партії незалежності Сполученого Королівства (UKIP). У ході нещодавніх місцевих виборів нова політсила здобула велику кількість місць у місцевих радах Англії. У деяких регіонах вона мало не витіснила представників консерваторів, а в деяких – кандидати від UKIP, попри брак політичного досвіду, суттєво випередили кандидатів від лейбористів і ліберал-демократів. Більшість представників UKIP здобули голоси розчарованих прихильників консерваторів, які скаржаться, що Кемерон – слабкий лідер, що не уявляє скрути мільйонів британців у зв'язку з режимом економії та урізанням бюджету, а також не має рішучої позиції щодо Євросоюзу.

Вочевидь, UKIP користається із середньострокових протестів, які завжди загрожують будь-якому чинному уряду. Але консерватори в парламенті налякані. Вони вважають, що лідер UKIP Найджел Фарадж – харизматичний політик із добре підвішеним язиком, колишній член Європейського парламенту – має шанси завоювати мільйони голосів на будь-яких загальних виборах, а отже, може позбавити консерваторів місць у законодавчому органі. Саме тому минулого тижня вони почали активний натиск на Кемерона, вимагаючи, щоб той на наступному парламентському засіданні по-

обіцяв провести референдум щодо членства в ЄС.

Кемерон уже кілька місяців намагається уникати такого зобов'язання. Велика Британія не має традиції проведення референдумів: їх було лише два (щодо ЄС 1975 року та щодо нової виборчої системи 2011-го). Натомість виборці можуть сприйняти плебісцит як загальнодержавний тест на популярність уряду й проголосують «проти» незалежно від поставленого запитання. Інша проблема британського прем'єра в тому, що маленька Ліберал-демократична партія – союзниця Кемерона по коаліції – це ревні проєвропейці, рішуче налаштовані не допустити референдуму, адже усвідомлюють, що легко можуть програти його.

Тим часом Кемерон реально оцінює економічний аспект. Він знає, що цілковитий вихід із ЄС стане катастрофою для британської економіки, яка ледве зводить кінці з кінцями. Більше ніж половину продукції держава експортує до країн – членів ЄС, і будь-які тарифні бар'єри суттєво зашкодили б їй. Окрім того, вона не змогла б впливати на прийняття рішень у багатьох важливих питаннях, які стосуються її інтересів: охорона довкілля, єдиний ринок, спільна зовнішня і безпекова політика, торговельні угоди з Китаєм, США та рештою світу. Ідея про те, що Велика Британія могла б підтримувати торговельні відносини, залишаючись поза межами ЄС, як, наприклад, Швейцарія і Норвегія, вважається сміховинною. Країна майже не мала б впливу на рішення, які можуть суттєво позначитися на її майбутньому.

Тож натомість прем'єр-міністр у довгоочікуваній січневій промові запропонував переглянути відносини Британії з ЄС. Він закликав до репатріації Туманному Альбіону багатьох повноважень, які нині має Брюссель, до надання британцям можливості сказати своє «ні» щодо трудового законодавства або інших питань, зовнішнє втручання у які країні не подобається, а також до припинення будь-яких спроб створення тіснішого фінансового і політичного союзу. Якщо відповідні переговори завершаться успішно, він, мовляв, порекомендував би британцям проголосувати «за» членство в Євросоюзі на референдумі, який, як обіцяє, буде проведено після наступних виборів, але не пізніше ніж 2017 року **(див. *Тиждень*, № 5/2013)**.

Є дві великі проблеми для Кемерона. По-перше, жоден із британських партнерів, імовірно, не піде на якісь суттєві поступки, що дали б змогу Лондону відмовлятися від рішень Брюсселя чи репатріювати свої повноваження. Німеччина – найсильніший член ЄС – прагне зберегти Велику Британію в межах Євросоюзу з огляду на британський дипломатичний досвід, прагматизм, а також як силу на противагу Франції та іншим південним країнам – членам ЄС. Однак Анґела Меркель навряд чи піде на щось більше за косметичні зміни, що потішили б Кемерона. Поза сумнівом, вона не збирається переглядати фундаментальні аспекти європейських договорів, побоюючись, що це може заохотити будь-яких інших членів висувати власні претензії.

Друга проблема в тому, що консерватори не вірять жодним обіцянкам Кемерона. На їхню думку, він не здатний на якісь реальні зміни у справі функціонування ЄС і просто відкладає референдум, сподіваючись, що проблема якось вирішиться. Тож відкрито вимагають від нього зобов'язання щодо проведення плебісциту, а двоє його міністрів навіть заявили, що якби голосування відбулося завтра, то підтримали б вихід із ЄС.

Кемерон усвідомлює «праву» загрозу і знає, що чимало членів його партії можуть навіть переметнутися до UKIP. Йому не пощастило: коли він саме перебував із візитом у Сполучених Штатах, консерватори почали свій наступ у зв'язку з перемогами UKIP. На Кемерона посипалися запитання щодо внутрішньої політики, а він сподівався на хороший піар під час зустрічі з Обамою. Американський президент намагався допомогти йому, публічно підтримавши заклик Великої Британії до переговорів у межах ЄС. Але всім добре відомо, що, на думку США, британці були б божевільними, якби справді вийшли зі складу ЄС, і що Америка не була б особливо корисним союзником Туманного Альбіону, якби остання опинилася поза межами Євросоюзу.

СУПЕРНИК ПРАВОРУЧ. Лідер Партії незалежності Найджел Фарадж, який активно просуває ідею референдуму про членство Британії в ЄС, може кардинально трансформувати політичну сцену Сполученого Королівства

Нині йдеться про реальну небезпеку розколу в лавах Консервативної партії на тлі питання про перебування у складі ЄС. Іронія в тому, що це питання мало цікавить більшість виборців. Вони гадають, що економіка, імміграція, робочі місця та охорона здоров'я мають набагато більше значення, ніж відносини з ЄС. Однак якщо раніше антиєвропейці (або «євроскептики», як їх називали) були в очевидній меншості у складі партії, то нині противники ЄС становлять щонайменше третину. А міністри відкрито висміюють плани Кемерона щодо переговорів із Брюсселем, мовляв, вони будуть «безрезультатними».

Єдине, що може потішити Кемерона, – в опозиційній Лейбористській партії також немає єдності. Її лідер Ед Мілібенд виступає проти референдуму щодо ЄС, але мусить протистояти тиску однопартійців, на думку яких електорату слід продемонструвати, що влада довіряє людям вибір. Ліберал-демократи мають схожу дилему. Проблема Найджела Фараджа може бути в тому, що його партія надто швидко піднялася і привернула багато расистів, праворадикальних фанатиків та інших сумнівних типів. Багато хто не має великого досвіду в політиці, а дехто продемонстрував неймовірну наївність у своїх поглядах та організації кампанії. Але нині у Фараджа всі шанси кардинально змінити британську політику. В його силах навіть розкол коаліційного уряду і спонукання Кемерона до дострокових загальних виборів. Якщо вони відбудуться, UKIP, поза сумнівом, матиме хороші результати. І знову ж таки британській політиці буде непросто розібратися з питанням членства в ЄС.

ЯКЩО РАНІШЕ «ЄВРОСКЕПТИКИ» БУЛИ В ОЧЕВИДНІЙ МЕНШОСТІ У СКЛАДІ КОНСЕРВАТИВНОЇ ПАРТІЇ, ТО НИНІ ПРОТИВНИКИ ЄС СТАНОВЛЯТЬ ЩОНАЙМЕНШЕ ЇЇ ТРЕТИНУ

Зміст консервантів

Що заважає розвиватися українським музеям

КАНІВСЬКИЙ «ЄВРОРЕМОНТ». Кітчева і дорога реставрація Музею Шевченка у Каневі стала символом «модернізації» в розумінні держави

ФОТО: УНІАН

Автор: **Анастасія Сідельник**

На перший погляд, українська музейна сфера починає оживати. Про те свідчать конкурси грантів, конференції та освітні проекти, новостворені громадські організації, сайти, оригінальні імпрези. Та чи вирішують усі ці засоби базові проблеми, чи лише усувають «симптоми»? За даними Міністерства культури, на сьогодні в країні діє понад 1700 музеїв, і, щоб перетворити кожен із них на дієву культурну установу, а 15 тис. працівників – на фахівців із менеджерськими навичками, потрібні значно суттєвіші новації. Якщо взяти до уваги багатство фондів та ерудицію співробітників, то українські музеї мають величезний потенціал, якому, втім, не дає реалізуватися низка обставин. Застарілі, ще радянські системи управління й фінансування, пасивність щодо публіки й молодих кадрів у сумі складаються в похмуру картину безвиході. Чи її переконливу ілюзію. Найефективніший спосіб зарадити великій проблемі – розбити її на частини, тож для досягнення системних змін потрібні дрібні рішення.

ПІДПОРЯДКУВАННЯ

На відміну від вітчизняних, у світі музеї досить рідко підпорядковуються державі, вони здебільшого є або приватними, або громадськими фундаціями. Це дає змогу залучати донорську й меценатську підтримку, здійснювати комерційні проекти. Українські чиновники не просто не здатні керувати музеєм (це вони доводять щодня), а й не повинні того робити. Міністри культури обіймають посаду два-три роки, не маючи часу ані розбиратися, ані опікуватися розвитком цілої культурної галузі. Водночас через бюрократію та корупцію небайдужі до музею люди не мають законного «простору для маневру», інакше вже давно з'явились би й покажчики на туристичних маршрутах, і розчищені доріжки, і місця під паркування, і пандуси для людей з особливими потребами. Держава, відмежовуючи громаду від справи там, де не здатна впоратися сама, фактично кидає цю сферу культури напризволяще. Адже музеї можуть бути частиною як громадської політики, так і економіки: з одного боку, засобом просвіти й виховання національної ідентичності, а з другого – прибутковим туристичним ресурсом.

Система управління вітчизняними музеями не змінилася ще з радянських часів: директорів досі призначають чиновники, майже немає наглядових рад, кіл «друзів музею», співпраці з медіа та місцевими активістами. За таких умов бракує стимулів удосконалюватись, як і боротися за перетворення. Замість обмінюватись досвідом, ідеями та рішеннями, пояснювати свої потреби й домагатися відгуку, музейники нерідко конкурують між собою, причому не професійно. Не за публіку – головний показник успіху, джерело майбутніх партнерств і прибутку, а за увагу та знайомства «нагорі». Хоча там зацікавлених небагато.

Змінити ситуацію потенційно могли б громадські організації, в які об'єднуються музейники. Торік при Міністерстві культури створили Музейну раду, до якої належать директори, завідувачі та голови асоціацій. «І хоча її члени, безперечно, вболівають за свою галузь, за рік роботи вони не змогли ані створити державної стратегії розвитку, ані розробити положення про МР і домогтися його затвердження на рівні Мінкульту», – каже Катерина Смаглій, член ради від Антикризової гуманітарної програми МФ «Відродження». Концепція державної цільової програми розвитку музейної справи на період до 2018-го, без якої неможливо будувати державну політику, так і застрягла в міністерстві. А що вже казати про такі релікти, як інструкція обліку музейних цінностей від 1984 року.

ФІНАНСУВАННЯ

Держава фінансує культуру за залишковим принципом. Музей отримує гроші на заробітну

плату, комунальні послуги та охорону. Ані на розвиток, ані на дослідження їх практично не виділяють. Цих сум не вистачає на ремонт, а про додаткові приміщення ніхто й не мріє. Працівники Національного художнього музею (НХМУ) скаржаться, що для представлення повної історії українського мистецтва їм фізично бракує місця. Хоча держава не виділяє грошей на закупівлю експонатів і колекція досі поповнюється за рахунок приватних ініціатив, її все одно скоро не буде де зберігати. «Пропускна спроможність» музею також обмежена, тому виконання плану відвідуваності дається ціною дискомфорту самих гостей, змушених стояти в чергах і юрмитись у залах. Для контрасту варто пригадати масштаби Ермітажу, Дрезденської галереї, Лувру... Реклама теж упирається в кошти – і, хоч існує безліч безкоштовних варіантів (міська соціальна реклама, соцмережі, прес-релізи для ЗМІ), чимало музеїв не мають ані доступу до інтернету, ані комп'ютерів, ані навіть факсів.

В Україні є місцеві меценати і представництва міжнародних фондів. Однак, згідно з дослідженням громадської організації «Центр розвитку музейної справи», третина музеїв упродовж останніх трьох років не підготувала жодної проектної заявки. Серед здобувачів регулярних грантів – хіба що Музей Івана Гончара. У більшості випадків фандрейзингом (пошук ресурсів для реалізації проектів – **Ред.**) у культурному закладі, де середній вік працівника – 55 років, займатись нікому. Цих людей не вчили писати проекти чи бодай серйозно розглядати таку можливість. Іще один шлях – співпраця з бізнесом: підприємці сьогодні цікавляться культурою і хочуть їй допомогти. Сьогодні багато доброчинних фондів готові надавати підтримку музеям. А втім, така фінансова допомога закриває окремі кризові точки й не усуває причини проблем.

Третє, не розроблене музеями джерело фінансів – це власна комерційна діяльність. Місцева культура може бути не просто якісним, а й прибутковим продуктом. Законодавча база не забороняє виходити за межі типових форм, де музей виступає як готова декорація для фільму чи шлюбної церемонії, лекції чи ярмарку. Проте прецедентів справді оригінальних комерційних ідей не так багато. Один із них створив Музей Михайла Булгакова, запропонувавши киянам викупити по частинках (у символічному сенсі) у приватних власників старовинний білий рояль, щоб улаштовувати музичні вечори. А ще він, не маючи спеціальних умов для кав'ярні, вигадав чаювання на веранді.

Звичка до стабільного, хоч і мізерного бюджетного фінансування та скутість у можливостях сковують і свідомість багатьох музейників. Вочевидь, дається взнаки нафталіновий стереотип, підсилений гуманітарним світоглядом: матеріальні питання та явище підприємництва принизливі, тому їхня реалізація часто супроводжується пасивною позицією. При українських музеях практично немає найпростішого – крамниць, де можна купити маленькі копії їхніх шедеврів. Іноземні туристи часто готові придбати автентичні українські сувеніри, але розчаровуються, знаходячи лише «китайщину».

18 травня

Україна відзначила Міжнародний день музеїв. З 1978-го його щороку святкують у більш ніж

150

країнах

ПРИВАБЛИВИЙ ПРОДУКТ

Музеї, як і люди, часто побоюються зрушити з місця: зміни завжди пов'язані з ризиком, а тому наштовхуються на опір. Але для того, щоб існувати далі, потрібно бути гнучким і динамічним, адже передусім музей обслуговує громаду. Більшість експозицій відкриті для відвідування від 10-ї до 17-ї години, тому людина, яка трудиться (найактивніший поціновувач), у будній день не прийде сама й не приведе дітей, а у вихідний змушена кидати хатні справи, аби встигнути до раннього закриття виставки.

Іще одна проблема в тому, що величезна кількість музейних фондів навіть не опрацьована від середини XX століття. Приміром, із 80 картин Марії Примаченко, які зберігаються в Національному музеї українського народного декоративного мистецтва, у залі виставлено вісім. Музеї можуть активно ініціювати просвітницькі й наукові заходи, але не повідомляти про них громадськість. У Національному музеї літератури іноді відбувається по три події за день, але про них немає жодної інформації, навіть на офіційній сторінці розділ анонсів порожній. «Деякі музеї не розуміють, для чого вони існують, – розповідає Марина Сенчило, яка впроваджує проект «Музейна крамниця». – Люди, які працюють зі збереженням, науковці та реставратори – фанати, закохані у свою справу. Але просте запитання: «Для кого це збереження?» – обурює їх, мовляв, експонати – то святе і крапка. Виходить, що музейники працюють

ВЛАСНИЙ ДОСВІД

На що не поскаржаться працівники музею

Мені випало попрацювати в Хмельницькому обласному художньому музеї – закладі, який позиціонує себе як єдиний в Україні державний музей сучасного мистецтва. Судячи з музейних каталогів, колекція у фондах і музейних залах зберігається достойна: добре представлений український живопис кінця XIX та всього XX століття (особливо багатою виявилася колекція робіт часів третьої хвилі національного відродження 1980–2000 років), хоча б однією роботою репрезентовані й найсучасніші митці. Здивувало лише, чому тут немає натовпу поціновувачів мистецтва? Понад те, чому деякі хмельничани навіть не підозрюють про його існування? Адже заклад у самому центрі міста й навіть працює по суботах! Авжеж, не буває так, щоб мистецтвом цікавилися всі. Проте музею явно бракує хорошого піару й молодої крові зі свіжими ідеями. Бо хоча він і має титул сучасного, проте якраз із сучасними форматами й формами роботи в ньому не дуже складається. І та ж таки молода кров (як майбутні працівники, так і зацікавлена публіка) мала б бути – у Хмельницькому національному університеті є кафедра дизайну. Але студенти приходять до музею лише тоді, коли відкривається виставка їхнього викладача. По закінченні ж навчання випускники туди не поспішають – відлякує низька зарплата. А тих, кому робота в галузі мистецтва цінніша за гроші, очікує неабияке випробування непролазними хащами міністерської бюрократії. Обов'язковим щотижневим планам і звітам, до яких частенько додаються ще й позапланові, немає кінця-краю. Найгірше те, що вони, по суті, нікому не потрібні, але все одно намертво заляжуть в архівах. Управлінню культури (хоча тут, мабуть, треба дивитися в корінь і говорити про міністерство) варто боротися з пережитками радянщини й оцінювати роботу закладу не за кілограмами звітів, які насправді можна звести до квартального чи річного. Та час і витрачені на «звітний» папір кошти можна було б спрямувати на нагальніші потреби, як-от ремонт: полотна вартістю $30 тис. на стіні з патьоками від води – дах протікає! – це так по-українськи. Але управління культури, вочевидь, має важливіші справи. Приміром, просувати молодих і талановитих. Ось і показовий приклад: на відкриття виставки новоспеченого художника прибули сам губернатор і чимало «запрошених» гостей та преси. Художник виявився таким щедрим, що навіть подарував почесному очільникові області його портрет, який дивним чином опинився серед інших полотен. А ось лауреат Шевченківської премії Євген Безніско, виставку якого відкривали незадовго після того, такої уваги не удостоївся.

Любов Багацька

для себе». Якщо заклад існує тільки для збереження культурної спадщини, то зекономити ресурси можна, оцифрувавши фонди і склавши їх у підвал, а зацікавлені все знайдуть в інтернеті.

Консервативний стереотип (музей – це храм муз, і всі повинні до нього ходити) має бути замінений розумінням, що за глядача потрібно боротися. «Одна із ключових проблем, і не лише музеїв, а й багатьох інших культурних та освітніх закладів «старшого покоління», – каже Ганна Рудик, заступник гендиректора Музею імені Богдана і Варвари Ханенків, – це відсутність навичок аналізу, самоаналізу, самостійного визначення цілей та відповідальності за прийняті рішення, володіння маркетинговими технологіями. А те є ключовим для конкурентоспроможності». Зараз деякі музеї намагаються залучати публіку: проводять інтерактивні екскурсії, освітні програми, корпоративи. Інша річ – наскільки продукт якісний і конкурентний. В Україні немає експертних структур, які моніторили б ринок цих послуг. Найчастіше зворотний зв'язок відвідувачів – це враження у книзі відгуків або на фліпчарті. А от Музей Ханенків, щоб дослідити потреби своєї аудиторії, втілив проект «Цей неясний суб'єкт бажання...» разом із фахівцями КМІСу. Саме відповіді на запитання, чого прагне відвідувач і чого хоче для нього музей, допоможуть культурним закладам бачити напрями розвитку і створювати привабливий продукт.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Без «свіжої крові» надзвичайно важко виборсуватися зі стагнації. Згадаймо середній вік працівників музею: чи невдовзі хтось займе їхні місця? Самому закладу нічим утримувати молоді перспективні кадри, стверджує Микола Скиба, експерт, директор ГО «Агенція культурних стратегій», тому для багатьох українських студентів музейний фах – вибір екзотичний. Вишів, де готують за такою спеціальністю, мало.

Обмежують і цехові рамки. «Працівники музею занурені у свою важливу й невідкладну повсякденну роботу, тому дуже мало читають і цікавляться новітніми теоріями, філософією, культурою, тобто тим, що сягає поза їхні повсякдені завдання. І це страшенно віддаляє їх від сьогоднішніх реалій», – констатує Оксана Баршинова, завідувач науково-дослідного відділу мистецтва XX–XXI століть НХМУ. Згідно з дослідженням, яке здійснила ГО «Центр розвитку музейної справи», 100% опитаних працівників галузі відчувають потребу в підвищенні кваліфікації. На жаль, якісних книжок із їхнього фаху, як і дослідницько-освітнього матеріалу, ефективних соціологічних та маркетингових досліджень, в Україні обмаль. Дехто з поодиноких «новобранців» адаптується, прий-

ЧУЖИЙ ДОСВІД

Зателефонувати в минуле

У Польщі на зміну класичним історичним музеям приходять нараційні

Автор:
Жанна Безп'ятчук

У Варшаві є місце, де ви маєте шанс поговорити з учасниками Варшавського повстання, яке було організоване Армією Крайовою в серпні – жовтні 1944 року проти Третього Рейху. Ви заходите до приміщення, перед вами – кілька телефонних апаратів, за допомогою яких можна додзвонитися до когось із них і почути відповіді на найцікавіші запитання: як усе починалося того літа 1944-го, як їм вдалося вижити тощо. У цій ситуації не було б чогось екстраординарного – вона могла б сприйматися як чергова ініціатива зі збирання свідчень учасників знакових історичних подій, стареньких людей, які вже не можуть самі прийти на зустріч. Однак є одне велике «але»: більшості тих, кому вам пропонують зателефонувати, щоб почути їхній голос, вже немає серед живих. І відбувається все це не в товаристві ветеранів війни, а в Музеї Варшавського повстання. Ви телефонуєте в минуле.

Згаданий заклад польські історики практично одностайно вважають справжнім досягненням у царині сучасної музейної справи. То зразок так званого нараційного музею, музею нового типу, про який сьогодні в цій країні ведеться

маючи погляди й поведінку старших, консервативних колег, але, якщо музейник захоче ламати шаблони, до цього, ймовірно, поставляться вороже. Неможливість зробити свій вклад в успіх загальної справи позбавляє мотивації молодих працівників.

Музеєві потрібна різнорідна, але об'єднана спільною ідеєю команда: професійні бухгалтери та юристи, фандрейзери та спеціалісти з піару, харизматичний відділ роботи з відвідувачем і потужна наукова група. Цю команду має скеровувати й мотивувати відповідальний і, головне, далекоглядний менеджер. Понад те, музеєві як організації варто, не чекаючи реформування ізовні, самостійно та критично визначити спектр власних проблем, розбити їх на «порції» і шукати рішення для кожної окремо. Ці мікрокроки в сумі дадуть повноцінний результат. Алгоритм простий, але дієвий. Доведено світовим досвідом.

МУЗЕЇ-ФАНТОМИ

Якщо автентичних речей у музеї немає, якщо на вітринах помпезно представлені копії та симуляції, він втрачає свою функцію. Стає фантомом – лише натяком на можливість історичної пам'яті. І це тим більш парадоксально в країні, де сотні автентичних пам'яток помирають просто неба чи припадають пилом у запасниках і закритих фондах. Нижче – п'ятірка парадоксів, немузейних музеїв, музеїв-привидів.

Батуринська цитадель

Комплекс дерев'яних оборонних споруд відбудовано за малюнками та кресленнями XVIII століття. Натяки на старовину можуть з'явитися тут хіба що років через 10–15, коли на вежах і стінах позначиться недостатнє фінансування «пам'ятки». Автентичними, хоча навряд чи з мазепинських часів, є кілька гармат, що перенесені сюди з Чернігова. Подейкують, що цитадель була відбудована згідно з «одкровенням» Петра Ющенка (брата екс-президента), котрий особисто вказував, які заввишки будувати стіни.

Палац Кирила Розумовського

Ще одне «диво» Батурина. Віктор Ющенко відновив його якраз тоді, коли майже цілковито втратив підтримку своїх співгромадян. Автентичними тут є хіба що стіни колись зруйнованої будівлі, решта нове – від фресок до стилізованих меблів і, як підозрюємо, більшості експонованих картин. Групи відвідувачів потрапляють сюди рідко. Персонал здебільшого нудьгує, доглядаючи кущі троянд перед помпезним фасадом.

Музей історії Києва

Це майже віртуальний музей, бо його виставкові площі постійно змінюються, а експозиції повсякчас переносяться: з Будиночка Петра I на Подолі у Кловський палац на Печерську, в Український дім на Хрещатику, в Дім Булгакова на Узвозі. Торік музею було передано нову будівлю на вул. Б. Хмельницького, 7. Заклад відкрили, але експонатів там дотепер обмаль. Може, вони також уже встигли стати віртуальними?

Музей Української ікони «Духовні скарби України»

Будівля музею міститься в Києві на вул. Десятинній, 12. Судячи з інформації в мережі, заклад пропонує до огляду унікальну приватну колекцію ікон, а також твори Марії Примаченко. Фактично проблема в музею лише одна – кардинальна: він майже постійно зачинений, а тому побачити ці скарби цікавим громадянам немає можливості. Щось подібне й з українською духовністю, тож назва музею доволі промовиста.

Музей космосу в Переяславі-Хмельницькому

Вочевидь, Михайло Сікорський, засновник більш як 20 музеїв у містечку Переяславі-Хмельницькому (Київщина), додав цей заклад до своєї колекції, щоб зберегти невелику дерев'яну церковцю, перенесену до переяславського скансену народної архітектури та побуту із села В'юнище. Інакше виправдати існування парадоксальної добірки макетів космічних кораблів із пап'є-маше та тюбиків із харчуванням космонавтів (справжніх?) просто немає змоги.

багато розмов. Ідеться про те, що саме цю модель треба взяти за основу в процесі реформування польських музеїв. У такому вигляді вони, як очікується, значно більше приваблюватимуть молодь. Якщо говорити про фінансовий бік справи, то після вступу до Європейського Союзу завдяки наявним там програмам із підтримки музеїв у країнах-членах Польща отримала додаткові грошові ресурси для їхнього розвитку. Але цього було б замало, якби поява нових можливостей не збіглася в часі з певною «політизацією» згаданих закладів. Мова про те, що їх почали розглядати не лише як частину культурної політики, історичної спадщини, а й як інструмент політики в найширшому сенсі – від формування ідентичності до простору історичного й політичного примирення із сусідами. Тобто поступово музеї стали чимось значно більшим, аніж об'єкти на балансі державних органів господарювання, які інертно функціонують за тими самими схемами і правилами, що й 20–30 років тому. Сьогодні реформа музеїв у Польщі є процесом, що визріває знизу, тобто за ним не стоїть якесь конкретне рішення Міністерства культури і національної спадщини. Польська культурна політика дозріла до того стану, коли важливі трансформації ініціюються саме знизу. «У країні закріпилося переконання, що нові музеї треба створювати на інших засадах, ніж це робилося досі, що необхідно шукати принципово нові способи оповіді історії», – розповідає ***Тижню*** Моніка Германн, історик, координатор проекту «Музеалізація пам'яті. Друга світова війна в музеях, місцях пам'яті та пам'ятниках Східної Європи».

Розповідаючи про певну подію подібно до того, як це робиться в літературі чи кіно, нараційний музей має спиратися на сучасні медіа, зокрема на нові технології візуалізації. Таким чином можуть долатися казенність і формальність у представленні історії, коли музей – це лише резервуар розміщених у хронологічній послідовності експонатів, які пахнуть пилом. Він стає чимось більшим, аніж сховком історичних артефактів, синтезом музею як такого та кіно й театру. Тому-то нові музеї в Польщі можуть бути привабливим місцем працевлаштування не лише для істориків, а й для театральних режисерів, сценографів, навіть драматургів і сценаристів. Для музеїв нового типу принциповими є дві речі. По-перше, щоб відвідувачі брали участь в експозиції як активні глядачі, слухачі, дослідники, а не пасивні читачі підписів до експонатів. Кому не знайоме відчуття втоми в ногах від постійного ходіння, стояння в музеї, коли після першої години-півтори тільки й думається, коли вже це все закінчиться. Нараційний музей не повинен перевантажувати відвідувача текстами. Він має бути простором, що задіює чотири відчуття: зір, слух, нюх і дотик. Саме так: у ньому проектуються певні запахи, використовується багато музики та інших звуків, глядачі можуть доторкатися до експонатів. У Музеї Варшавського повстання ці принципи тільки почали реалізовувати: там, приміром, є стіна, крізь яку чути звуки боїв, що розгорталися на вулицях Варшави, деякі експонати доступні для сенсорного контакту, як-от старі телефони, за допомогою яких можна «додзвонитися» до учасників повстання.

По-друге, будь-які важливі події чи явища мають бути представлені контроверсійно й багатовекторно. У теорії згаданий принцип є привабливим, але як реалізувати таке на практиці? На ці запитання польські музейники, схоже, лише шукають відповіді. Як приклади наводять експозиції, де робилися спроби розвінчати міф про толерантність стародавньої Польщі до релігійних та етнічних меншин.

Інший цікавий і відносно інноваційний тренд у польській музейній справі – «педагогіка місця». Марк Мутер, директор товариства «Пам'ять і майбутнє» у Вроцлаві, пояснює ***Тижню***: «Педагогіка місця – це спроба розповісти історію через відносини людини і місця. Музейна експозиція може бути конструкційно-симуляційною чи, наприклад, нараційно-реконструкційною, але суть у тім, що ви так чи інакше відтворюєте простір минулого». Приміром, у 2010-му у Вроцлаві створили експозицію «Вулиця опозиції». Ціла міська вулиця була присвячена руху «Солідарності», зокрема відтворювалися атмосфера й місця страйків.

Професор історії й голова групи експертів, постійної експозиції Музею історії Польщі у Варшаві Ігор Конколевський переконаний: «Нараційний музей має розповідати історію різних історичних подій із перспективи окремого індивіда, простої людини, а не великих акторів. Це історія щоденного». Тож загальний тренд окреслився: років за п'ять – десять музеї в цій країні, вочевидь, матимуть інший вигляд.

ФОТО З САЙТУ WWW.1944.PL

Боротьба за аудиторію

Які музеї України впроваджують нові форми роботи

Автор: **Олег Коцарев**

У Харківському літературному музеї молоді поети читають свої вірші, здершись на драбину або з балкона. На сусідній вулиці Художній музей проводить конкурс фотографій старих двориків. У Національному художньому музеї, що в Києві на Грушевського, виставка графіки Сергія Конончука супроводжується майстер-класом з експериментальної каліграфії та лекцією мистецтвознавця Дмитра Горбачова. А в день народження Павла Тичини у його Музеї-квартирі письменники, дячі мистецтва та інші відвідувачі декламують тексти ювіляра... Як відбувається модернізація цих музеїв ***Тиждень*** дізнавався в безпосередніх учасників процесу.

ФОТО: УНІАН

НІЧ МУЗЕЇВ. Міжнародна акція, яка відбувається щороку 18 травня й дає змогу оглянути експозиції в темну частину доби, доволі популярна серед молоді

ПРИВАБИТИ ВІДВІДУВАЧА

«Під модернізацією ми розуміємо акцент на потребах відвідувача. Необхідні і якісно оформлені, читабельні тексти (що в пострадянських музеях слід шукати вдень зі свічкою), і візуально-просторове рішення, і легкість маршруту та не перевантажені експонатами сучасні вітрини, і спеціально розроблені путівники, і технічні засоби. Ми прагнемо багаторівневих експозицій, які спонукають до запитань і роздумів. Розроблено інтерактивні музейні заняття для цільових груп, у яких відвідувачі беруть безпосередню участь: збирання пазлів із поетичних текстів, квести, гра «Флірт», гра-відгадування характеру письменника за його портретом, пошук експонатів за фрагментом тощо. Також маємо безліч різних зустрічей із молодими літераторами, кіноклуб, працюємо з волонтерами, яких залучаємо до різних масових акцій» – каже завідувачка освітнього відділу Харківського літературного музею Ольга Черемська.

«На кожній нашій виставці має щось відбуватися. Відвідувачі вже встигли звикнути до різноманітних дитячих програм, просвітницьких, але з елементами ігор для розвитку. Ще ми проводимо круглі столи, лекції, майстер-класи й навіть пленери. Звісно, щоб втілити всі наші ідеї та проекти, нам бракує простору, потрібно розширювати територію музею, але 10 років тому тут не було навіть лекційної зали», – розповідає Марина Скирда, заступниця генерального директора Національного художнього музею України з науково-просвітницької роботи. Є тут також «ігри в музей», коли відвідувачі приміряють на себе різні музейні професії.

Музей-квартира Павла Тичини організовує літературні читання, марафони, регулярно відбувається екскурсія-моновистава «Сріблясті голуби у небесах». «Ми створили також спеціальні формати екскурсій для різних категорій відвідувачів. Наприклад, із молодшими школярами проводимо ігри, зі старшими під час екскурсій акцентуємо на Тичині як людині, це особливо виграшно в інтер'єрі його помешкання. І трохи «хитруємо» – при цьому нібито непомітно в кожній кімнаті цитуємо вірші. Досягли того, що після екскурсії діти не поспішають із музею, в них є запитання. Бувають у нас і специфічні му-

зейні «мультиуроки» для учнів, у яких поєднуються поезія, музика, малювання... А загалом ключовий елемент нашої модернізації – відмова від менторства», – каже директорка закладу Тетяна Сосновська. У Музеї Тичини також передбачені буккросинг, короткі зустрічі з відомими людьми. За зразком більших музеїв тут створили відділ, який займається піаром. Без особливих витрат на афіші й рекламу заклад збирає чимало людей на свої заходи передусім завдяки соціальним мережам в інтернеті, активній роботі досить якісного сайта.

«Свою перебудову ми розпочали власними силами наприкінці 2009-го – на початку 2010-го, коли наш музей хотіли знищити, – згадує Тетяна Сосновська. – Просто спрацювала «професійна злість»: хотіли показати результат і гідно відзначити ювілей Павла Тичини. Помітивши перші результати, ми зрозуміли, що можемо робити, куди треба рухатися. Іноді нам допомагають меценати. Перевага таких перебудов – максимум незалежності, мінімум обмежень і доступність методу». Тетяна Сосновська переконана, що цей вид модернізації до снаги всім музеям, особливо сільським, бо в них, на відміну від закладів у великих містах, немає конкурентів. Недолік очевидний – скромні матеріальні можливості.

Модернізація за рахунок грантів, навпаки, має міцний фінансовий фундамент. У 2006–2009-му працював українсько-нідерландський проект «Матра/Музеї України» – він втілив у життя чимало освітніх програм. Нинішнього року стартував також проект «ProMuseum» від американського Open Society Institute, Міжнародного фонду «Відродження» та фонду «Україна 3000» зі своїми грантовими програмами. Коли запитуєш музейників про недоліки грантів, практично всі кажуть те саме: оскільки музеї підпорядковуються державі, грантові гроші мають проходити через державні рахунки. Їх часто затримує казначейство, особливо якщо заклад має борги, що створює ризик зриву усього проекту. У таких випадках вибивати кошти доводиться в ручному режимі, через особисті контакти. Ще один неоднозначний уже етичний момент грантів – імідж засновників фондів, який вони намагаються відбілити не в останню чергу через мистецькі проекти. Приміром, Музей Івана Гончара отримав цьогоріч 500 тис. грн від фонду Ріната Ахметова «Розвиток України» в межах проекту «Динамічний музей».

А що ж із модернізацією за участю держави? «Зовсім без держави в серйозному, масштабному розвитку музеям не обійтися. Гранти – важлива річ, найчастіше їх дають на виставкові проекти чи поїздки, обмін досвідом, – каже заступниця директора НХМУ Юлія Ваганова, – але вкрай рідко – на якісь великі інституційні проекти. Розширення музею, ремонт фасаду на кілька мільйонів гривень, оновлення внутрішніх комунікацій – тут ми сподіваємося на допомогу держави». Проте яскравих прикладів модернізації бюджетним коштом ніхто з музейників та експертів навести не зміг. А ось згадка про знамениту кітчеву реконструкцію «під євроремонт» Музею Тараса Шевченка в Каневі викликала в них нервові посмішки.

«Слід усвідомити, що держава об'єктивно вже ніколи не здатна буде фінансувати потреби музеїв на всі 100%, – каже Владислав Піоро, голова правління громадської організації «Український центр розвитку музейної справи». – Якоюсь мірою то було характерно для радянського часу, але тоді вони виконували цілком конкретну ідеологічну функцію, за що їх держава й утримувала. Сьогодні вся ця розгалужена мережа є для неї радше тягарем, складається враження, що вона не знає, що з цим робити. Музейники мають зрозуміти: бюджетних коштів, принаймні найближчим часом, більше не стане. Треба вчитися виходити за межі виключно державного фінансування й залучати позабюджетні ресурси».

У такій ситуації виходом можуть бути цільові програми, але, по-перше, їх лобіювання – не така й проста річ, а по-друге, результати навіть добре профінансованої програми часом буває важко передбачити, як-от у канівському випадку. Натомість держава й без витрат здатна вирішити деякі елементарні технічні питання. Приміром, запровадити єдиний режим роботи музеїв, щоб вони не мали безглуздих вихідних у неділю та не зачинялися надто рано.

У 2012 році українські музеї відвідало близько
21,8 млн
осіб
За даними Мінкульту

РЕЗУЛЬТАТИ Й МАСШТАБИ

Спроби вийти з (пост)радянського контексту розпочалися нещодавно, тому про якісь істотні результати поки що не йдеться. Проте в усіх музеях, які мають модернізаційні практики, переконані: відвідувачів побільшало (щоправда, офіційним даним відвідуваності «не під запис» закликає не вірити й дехто із самих музейників, мовляв, від них вимагають красивої статистики для звітів, а якщо її не дають, у директорів починаються проблеми, тому статистику масово «домальовують» – мила радянська практика на тлі тренінгів й інтерактивних виставок, чи не так?), співробітники активізувались і посилилася співпраця між різними сферами культурного середовища. Ці твердження хоч і не позбавлені самореклами, проте особливих сумнівів не викликають: достатньо відвідати прогресивні музеї та відчути атмосферу. Не можна не погодитись і з думкою, що навряд чи відбулася б активізація структур на кшталт Асоціації музеїв і галерей, Українського центру розвитку музейної справи без «пробудження» середовища.

В УСІХ МУЗЕЯХ, ЯКІ МАЮТЬ МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ПРАКТИКИ, КОНСТАТУЮТЬ: ВІДВІДУВАЧІВ ПОБІЛЬШАЛО

Інше питання – наскільки все це масово? Музейники вважають, що критична кількість ініціативних людей, які прагнуть змін, уже є. Але чимало закладів ще не «розворушилися». Криза, зменшення фінансування, на їхню думку, мають визначити долю багатьох українських музеїв: чи зможуть вони знайти нові способи роботи, домогтися від держави бодай мінімальних гарантій, налагодити контакт і з відвідувачами, і з громадою, і з меценатами, тобто вижити й змінитися, чи в пасивному очікуванні допомоги ззовні тихо згаснуть. Щоправда, є один нюанс: масштаби кризи, скорочень і «компетентних» дій наших можновладців можуть виявитися такими, що навіть найконцептуальніша модернізація мало кому допоможе.

У музеях України зберігаються
12,5 млн
експонатів,
1,5 млн
із яких виставлені для ознайомлення
За даними Мінкульту

Перша господар

Оволодіння новими способами отримання їжі вивело людство з-під дії природних чинників і дало йому змогу збільшуватися чисельно в геометричній прогресії

Автор:
Леонід Залізняк

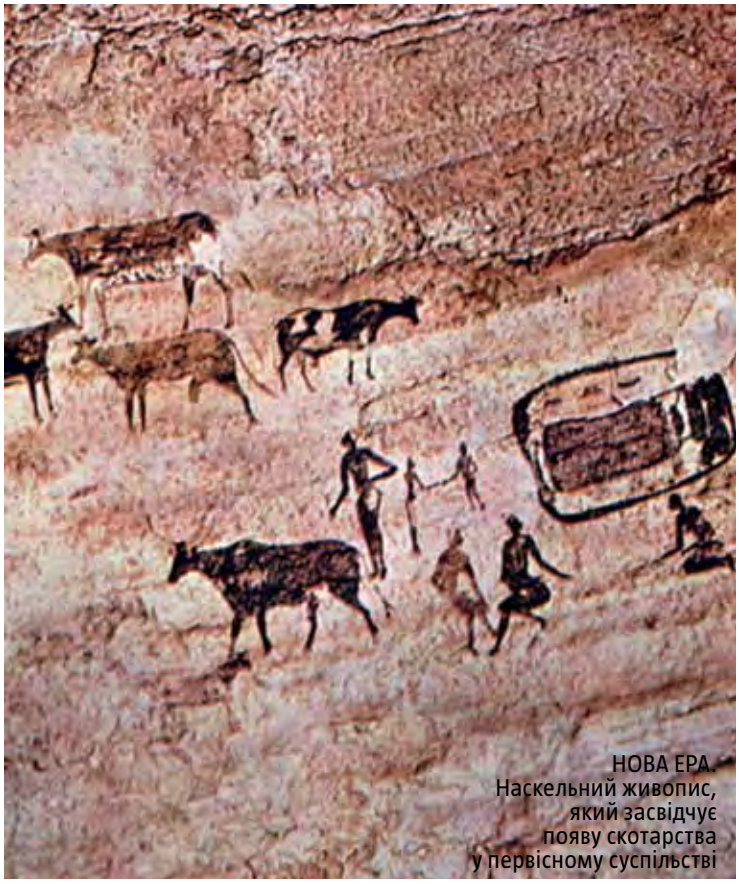

НОВА ЕРА. Наскельний живопис, який засвідчує появу скотарства у первісному суспільстві

Батьком концепції неолітичної революції став легендарний англійський археолог Ґордон Чайлд, один із фундаторів сучасної версії первісної історії людства. Він був переконаним марксистом і навіть симпатизував більшовицькому експерименту в СРСР. Востаннє відвідавши 1956 року після викривальної доповіді Микити Хрущова на XX з'їзді КПРС Москву й Ленінград, учений новими очима поглянув на радянські реалії та стан науки в Країні Рад, яку ще недавно вважав єдиною альтернативою капіталізмові.

Розчарований, Чайлд повернувся до Лондона, звідкіля написав провідним археологам СРСР гіркого листа про безнадійну відсталість і політичну заангажованість радянської науки. Добровільно склавши повноваження директора Інституту археології Лондонського університету, відомий на весь світ учений подався на свою батьківщину, до Австралії. Там піднявся на 70-метрову скелю, поклав окуляри на парапет і кинувся вниз. Самогубство Ґордона Чайлда було трагічним наслідком глибокого розчарування в марксистських догмах, які він сповідував упродовж життя.

Однак його концепція неолітичної революції залишилася жити. І хоча це явище не було одномоментним, як того вимагає зміст терміна, а тривало кілька тисячоліть, воно стало переламною віхою в історії людства, визволивши його з тотальної залежності від природного середовища.

Неолітична революція – це перехід людини від привласнення харчових продуктів, узятих у природи способами мисливства, рибальства та збиральництва до їх відтворення за допомогою землеробства й тваринництва. Цю важливу подію, що ділить історію на дві великі ери (привласнювального й відтворювального господарства), називають неолітизацією, а епоху – неолітом.

За первісної доби зростання населення на Землі стримували природні фактори насамперед обмеженість харчових ресурсів довкілля. Оволодіння відносно незалежними від природи й ефективними способами отримання їжі вивело людство з-під дії природних факторів обмеження його чисельності, давши людській популяції змогу збільшуватись чисельно в геометричній прогресії. Внаслідок неолітичної революції впродовж останніх 5–7 тис. років населення планети зросло в тисячу разів.

Відтворювальне господарство (землеробство, тваринництво) зародилося близько 10 тис. років тому на Близькому Сході. В Європу (зокрема, й Україну) його носії потрапили з Малої Азії через Балканський півострів. Однак процесові неолітизації передували суттєві природно-кліматичні зміни.

Про автора: Леонід Залізняк – український учений, завідувач відділу археології кам'яної доби Інституту археології НАНУ, представник України в Комісії з палеоліту Міжнародної спілки протоісториків. Автор праць: «Нариси стародавньої історії України» **(1994)**, «The Swidrian Reindeer-Hunters of Eastern Europe» **(1995)**, «Від склавинів до української нації» **(1997)**, «Найдавніше минуле України» **(1997)**, «Передісторія України X–V тис. до н. е.» **(1998)**, «Фінальний палеоліт північного заходу Східної Європи» **(1999)**, «Первісна історія України» **(1999)**, «Походження українців: між наукою та ідеологією» **(2008)** та ін.

ська революція

Розселення найдавніших неолітичних землеробів Європи у VII–V тис. до н. е.

ПРИРОДНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ

За льодовикової доби теплі й вологі повітряні маси з Атлантики рухалися не над Європою, як зараз, а значно південніше, зволожуючи клімат Середземномор'я, Північної Африки, Близького Сходу. Зникнення Скандинавського льодовика 10 тис. років тому спричинило переміщення смуги атлантичних циклонів північніше в Європу. На позбавлених океанської вологи теренах Північної Африки та Західної Азії поширилися великі пустелі: Марокканська, Лівійська, Сахара, Аравійська, Юдейська. Несприятливі кліматичні зміни призвели до збіднення рослинного й тваринного світу, що вимагало від первісних мисливців удосконалення засобів полювання для забезпечення колективів їжею. Поширення такої ефективної зброї, як лук зі стрілами, ще дужче зменшило популяцію промислових тварин і призвело до кризи мисливства, яке втратило перспективи прогодувати людство. Первісні спільноти були змушені шукати альтернативні способи харчування.

Значну частину раціону жителів Східного Середземномор'я здавна становило зерно дикої пшениці, ячменю, сочевиці, вики, які у великій кількості росли в передгірних долинах Близького Сходу. В процесі збору диких злаків жінки набували навичок догляду за полями, поступово переходячи до культивації зернових у примітивній формі мотичного землеробства.

В умовах нестачі їжі чоловіки мусили раціональніше ставитися до продуктів полювання. Добутих під час мисливства диких козенят та ягнят почали певний час утримувати у спеціальних загорожах до досягнення ними кондиційної ваги. Так, на основі збирання диких злаків та мисливства на Близькому Сході відбулося становлення двох різновидів відтворювального господарства – скотарства й землеробства.

Приготування каші з зерна потребувало жаро- та водостійкого посуду. Крім того, посуд потрібен і для тривалого зберігання збіжжя до нового врожаю. Тому вирощування зернових першими землеробами супроводжувалося масовим поширенням керамічного посуду, який навіть став археологічною ознакою неоліту.

Концентруючи зусилля на землеробстві, колишні рухливі мисливці переходили до осілого способу життя: поля зернових потребували постійного догляду та охорони. Покращення харчування та осілий спосіб життя різко примножили людську популяцію. Густота населення ранніх мотичних землеробів зросла порівняно з тією, що була в мисливців, у 50–100 разів.

МИСЛИВСТВО Й РИБАЛЬСТВО ЗАКОНСЕРВУВАЛИСЯ НА ПОЛІССІ ТА НА СХОДІ УКРАЇНИ, ТОДІ ЯК ПРАВОБЕРЕЖЖЯ РАНО ПЕРЕЙШЛО ДО ЗЕМЛЕРОБСТВА Й СКОТАРСТВА

Унаслідок неолітичної революції впродовж останніх **5–7 тис.** років населення планети зросло в **1000** разів

Принципова зміна способу життя й раціону населення в неоліті супроводжувалася деякими негативними наслідками. Скупчення людей на поселеннях призводило до погіршення санітарних умов, частих епідемій. Кількість їжі в землеробів зросла, однак її якість значно поступалася м'ясній дієті мисливців. Основу зернового раціону становили вуглеводи, бракувало білків, амінокислот, вітамінів. Це значно послаблювало людський організм, сприяло поширенню різноманітних захворювань. Зокрема, вважають, що деградація зубного апарата людини та грацилізація скелета (потоншання кісток) розпочалися через перехід від мисливської м'ясної до землеробської вуглеводної дієти.

НЕОЛІТИЧНА КОЛОНІЗАЦІЯ

Через демографічний вибух на Близькому Сході надлишки людності, що не могла прохарчуватися на своїй батьківщині, почали розселятися на сусідні території з дуже розрідженим мисливським населенням. Значно розвиненіші за аборигенів неолітичні прибульці поширювали на нових землях відтворювальне господарство, вирощували культурні рослини (ячмінь, пшениця, горох), розводили доместикованих тварин (коза, вівця), приносили туди власний спосіб життя, культуру, мову, вірування, свій антропологічний тип. На нових територіях переселенці реалізовували свою економічну модель, унаслідок чого ставалися нові демографічні вибухи, що разом із виснаженням земель, стимулювало до переселення на дальші родючі землі. Вчені вирахували, що демографічна хвиля ранніх землеробів рухалась із Близького Сходу зі швидкістю приблизно 1 км/рік.

Землеробство і тваринництво потрапили в Європу близько 8 тис. років тому з півдня Анатолійського півострова

(сучасна Туреччина). Головний потік неолітичних переселенців із Малої Азії рухався островами Егейського моря у Східну Грецію, а звідти на північ, у Подунав'я. Частина колоністів рушила долиною Дунаю вгору до Центральної та Західної Європи, інша – через Трансильванію в Україну.

Найдавніші неолітичні культури Європи постали на сході Греції, у Фессалії, наприкінці VIII–VII тисячоліть до н. е. Набір свійських тварин (вівця, коза) та культурних рослин (пшениця, ячмінь, сочевиця, горох), дикі предки яких і понині відомі на Близькому Сході, вказує на генетичні витоки неоліту Балкан. Про близькосхідне походження свідчать і матеріальна культура та близькосхідний (вірменоїдний) антропологічний тип його носіїв.

Наприкінці VII тисячоліття до н. е. ранні землероби досягнули півночі Балкан, де сформувалася велика середньодунайська неолітична спільнота Криш. Її представники просунулися далеко на схід у басейни Пруту, Середнього Дністра й Південного Бугу. Саме під цими кришськими впливами близько 5700 року до н. е. сформувалася найдавніша неолітична культура України – бузько-дністровська.

Новий етап неолітичної колонізації Європи почався в середині VI тисячоліття до н. е., коли ранні землероби просунулись із Середнього Дунаю на північ від Альп і Карпат. Похідна від культури Криш на території сучасної Угорщини неолітична людність культури лінійно-стрічкової кераміки за короткий час розселилася із Середнього Дунаю на захід до Паризького басейну й на схід до Південної Польщі, Волині, Подністров'я, Молдови. Колонізувати лісову смугу Центральної Європи вдалося завдяки освоєнню підсічно-вогневої форми землеробства.

Землеробська колонізація Європи зупинилася на південному кордоні Середньоєвропейських низовин: Північнонімецької, Польської та Полісся. Вкриті пісками, глинами й болотами, які залишив льодовик, зарослі непрохідним лісом, вони не приваблювали землеробів. Тому й залишилися домівкою аборигенів Європи – мисливців на лісову дичину. Однак через інтенсивне полювання з луком та стрілами популяція лісових копитних (турів, лосів, оленів, козуль, кабанів) різко зменшилася. Криза мисливського господарства змусила мисливців Європи запозичувати в неолітичних колоністів півдня спочатку глиняний посуд, а потім і перші навички землеробства та скотарства.

ТРИПІЛЬСЬКА КУЛЬТУРА. Глиняна антропоморфна пластика (1, 3, 4), голова бика з кістки (2), глиняний посуд (5–10)

Трипільська глиняна статуетка жінки

Так, близько V тисячоліття до н. е. в Європі сформувалися два паралельні первісні світи. Південь континенту заселили з Балкансько-Дунайського регіону неолітичні землероби та скотарі близькосхідного походження. У лісах півночі мешкали й надалі мисливці та рибалки, які були далекими нащадками прильодовикових мисливців на мамонтів, бізонів, північних оленів і пращурами народів сучасної Європи. Навички відтворювального господарства у лісовій смузі поширилися значно пізніше, ніж на Балканах та в Подунав'ї. Неолітичні новації аборигени лісів запозичили в південних балкансько-дунайських землеробів разом із їхньою лексикою близькосхідного походження.

Кордон між південним відтворювальним та лісовим привласнювальним неолітом проходив і територією України. Мисливство й рибальство надовго законсервувалися на Поліссі та на сході України, тоді як наближене до Подунав'я Правобережжя рано перейшло до мотичного землеробства й скотарства.

Неолітизація України, як і Центральної Європи, відбувалася з Балкан через Подунав'я. Сталося це у VII–V тисячоліттях до н. е. внаслідок чотирьох потужних хвиль мігрантів із Подунав'я – людності гребениківської культури (Одещина) та неолітичних культур Криш, лінійно-стрічкової кераміки й Кукутені – Трипілля. Саме з приходом наприкінці VI тисячоліття до н. е. землеробів – представників останньої, які впродовж 1,5 тис. років заселили лісостепи від Середнього Дністра до Південної Київщини, пов'язана остаточна перемога відтворювального господарства у Правобережній Україні.

ТРИПІЛЬЦІ: ХТО ВОНИ?

Понад 100 років тому Вікентій Хвойка розкопками поблизу Трипілля на Київщині започаткував вивчення цього яскравого явища в Україні. Однак, попри поширену думку, цей дослідник не був його першовідкривачем. Іще до початку його робіт під Києвом те саме культурне явище було відоме польським та румунським археологам під назвами «культура мальованої кераміки» та «культура Кукутені» відповідно.

Вона сформувалася у румунській Молдові на основі кількох культурних проявів балкано-дунайського неоліту. Рухаючись на схід, населення культури Кукутені наприкінці VI тисячоліття до н. е. форсувало Дністер, а близько середини IV тисячоліття до н. е. досягнуло Дніпра між Києвом і Черкасами.

Економічною основою культури Кукутені – Трипілля Румунії, Молдови та Правобережної України було вирощування пшениці, ячменю, гороху, а також розведення великої рогатої худоби, кіз, овець, свиней. Мотичне землеробство мало перелогову форму. Із виснаженням землі трипільці переселялися чимдалі на схід, поступово колонізуючи всі придатні для їхньої землеробської системи чорноземи від Карпат до Дніпра.

Трипільські прямокутні глинобитні житла демонструють типовий приклад балканської домобудівної традиції. Численні глиняні статуетки жінок із поселень трипільців, як і їхній посуд, теж переконливо указують саме на тамтешнє коріння культури. Про те саме свідчить і їхній середземноморський антропологічний тип. Його реконструюють за досить нечисленними скелетними рештками самих трипільців і антропологічними дослідженнями неолітичних могильників Балкан та Подунав'я.

Трипільське землеробське суспільство досягнуло високого рівня розвитку і стояло на порозі цивілізації, тобто появи міст, писемності й держави, що її характеризують. Однак нічого цього у трипільців іще не було. Величезні поселення (Майданецьке, Тальянки, Доброводи та ін.), які налічують до 3 тис. жителів і охоплюють площу 200–400 га, не мають міської структури. Тобто це не міста, а великі селища. Щодо трипільської державності й писемності, то про них мовчать навіть найсміливіші дослідники.

НЕ ПРЕДКИ УКРАЇНЦІВ. Середземноморська «вірменоїдна» зовнішність трипільців за їхньою глиняною пластикою

Протоміста й складна знакова система дають підстави вбачати у Трипіллі протоцивілізацію, що зароджувалася паралельно з найдавнішими державами Близького Сходу. Однак переступити поріг цивілізації трипільцям так і не вдалося через певні вади їхньої економіки та природні негаразди, що спіткали їх наприкінці IV тисячоліття до н. е.

Землеробська колонізація трипільцями лісостепового Правобережжя від Пруту до Дніпра стала можливою завдяки теплому й вологому кліматові VI–V тисячоліть до н. е. Екстенсивна система мотичного землеробства зумовила виснаження трипільцями придатних для використання чорноземів Правобережної України – і господарські можливості в регіоні були вичерпані. Дедалі більша посушливість клімату, поширення степів довершили колапс трипільської землеробської економіки, що призвело до дезінтеграції культури близько 3000 року до н. е.

НЕОЛІТИЧНІ КУЛЬТУРИ БАЛКАН, НИЖНЬОГО ПОДУНАВ'Я ТА ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ МАЮТЬ ВИРАЗНІ МАЛОАЗІЙСЬКІ ПАРАЛЕЛІ

Трипільці не брали безпосередню участь в україногенезі

Переступити поріг цивілізації трипільцям так і не вдалося через певні вади їхньої економіки та природні негаразди, що спіткали їх наприкінці **IV** тисячоліття до н. е.

ПРО «П'ЯТУ ГРАФУ» ТРИПІЛЬЦІВ

Деякі наукові дані, насамперед археологічні, дають підстави конкретизувати напрям генетичних зв'язків балканського неоліту й, зокрема, його українського вияву, трипільської культури, з конкретними етнічними спільнотами Близького Сходу. Насамперед мова про хатів із Південної Анатолії та споріднених із ними хуритів із верхів'їв Тигру і Євфрату. Оскільки неолітична колонізація Балкан та Подунав'я відбувалася саме з Анатолії, що була батьківщиною хатів та частково хуритів, то не дивно, що в балканському неоліті простежується потужний хато-хуритський вплив. Неолітичні культури Балкан, Нижнього Подунав'я, Правобережної України, за даними археології, антропології, палеолінгвістики мають виразні малоазійські паралелі.

Генетичний зв'язок балканського неоліту, а через нього й культури Кукутені – Трипілля з південноанатолійським (прахатським) центром неолітизації дає підстави для припущення, що згадані найдавніші землероби Балкан, Нижнього Подунав'я та Правобережної України в етномовному відношенні, швидше за все, були споріднені з прахатами. Сказане повною мірою стосується і трипільської культури Правобережної України як крайнього північно-східного прояву балканської неолітичної протоцивілізації.

Таким чином, неолітизація України відбувалася з Балкано-Дунайського регіону у VI–V тисячоліттях до н. е. за загальним для Центральної Європи сценарієм. Ранні землероби (серед яких і трипільці) прийшли на Правобережну Україну з Подунав'я. Через Балкани й Дунай вони мали генетичний зв'язок із найдавнішими центрами неолітичної революції Близького Сходу, й насамперед півднем Анатолії. Близькосхідним, по суті, був і весь їхній культурно-господарський комплекс. Північними сусідами трипільців виявились автохтонні мисливці й рибалки Полісся та Подніпров'я, котрі запозичили неолітичні новації з півдня на 1–2 тис. років пізніше.

Наступ степової природно-кліматичної зони наприкінці IV тисячоліття до н. е. стимулював крах Трипілля й поширення відгінного скотарства. У III тисячолітті до н. е. колишні трипільські землі Правобережжя заселили найдавніші скотарі ямної культури й людність культури шнурової кераміки, яку вважають пращурами балтів та слов'ян. Так було перервано зв'язок трипільців із наступними поколіннями жителів України, що виключає їх безпосередню участь в україногенезі.

Кіноцензура

17 травня в Сімферополі зі скандалом відбулася прем'єра фільму «Хайтарма» Ахтема Сейтаблаєва, який уперше показав на великому екрані трагічну історію масової депортації за наказом Сталіна кримських татар 1944 року. Хто подумав би, що когось може не влаштовувати чи навіть дратувати констатація всім відомого й офіційно прийнятого факту. Утім, Кремль його заперечує, ба навіть виставляє як такий, що не відповідає історичній правді. Принаймні саме це дев'ятьом ветеранам війни й товаришам по службі героя фільму Аметхана Султана пояснили в Генеральному консульстві Російської Федерації в Криму. За дві години до прем'єри їм наполегливо радили не відвідувати показу стрічки. Пізніше генконсул РФ у Сімферополі Владімір Андрєєв заявив у інтерв'ю каналові АТР, що фільм «спотворює історію Великої Вітчизняної війни», і порадив кримським татарам не замовчувати «тематики зрадництва». «Усе, що я сьогодні сказав, – це абсолютно офіційно. Ось запишіть і прокручуйте будь-якому кримському татарину. Моє слово і слово Росії повинне звучати, має бути відоме», – заявив Андрєєв.

Зважаючи на посередній рівень більшості українських кінокартин, знятих останніми роками, «Хайтарма» вибивається в перші лави якісного кінематографа, причому на всіх рівнях сприймання. Сценарій написав кінодраматург Микола Рибалка, фінансування було приватне ($1,5 млн). На ролі запросили відомих акторів, серед який Олексій Горбунов, Андрій Самінін, Юрій Цуріло і Дмитро Суржиков, а за режисуру взявся Сейтаблаєв, і йому, як кримському татаринові, сам Бог велів це зробити. Для нього цей проект був так само принципово важливим, як свого часу для Стівена Спілберґа «Список Шиндлера» чи для Анджея Вайди «Катинь». І Ахтему вда-

Локальна перемога над Голлівудом

З 28 травня в Україні розпочнуться «Дні польського кіно», які традиційно стартують зі столичного кінотеатру «Кінопалац» і далі відбуватимуться ще в п'яти українських містах: Вінниці, Донецьку, Одесі, Харкові та Сімферополі.

Сім фестивальних фільмів загалом зняті в період з 2011 по 2013 рік, плюс один датований 1997-м – «Любовні історії» Єжи Штура, присвячені його вчителеві видатному режисерові Кшиштофу Кесльовському. І в такому вигляді – старе плюс нове – фестиваль має важливий меседж: молодь перехоплює наступництво від старшого покоління кінематографістів Польщі. А воно є невід'ємною частиною світового кінематографа. Навіть якщо не брати до уваги вихідців із цієї країни, які значною мірою сформували як студійний (Warner Bros.), так і режисерський вигляд Голлівуда (Роман Полянський, Аґнешка Холланд), польське кіно завжди було одним із найактивніших і найсерйозніших у світовому кінопроцесі. І що особливо знаменно, фільми класиків, скажімо Анджея Вайди («Попіл») чи Єжи Кавалеровича («Фараон»), мали як мистецьке значення, так і прокатне. Зараз із метрів на доброму професійному рівні залишився чи не єдиний Єжи Сколімовський, який п'ять років тому, у свої сімдесят, спромігся зробити одну з найкращих польських стрічок 2000-х «Чотири ночі з Анною». Та, попри це, треба сказати, що країна обрала систему «шлях молодим» – режисерам-початківцям видають гроші активніше, ніж класикам. Частково це пов'язано з новою системою фінансування, яку законодавчо там уведено 2005-го, фактично відразу після вступу 2004-го до ЄС (гроші розподіляє Польський інститут кіномистецтва). Згадана система фактично є аналогом французької, де все базується на видачі державних грантів за наявності в продюсера підтвердженої другої половини бюджету. Нині Польща щороку випускає до 40 повнометражних ігрових фільмів, і вони становлять достойну конкуренцію панівному американському кінематографу. Хоча бюджети цих стрічок варіюються від €700 тис. до €10 млн, тобто суттєво скромніші за бюджети голлівудського продукту, їм вдалося під кінець 2000-х – на початку 2010-х виборoти до 30% усіх зборів. Понад те, саме польські фільми є лідерами тамтешнього прокату: наприклад, комедія 2011 року «Ох, Кароль 2» Пьотра Вересняка зібрала майже $11 млн – на 3 млн більше, ніж «Гаррі Поттер і смертельні реліквії: частина 2», а «Листи до М.» 30-річного словенця Мітья Окорна – $13 млн і так само на $3 млн «взули» «Піратів Карибського моря: на дивних берегах». Та клас нової системи державної підтримки – це не тільки касові перемоги. Польські фільми справно демонструються в межах офіційних програм і Берлінського, і Каннського кінофестивалів. Причому виявляючи складні соціальні та психологічні проблеми суспільства (згадаймо цьогорічного лауреата Берлінале скандальну драму «В ім'я...» Маліожати Шумовської про ксьондза-гомосексуаліста-пияка). Та саме непрості теми роблять кіно великим, а фестивалі його лише репрезентують.

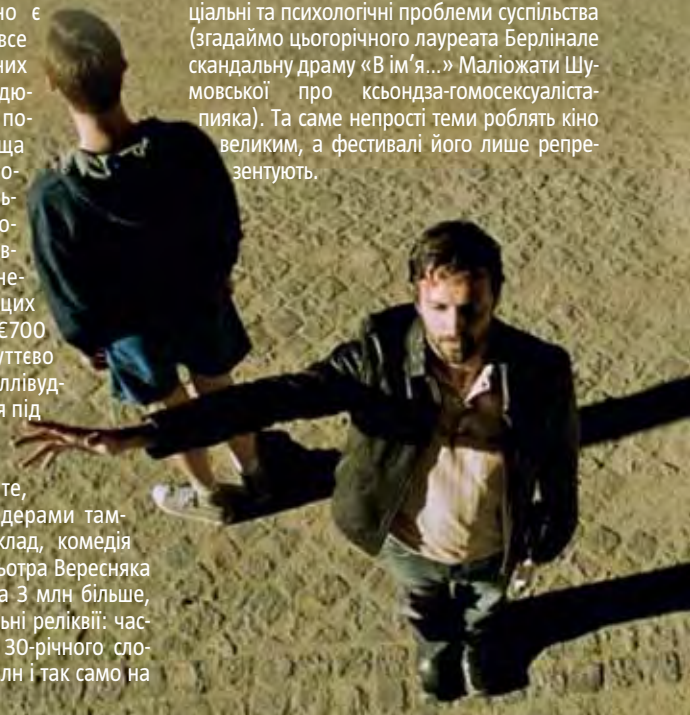

лося реалізувати масштабний задум: у фільмі, що розказує про кілька днів із життя льотчика-аса Аметхана Султана, все на своїх місцях, чітка й добре прорублена воєнна історія, мелодраматичні моменти спілкування героя з друзями, сім'єю та коханою, трагічний, візуально вражаючий фінал. Це явна перемога постановника: можна сміливо констатувати його режисерське зростання після відверто слабких «Чемпіонів з підворіття». Одначе в нашому болоті, схоже, професійні звитяги кінематографістів нікому не потрібні, ба навіть колють очі. У «Хайтармі» (це назва національного танцю, що символізує повернення) використано лише факти: що від 18 до 20 травня 1944 року всіх кримських татар (за радянським визначенням, як зрадників та прибічників фашистів) було виселено з їхніх домівок, посаджено до поїздів і вивезено до Казахстану, Узбекистану та на Урал; що депортовано було майже 250 тис. осіб; що 46% із них померло від голоду й хвороб, а це вчетверо перевищує кількість їхніх одноплемінників, убитих за всю Другу світову; і що 30 тис. представників цього народу, які повернулися додому, повоювавши в лавах Червоної армії, по закінченні війни так само були депортовані. За винятком загиблих дорогою татар, це офіційні відомості, визнані ще 1989 року Верховною радою СРСР. Одначе буквально рік тому лідер комуністів Петро Симоненко, сперечаючись із загальноприйнятими фактами, висловив думку, що, мовляв, так їм і треба було, чим фактично підтвердив геноцид, який термінологічно й вимагають визнати кримські татари.

Наразі фільм «Хайтарма» показують лише в одному кінотеатрі країни, в місті Сімферополі, позаяк великі київські дистриб'ютори відмовили йому на підставі «відсутності комерційного зиску від прокату такого кіно». Складно погодитися з їхнім баченням, адже його очевидну заангажованість підтверджує протистояння творців стрічки й адміністрації сімферопольського кінотеатру, яка в останній момент, передумавши, хотіла було скасувати прем'єру. Поки вихід на широкі екрани якісної української кінострічки перебуває під великим сумнівом, до Держкіно, яке видало «Хайтармі» прокатне посвідчення, вже надходять запитання від провладних політиків: «А чи не розпалює фільм міжнаціональної ворожнечі?» Знайома пісня, чи не так?

Об'явлення Никифора

Репатріація художників з українським бекграундом, які жили і працювали за кордоном, стала трендом цієї весни. Спершу Національний художній музей відкрив наймасштабнішу в українській історії виставку Жака Шапіро, представника Паризької школи, який здобував художню освіту в Києві та Харкові. Тепер Національний музей українського народного декоративного мистецтва представляє сотню картин примітивіста Єпіфанія Дровняка, більше відомого як Никифор. Цей скромний лемківський маляр-самоук іще на початку творчого шляху здобув прихильність мистецької еліти Парижа: у 1932 році львівський художник Роман Турин відвіз його картини до галереї Leon Marseille. Відтоді Никифора зарахували до переліку найвидатніших «наївних» художників світу.

Виставка триватиме до 30 червня

Точний обсяг доробку майстра невідомий. Він писав день і ніч, не займаючись нічим, окрім малювання, і створив, як сам підрахував наприкінці життя, близько 30 тис. полотен. В Україні Никифорових картин небагато: дещо зберігається в Національному музеї у Львові, дещо є в приватних колекціях. Усе життя художник мешкав у польському курортному містечку Криниця, у якому після його смерті було створено Музей Никифора, де зберігається найбільша у світі колекція його творів (вона й стала джерелом для київської експозиції).

Єпіфаній Дровняк рано осиротів. Він був малописьменним, але наполегливо розвивав те, до чого мав здібності, – живопис аквареллю та олівцеву графіку. Мистецтвознавці зауважують високий художній рівень і новаторство робіт, написаних найдешевшими фарбами (інших жебрак не міг собі дозволити) на макулатурі. Змісти і символіка цих картин досі не розгадані. Никифор вважав творчість (зокрема, і свою) сакральною місією: в нього художник стає богообраним персонажем, іноді дорівнюючись навіть до апостолів. Саме ім'я Єпіфаній із грецької перекладається як «об'явлений», і картини Дровняка є радше виявом чогось трансцендентного – трансляцією, а не висловлюванням. Релігійні конотації в поєднанні з художньою технікою, зі своєрідним «наївним реалізмом» дають присмак юродства, екзистенційного гротеску. Стиль, започаткований Никифором, у більш поверховій формі продовжували польські авангардисти другої половини XX століття.

Без бою

Донецький національний театр привіз до Києва виставу «...І перетворилися на білих журавлів». Режисер-постановник Василь Маслій розповів, що він у сучасному ключі переосмислив п'єсу, яку внесло до репертуару керівництво, готуючись до відзначення 9 травня. Пан Маслій зізнався, що якби твір російського драматурга Александра Сєліна лишився в первинній формі, то він не був би цікавим нікому, крім ветеранів. Замість героїчного, бойового пафосу вистава про війну перехилилася в бік езотеричної притчевості. За сюжетом, троє вояків потрапляють у метафізичний простір, де хижаки не полюють на своїх жертв і всі бажання персонажів збуваються. Двоє з них – із радянської армії, третій – німець. Спочатку вони не пригадують

нічого, навіть власних імен, але поступово пам'ять повертається, і хлопці реконструюють подробиці взаємного вбивства. Усі померли в одну мить, під час першої атаки, не провівши у справжньому бою навіть хвилини. Те, що їхні погляди перетнулися, привело їх у це своєрідне чистилище, де трава росте догори корінням і їжу приносить мовчазна дівчина в білому. Вони укладають угоду в наступних життях не нападати один на одного. Єдина прикрість – це рішення забудеться в наступній реінкарнації. Режисер розповів, що прагну показати війну універсально, без повчальності. Утім, дидактизм таки лишився, набувши легкозасвоюваної форми. Він уже не ідеологічний, і його не нав'язують, а м'яко пропонують у деякій «космополітичній» манері. Безперечно, Василь Маслій і його артисти впоралися б і зі складнішою п'єсою, скажімо, Ежена Йонеско чи Гарольда Пінтера, яких також хвилювала універсальна проблема війни. І вже без дидактизму. Для цього в донецького театру достатньо і таланту, і відкритості.

Там, де пригощають

Гоща: містечко релігійних дисидентів і дивакуватих пам'ятників

ФОТО: ПУСТИННІКОВА ІРИНА

Автор:
Олег Коцарев

Якщо ви мандруєте трасою Київ – Львів неподалік Рівного й маєте трохи вільного часу, то немає підстав відмовитися від коротенького візиту до селища міського типу (колишнє місто) Гоща. Тут лише кілька тисяч населення, немає пам'яток національного масштабу, проте є характерні атмосфера Волині, кілька цікавинок та інтригуючих історичних сюжетів. Гоща розкинулася південніше від траси Е-40. Кілька хвилин автомобілем чи маршруткою або кільканадцять пішки – і ви у самому центрі.

Перша згадка про неї стосується аж XII століття, коли хрещений татарин Мурза-Кирдей-хан отримав землю біля річки Горинь від литовських князів. Треба розуміти, поступово Кирдеї успішно адаптувалися до нових умов, породичалися з місцевими фаміліями й перетвори-

ФОТО: ПУСТИННІКОВА ІРИНА

лися з часом на Гойських. Але релігійні шукання родини на цьому не припинилися – її представники стали адептами протестантського руху социніан **(див. словничок)**. У Гощі вони влаштували соцініанську школу. Там, зокрема, навчався майбутній «тимчасовий в. о.» московського царя Лжедмітрій I.

Щоб протистояти соцініанству, в XVII столітті тут відкрили православний монастир «для іноків та приємників грецького віросповідання, які не перебувають у єднанні з римською церквою, а підлягають під послушання св. Отця Константинопольського Патріарха». При ньому діяла школа. Вважають, що її ректором певний час був Інокентій Гізель, а серед покровителів називають Петра Могилу. У наступному столітті монастир перейшов в унію, а через кілька десятиліть знову став православним.

До наших днів у більш-менш адекватному вигляді збереглася тільки Михайлівська церква **(фото 2)**. Її, щоправда, неодноразово перероблялі. Остання реставрація у 2000-х роках виявилася не безсумнівною, та все-таки святиня зберегла певну гармонію і елегантність об'ємів, риси суворої культової архітектури України XVII століття, не позбавленої ренесансних впливів і традицій княжої доби. За місцевими переказами, у фасад Михайлівської церкви під час Другої світової війни влучив снаряд – там його й замурували. На іншій стіні є сонячний годинник.

Навколо церкви Московський патріархат нині розбудовує монастир у досить типовому для нього стилі. А зовсім неподалік, якщо перейти колишній стадіон (він функціонував іще в 1990-х і незрозуміло, кому й чим завадив), з пагорба відкривається чудовий краєвид на одну з головних річок Волині – Горинь. Зараз вона добряче розлилась і цілком пасує до роздумів і медитацій.

ПАРК ДИВНИХ СКУЛЬПТУР

Але повернімось до гощанських історичних нюансів. Гостинне, як випливає з назви, містечко (Магдебурзьке право від XVI століття) раз по раз змінювало поміщиків, які в ньому жили. Ленкевичі, чергові пани, у XVIII заснували тут гарний парк. Дотепер він, як і варто було очікувати, неабияк здичавів, та все одно справляє враження. Давні господарі насаджували тут багато всього – від ясенів і лип до гінкго та коркового дерева. Та все ж найбільш непересічним у гощанському парку видається ясен. Хоч на ньому й написано: «Ясен звичайний», – подивіться на його розміри!

Пізніші часи «забрали» з парку палац, натомість «подарували» Будинок культури. Ще тут з'явився монумент радянським воїнам, зокрема й «полеглим від рук українських буржуазних націоналістів у 1944–1948 роках». Донині в Гощі точаться мляві розмови про те, чи не час би вже щось із цією табличкою зробити.

А неподалік – два кумедніші об'єкти. Перший – пам'ятник Тарасові Шевченку. Деякі місцеві жителі переконані: його переробили з Лєніна, просто поміняв голову. Судячи з вигляду скульптури, повірити в це можна. Принагідно треба сказати, що справжній, живий Тарас Шевченко свого часу в Гощі теж бував і, поза сумнівом, гуляв цим парком. Відвідував містечко й Оноре де Бальзак, певно, дорогою до Бердичева. Другий чудернацький об'єкт – порожній постамент. Кажуть, раніше на ньому стояв Сталін, а тепер він чекає на нового «мешканця»...

ЧИ ДОЇХАВ ДО ГОЩІ НАПОЛЕОН?

Як уже було сказано, палац, котрий був у парку, до наших днів не дожив. Зате в XIX столітті тут з'явився новий панський будинок. Фахівці переконують, що він споруджений у дусі шале, а це в Україні рідкісний тип будівель. «Шале» перебуває в не найкращому стані. За радянських часів частину його обліпили кахлями, а недавно розпочали ремонт, який, схоже, забуксував **(фото 1)**. Зате все це додає романтичного духу, котрий у подорожі зовсім не завадить.

До речі, про романтику. Новий палац збудували нові власники маєтку – Валевські. Досить гучне прізвище, його раз і назавжди прославила Марія, коханка Наполеона, тож навіть одна з найпопулярніших марок польської косметики має назву Pani Walewska. Звичайно, це негайно дало підстави для народження

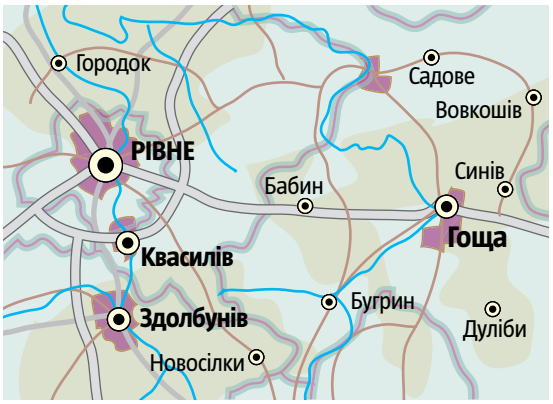

легенд про перебування в Гощі вже й самого імператора. Втім, навряд чи він сюди приїздив, бо тут жили інші Валевські, хіба що видатний Бонапарт був би схиблений на представницях одного роду.

Окрім уже названих речей, у Гощі варто побачити дерев'яний млин над ставком, зробленим колись на річці Корчиці. Із його датуванням є певна плутанина: трапляються дані як про XIX, так і про XVIII століття. В будь-якому разі вигляд у нього колоритний. Але варто пам'ятати, що біля нього часто вештаються пси.

Уже на виїзді з Гощі на трасу Е-40 зверніть увагу на блакитну неоготичну будівлю. Це трохи зіпсута радянськими кахлями типова поштова станція XIX століття. Тут подорожні відпочивали, ночували, міняли коней, їли, спілкувалися. Поштова станція – одне з поширених місць дій, топосів численних літературних творів різних часів і країн – від Алєксандра Пушкіна до Валерія Шевчука. Донині на трасі Київ – Львів трохи збереглося таких об'єктів.

Що ще варто знати про Гощу? Тут є, наприклад, завод продтоварів із торговельною маркою «ПриГОЩАйся», на ньому роблять повидло, соки й цукерки. У селищі виготовляють хімікати для сільського господарства та медичне обладнання. Тут є найкраща в окрузі гімназія. Тільки-от із туризмом досі якось не склалося. Потенційно цікава, хоч і не надто тривала, зупинка на якому-небудь більшому маршруті, на жаль, залишається і структурно занедбаною, і маловідомою. Щоправда, це додасть ексклюзивних відчуттів кожному мандрівникові, котрий таки дістанеться сюди.

СЛОВНИЧОК

Соціниани – протестантська релігійна течія. Назва походить від імені італійського теолога Фаусто Соццині (1539–1604). Його послідовники спиралися переважно на Новий Заповіт, заперечували догмат Святої Трійці, вважали Ісуса Христа людиною, наділеною певними божественними властивостями. Їхня течія найперше й найбільше розвинулась у XVI–XVII століттях у Речі Посполитій (через що соціниан інколи називали «польськими братами»).

МЕЛОС ТА ДОЛЯ

Богдан Буткевич

Каюся, я не дуже люблю переважну частину української фолькмузики: тужливе скиглення про життя, талан, ворогів тощо. Натомість просто обожнюю ірландські етномотиви. Історична доля українців та ірландців дуже схожа: багатостолітнє жорстоке пригноблення з боку агресивного східного сусіда, яке дивом не скінчилося повною асиміляцією, голодомори та репресії, постійне витягання найрозумніших у метрополію, масова еміграція тощо. Але ірландський мелос такий веселий, мажорний і життєствердний навіть у найсумніших піснях, тож не дивує, що Ірландія домоглася незалежності ще 90 років тому й наразі є самодостатньою державою, а Україна і далі оплакує минуле, нічого не роблячи заради майбутнього.

ПРИНИЖЕННЯ ЗА ТРИ ГРИВНІ

Наталя Дмитрук

Громадський транспорт – найкраще середовище для вивчення людських характерів, звичок і недоліків. Мене не перестає дивувати, до чого здатні вдаватися українці, аби не платити за проїзд у маршрутці. Одні розмахують посвідченнями «учаснікаф вайни» і навіть не червоніють, знаючи, що в ті часи їм було щонайбільше три роки. Інші воліють їхати зайцем. Жодні нагадування водія про необхідність передати за проїзд їх не переконують. Вони краще вийдуть на наступній зупинці. Бувають випадки, коли передані із задніх дверей 3 грн не доходять до водія, а «випадково» потрапляють до кишені когось із пасажирів. Думаю, справа тут не так у низьких доходах чи навіть бідності, а в закоренілій любові до халяви.

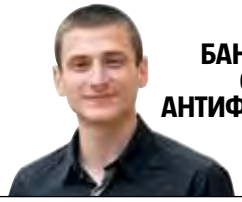

БАНДИТСЬКЕ ОБЛИЧЧЯ АНТИФАШИЗМУ

Олександр Пагіря

Ліворадикальні борці з фашизмом всіх країн і народів можуть радіти. Нещодавно вони отримали свіже поповнення. В Україні партія олігархічного капіталу раптом на весь голос заявила про свою непримиренність до виявів фашизму, себто, за лєнінсько-марксистською термінологією, «відкритої терористичної диктатури буржуазії». Але цікавий не сам пропагандистський коктейль у виконанні ПР, мета якого проста як дрова – провести чіткий поділ на хороших і поганих хлопців, а форми та методи, якими здійснювалася боротьба з оцим самим «оскалом фашизму». Справжнє «антифашистське» обличчя партії влади всі могли побачити в бойовому виконанні від Вадіка та інших братків на Софійській площі. Без таких «антифашистів» нам у Європу ну ніяк!

:)

В Україні партія олігархічного капіталу раптом на весь голос заявила про свою непримиренність до виявів фашизму, себто, за лєнінсько-марксистською термінологією, «відкритої терористичної диктатури буржуазії»

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Реакція читачів Тиждень.ua на «антифашистські» мітинги влади й інцидент із побиттям журналістки Вадіком «Румуном»

Віра: Гітлер теж починав зі штурмових загонів, які нападали на крамниці, політичних опонентів. Так він йшов до тоталітарної влади. То хто ФАШИСТИ в Україні? Молоді регіони – достойна зміна своєму лідеру...

Гість: Вся Україна наочно побачила, що готує влада для громадян України! Влада готує українцям фашистську диктатуру криміналітету! «Молоді регіони» перетворені на фашистські штурмові загони і, по суті, є повним аналогом гітлерюгенду. Всі українці побачили, як ці молоді фашисти, а іншої назви не підібрати, взаємодіяли з так званими правоохоронцями. При їх «затриманні» вони спокійно говорили: «відпускай, я свій» – і міліціонери їх відпускали! Таким чином ці «правоохоронці» порушили Закон, порушили присягу, наплювали на свою честь та гідність і перетворилися на лакеїв фашистських кримінальних злочинців. Те, що МВС перетворилося за часів панування «партії» регіонів на злочинне угруповання, показали вибори до ВР, коли, порушуючи Закон, МВСівці вдиралися до дільниць самі або пропускали фашистських штурмовиків до дільниць.

Гражданин: Теперь все белые и пушистые, а посмотреть в глаза этого Вадика, когда он кричал журналистам: «Эй ты щур, иди сюда» – и при этом матерился и прыгал перед ними, а доблестная милиция – прислужники регионов – ничего не делала. Все это вызывает отвращения. А сейчас советует пострадавшей журналистке учиться приемам самообороны. Научимся. Не переживай, Вадик, научатся и дадут сдачи, время все равно придет. Лицемеры и лукавцы, они знали, куда идут, перед этим охраняя «антифашистов» ПР, громя дом учительницы, бесчинствуя на выборах. Уинстон Черчилль предвидел – «Фашисты будущего назовут себя антифашистами».

Правник: Чому міліція відразу бездіяла і не затримала молодиків у спортивній формі, а тому що ця провокація була спланована самою владою, аби провчити свободівців і журналістів «5 каналу» (опозиційного), бо з ТВі вже влада розібралася. Банда при владі своїх бандюків не затримуватиме, вона їх ще й відмаже від відповідальності, тому що влада їх найняла для таких сутичок з опозицією. А потім депутати від ПР прикидаються невинними ягнятками і виправдовуються, що вони не мають ніякого відношення до конфлікту.

Європа: Хто ФАШИСТ у розумінні влади та Партії регіонів? Розмовляєш українською мовою – ти фашист. Не бачиш «ПОКРАЩЕННЯ» – ти фашист. Не подобаються продажні суди та прокурори – ти фашист. Виступаєш проти хабарів та корупції – ти фашист. Не можеш вкрасти 30 мільйонів гривень за неіснуючі книги – ти фашист. Не підтримуєш закриття шкіл та лікарень – ти фашист. Не вистачає здоров'я працювати до 60–65 років – ти фашист. Бажаєш більше українських книг та фільмів – ти фашист. Не читав Анну Ахмєтову та Андрія Григоровича Шевченка – ти фашист. Не куштував на Херсонській атомній станції курасани – ти фашист. Вважаєш «вишки Бойка» та Hyundai відмиванням коштів – ти фашист. Не подобається, коли забирають право обирати, – ти фашист. Виступаєш проти знищення довкілля гідророзривами – ти фашист. Не вкрав мільйони на Євро-2012 – ти фашист. Проти голосування чужими картками – ти фашист. Виступаєш проти знищення середнього та малого бізнесу – ти фашист. Не подобаються зруйновані українські дороги – ти фашист.

Невідомий: Це клоуни, а не антифашисти. В Україні фашистів – одиниці. А намагання влади прирівняти опозицію до фашистів – брудна політична гра. Краще б займалися реальними державними проблемами. Бо натомість проводять подібні акції, відволікаючи увагу народу від реальних проблем, і розпалюють ворожнечу між співгромадянами України, що проживають у різних частинах країни.

Стилістику дописувачів збережено. Свої зауваження та коментарі до статей ви можете надсилати нам за допомогою системи зворотного зв'язку на сайті Тиждень.ua

VIII ДНІ ПОЛЬСЬКОГО КІНО

28.05 – 04.06 2013

КИЇВ / Кінотеатр **«Кінопалац»**
ВІННИЦЯ / Кінотеатр **«Родина»**
ОДЕСА / Кінотеатр **«U-Cinema»**
СІМФЕРОПОЛЬ / Центр культури і бізнесу **«Космос»**
ДОНЕЦЬК / Кіно-культурний центр **«КіноКульт»**
ХАРКІВ / Кінотеатр **«Боммер»**

INSTYTUT POLSKI KIJÓW

Adam Mickiewicz Institute CULTUREQPL

POLSKI INSTYTUT SZTUKI FILMOWEJ

КІНОПАЛАЦ

28.05 / Одеса: 29.05
МІЙ ВЕЛОСИПЕД

29.05 / Одеса: 30.05 / **КРІТ**

30.05 / Одеса: 31.05
УЯВИ ЛИШЕНЬ!

31.05 / Одеса: 01.06
ЛЮБОВНІ ІСТОРІЇ

01.06 / Одеса: 02.06
НЕ СОРОМЛЯЧИСЬ

02.06 / Одеса: 03.06
У ТЕМРЯВІ

03.06 / Одеса, Донецьк: 04.06
ВІРТУАЛЬНА ВІЙНА

04.06 / Тільки у Києві
ПОЛЬСЬКА СИБІРІАДА

ІНФОРМАЦІЯ / Польський Інститут у Києві
+38 (044) 278 16 01 / polinst.kiev.ua

Київська Міська Відеотека

FILMOTEKA NARODOWA

ГЕНЕРАЛЬНІ КОНСУЛЬСТВА РП У ВІННИЦІ, ДОНЕЦЬКУ, СЕВАСТОПОЛІ, ХАРКОВІ

МАКСІВ

gloss.ua City Guide

Тиждень

epa fm

WHAT'S ON

TOPClub

oKino.ua

ФОКУС.UA

BMW X1

www.bmw.ua

Із задоволенням за кермом

СВОБОДА РУХУ. СВОБОДА ВИБОРУ. СВОБОДА.

Слідуючи власним ідеям, відтепер Ви зможете здійснити набагато більше, отримуючи всі можливості, які пропонує сучасний активний спосіб життя. З оновленим BMW X1 немає необхідності в компромісах – чи знаходитеся Ви у центрі пульсуючого життям міста або подорожуєте дикою місцевістю. Дізнайтесь більше на **www.bmw.ua.**

BMW X1.

BMW FINANCIAL SERVICES

X1 sDrive18i Adventure Line
150 к.с., 6.2-10.4 л/100 км
Вартість 328 533 грн*.
Відсоткова ставка від 0,01%**

АВТ Баварія
Офіційний імпортер BMW в Україні
Київ, вул. Мечникова, 2, тел.: (044) 494-21-21 Київ, бульвар Лепсе, 4, тел.: (044) 490-77-33 Київ, вул. Новокостянтинівська, 13/10, тел.: (044) 498-70-70
Запоріжжя, вул. Олімпійська, 7, тел.: (0612) 96-88-38 Дніпропетровськ, вул. Панікахи, 5, тел.: (056) 744-95-95
Донецьк: Імпульс, (062) 330-40-40 Львів: Христина, (032) 244-19-00 Одеса: Емералд Моторс, (048) 740-55-55 Харків: Баварія Моторс, (057) 766-17-50 Сімферополь: Автодель, (0652) 548-555
Миколаїв: Конструктор, (0512) 49-93-17 Херсон: Баварія Юг, (0552) 43-07-03 Кременчук: Автосервіс Альянс, (0536) 77-08-11 Луганськ: Автомобільний дом "Вікторія", (0642) 33-08-88
Хмельницький: Баварія Захід, (0382) 785-700 Рівне: Валері М, (0362) 64-20-54 Полтава: Автосервіс-Альянс, (0532) 600-400

*Дана пропозиція дійсна з 01.05.2013 до 31.05.2013 у дилерських центрах АВТ Баварія. Ціна на автомобіль вказана для BMW X1 sDrive18i у комплектації Адвенчер Лайн. Ціна автомобіля визначена станом на 21 травня 2013 р. згідно встановленого Національним Банком України на 21 травня 2013 р. офіційного курсу гривні до ЄВРО, збільшеного на 2,5%. Ціна автомобіля на дату продажу визначається згідно встановленого Національним Банком України на дату продажу офіційного курсу гривні до ЄВРО, збільшеного на 2,5%. Імпортер залишає за собою право змінювати ціни та умови акції. Зображення автомобілів наведені для ілюстрації і можуть відрізнятися від автомобілів, представлених у дилерській мережі BMW.
**Дані по кредитуванню надані UniCredit Bank™ (ПАТ "Укрсоцбанк"), Ліцензія НБУ №5 від 05.10.2011 р. Дані за умовами від BMW Фінансіал Сервіс вказані при передплаті 25% від вартості автомобіля, єдиноразова комісія при цьому складає 0,99% від суми кредиту, а термін кредитування складає 12 місяців. Додатково сплачується послуги нотаріуса 1900 грн, держмито 0,1% від вартості автомобіля та страхування «КАСКО», тариф залежить від обраного пакету: СТАНДАРТ, ГОЛД, ПЛАТИНУМ від 6,7% до 9,8% від вартості авто. Більш детальну інформацію щодо умов кредитування Ви можете отримати звернувшись до фінансового консультанта за вказаними вище адресами та телефонами АВТ Баварія. Пакет іксЛайн.